

A Gyermek

a Magyar Gyermektanulmányi Társaság közlönye
az állam és a főváros támogatásával
július és augusztus kivételével havonként

Das Kind

Organ der ungarischen
Gesellschaft
für Kinderforschung

L'Enfant

Organe de la Société
Hongroise pour
l'étude de l'Enfant

Teleki Sándor gróf és Bárczy István dr.

közreműködésével szerkesztik

Nagy László

felelős szerkesztő

Berkes János, Domokos Lászlóné, Grósz Gyula dr., Kármán Elemér dr.,
Nógrády László dr., Ranschburg Pál dr., Vértes O. József dr. szerkesztő-
bizottsági tagok. Szerkesztőség: Budapest, VIII. ker. Üllői-ut 16, b. sz.

TARTALOM:

Gyermektanulmány.	1. sz.
<i>Schichtlancz Ilona: A menekült gyermekek lélektana</i>	1
Pedagógiai törekvések.	
Rovatvezető: <i>Domokos Lászlóné.</i>	
<i>Ivanovics Magdolna: A grafológia a pedagógia szolgálatában</i>	24
<i>Lakatos Pál dr.: Gondolatok a tehetségekről</i>	27
Gyógyító pedagógia.	
Rovatvezető: <i>Berkes János és Vértés O. József dr.</i>	
<i>Lázár Szilárd dr.: Ideges gyermekek tanítása és évvégi vizsgálata</i>	33
Gyógyító pedagógiai figyelő	39
Gyógyító pedagógiai tanácsadó	41
Jog és védelem.	
Rovatvezető: <i>Kármán Elemér dr.</i>	
<i>Kármán Elemér dr.: A budapesti Kriminálpedagógiai Intézet. (Befejező közlemény)</i>	42
Gyermekirodalom és művészet.	
Rovatvezető: <i>Nógrády László dr.</i>	
<i>Kilián Zoltán: Ifjúsági könyvtári tapasztalatok</i>	52
Ifjúsági irodalmunk. Kivánságok	58
<i>Nógrády László dr.: Emilio Salgari</i>	59
Ifjúsági zeneművek (Molnár Antal: Gyermekdarabok zongorára. — Radnai Miklós: Nyári képek. — Szirmai Albert: Menuett. — Szirmai Antal: Szerenáda. — Reinicke Károly: Ein neues Notenbuch für kleine Leute. — Zilcher Pál: Aus Jugendsagen. — Nippsachen. — Ein Kinderalbum. — Ferientage.)	65
Gyermektanulmányi mozgalmak	68
Übersicht der letzten Nummer	82

Közleményeinket csak a forrás megnevezésével lehet átvenni!

A szerkesztőség és a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnökségének címe: Nagy László ügyvezető-elnök, Budapest VIII., Üllői-út 16/B. — Az összes kéziratok és levelek társulati ügyekben ide küldendők. — Hivatalos órák: hétfőn, szerdán és pénteken d. u. 4–7 óráig.

A Társaságot illető minden pénzküldemény, tagsági, előfizetési díjak és könyvrendelések valamint az összes reklamációk a Magyar Gyermektanulmányi Társaság pénztári és könyvkiadóhivatala Budapest, VIII. Mária Terézia-tér 8. címen küldendők. M. kir. postatakaréknál a csekkszámánk száma 35557.

A tagsági díj 4 korona, amelyért A Gyermek című közlöny is jár. Egyesületek, intézetek általában jogi személyek csak előfizetők lehetnek. Az előfizetés díja egész évre 12 korona. A Gyermek egyes számainak ára, egyes füzet 1.20 K., kettős füzet 2 korona 40 fillér.

A Gyermektanulmányi Múzeum helyisége: Budapest, VIII. Mária Terézia-tér 8.

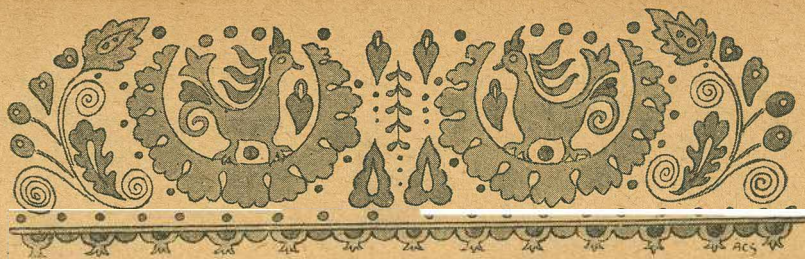
Új Iskola. Igazgató: Domokos Lászlóné. Budapest, I., Biró-u. 16.

Gyermektanulmányi Iskola (Anyák iskolája). Igazgató: Dr. Dienes Valéria, Budapest, VI., Eötvös-utca 3. Társadalmi Múzeum.

A Társaság könyvtára a Gyermektanulmányi Múzeum helyiségében. Könyvtári órák: pénteken d. u. 5–6 óráig.

A kiadóhivatal kéri a tisztelt tagokat, sziveskedjenek lakásváltozásukat bejelenteni, különben a posta nem tudja kézbesíteni a közlönyt.

Hiányzó lappéldányokra vonatkozó reklamációk csak 3 hónapon belül intézhetnek el díjtalanul.

GYERMEKTANULMÁNY.

A menekült gyermekek lélektana.

Irta: **Schichtancz Ilona**, polgári iskolai tanárnő Budapesten.

A menekülés.

Kis erdélyi menekültek megható írásai fekszenek előttem. A hunyadmegyei tanfelügyelő felszólítására az ópécskai-, magyar-pécskai-, ujszentannai-, eleki-, alsósimándi-, medgyesegyházai- és erdőhegyi menekültiskolák növendékei „*Hogyan menekültem?*” című iskolai dolgozatban számolnak el, két hónappal a nagy futás után, arról a nagy élményről, amely egész életrendjüket megváltoztatta. Az összegyűjtött dolgozatokat beküldötték a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak, mely engem bizott meg ez írások feldolgozásával.¹⁾

Hogyan menekültem? Vajjon hányszor hallották, hányszor mesélték el már ezt a történetet szegény, riadt kis emberek. Anyjuk mesélhette, könnyesen, jajgató hangon, mikor a menekülés kaoszában egy-egy érdeklődő hallgatóra talált; az anya szoknyájába kapaszkodó gyermek hallgatta és elmesélte társainak, még az idegen, bámészan hallgató gyermekeknek. Aztán lassanként megszokott lett a hontalanság, befejezett dolog a menekülés, melyről már nem beszélnek, mert belefásultak és nincs is ki résztvevő érdeklődéssel lesse szavukat. Az élet új meg új benyomásai egyre mélyebbre szorítják

¹⁾ Az adatok összegyűjtéséről közvetlenül *Horváth Károly dr.* hunyadmegyei s. tanfelügyelő gondoskodott. Ő küldte azt fel a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnökségéhez azzal a kérelemmel, hogy a gyermekek naív leírásainak s adatainak megfelelő feldolgozásáról gondoskodják. Az elnökség ezen nem könnyű feladat megoldását Schichtancz Ilonára, mint a Gyermektanulmányi Múzeum egyik titkárára bízta.

a fájó emlékeket. Ebből az alig fedett sirból, vad, hatalmas tömegben törnek elő a hívó szóra az emlékek.

Ha vizsgálni akarjuk, hogy az események milyen módon formálódtak át élményé, milyen érzelmeket váltottak ki és hogyan jutnak kifejezésre, tudnunk kell, hogy milyen volt a menekülés. Legelőször tehát a dolgozatok tárgyi tartalmát ismertetem. Természetesen nem az a célom, hogy történetet írjak, csak néhány vonással, gyermeki írással akarom festeni a nagy vihart, melyet a gyermekek átéltek.

A román hadüzenet, mint tudjuk, teljesen készületlenül találta az erdélyieket. Vasárnap volt, szép, nyugodt, derűs, a lakosság ünnepe, mint a többi vasárnapokon. „Zászlószentelés volt és este a tisztek örömmel ugráltak.“ „Vasárnap délután kimentünk a szurdoki szorosba kirándulni.“ Ahol nyugtalankodik a nép, hivatalosan megnyugtatják. „El akartunk mindent küldeni, de kidobolták, hogy nem szabad elmenni, mert Romániával jóba vagyunk.“ A jól eltöltött vasárnap után jóleső pihenéssel, nyugodt álommal köszönt be az éj. Az álom finom szövetjét egyszerre riadt dobpergés, rémült dudaszó tépi foszlánnyá. „Azt hittük, tűz van, de nem tűz volt, hanem az áruló román tört be.“ A félig még kábult emberek golgotájának első stációja, az első nagy fájdalom, az elszakadás az apától. „Édesapám is mint katona öltözött és még el sem búcsúzott, csak rohant, mert azt gondolta, hogy még visszajön, de nem jöhetett vissza.“ „Még el sem búcsúztunk, mert azt mondták, hogy csak gyakorlatra viszik reggelig a hegyre, de úgy kivitték, hogy még ma sem jött vissza.“ „Édesapánk hozzánk jött, megölelt és azt mondta, most már anyjuk csinálja, amit tudsz, mert nekem mennem kell. Majd találkozunk valahol nagy Magyarországon.“ Az apát még meglátogatják sokan a lövészárokból, visznek ki ruhánumút, dohányt, kenyeret. „Aztán mikor már az ellenség jött be, jött egy őrmester és elküldött a lövészárokból. Nekem nagyon rosszul esett, hogy azt mondta, hogy el kell válnunk, akkor elkezdtem búcsúzni apámtól. Ő is nagyon kezdett sírni.“ (12 év. fiú.)

Mi történik ezalatt odahaza? Sirva rohannak kérdezősködni rokonhoz, állomásfőnökhöz, mind azt mondja, siessenek, csomagoljanak. Levágják az aprómarhát, kenyeret dagasztanak, ki tudja, mi lesz holnap? „Hamar kimostam a ruhát és kiterítettem és ott maradt. És levágtunk egy rucát és az is ott maradt.“ (11 év. leány.) Készülődik halálos rettegés közt, fájdalmas szívvel, aki tud. Hányan törnek le a hirtelenül jött csapás alatt és a gyöngye gyermeknek

egyedül kell cselekednie? „Mikor mama meghallotta, hogy Románia hadat üzent, akkor elájult. Mi akkor elkezdtünk sírni és mamám fejét dörzsölni ecettel.“ — „Szegény édesanyám ott volt összeesve az ágyon, most nem tudtam hogy anyámra vagy a három kis gyerekre vigyázzak.“ (13. é. fiú.)

Ki tudná lefesteni azt a pillanatot, melyben a sorsüldözöttek elszakadnak az utolsó menedéktől, az otthontól? Lehet-e kifejezni több fájdalmat, mint ami ebbe az egyszerű mondatba belefér: „Elindultunk és láttuk, már a buza zöldült.“ „Mindent otthagytunk, csak azután jajgattunk és sírtunk, mikor láttuk utoljára a házat, az udvaron maradt nagy kocát, 10 darab malacot egy hízóval, a sok majorságot, a nagy krumplis kertet, a másik veteményes keretet és a szép nagy udvart, a jó meleg házat, puha tollas ágyat.“ (11 é. fiú.) Boszorkányos gyorsasággal és össze-visszasággal perdülnek az események. Nem menthetnek semmit, el kell hagyniok a csomagokat, nincs hely, alig férnek fel az emberek is. A nyitott szenes kocsik teteje rakva gyermekekkel. Ijesztő lassan múlik az idő, míg végre mozdonyt kapnak és elindulhatnak. A helyért való vad küzdelemben elszakadnak egymástól az összetartozók, aggódó félelemmel, riadt kétségbeeséssel keresik egymást anya és gyermek. „Mama még felment és egy vasútas azt mondta, hogy tíz perc múlva indul a vonat és minden ismerős azt mondta, hogy nem látták mamát. Én kezdtem sírni és azt mondta nagynénim, hogy miért sírok. Én azt mondtam, hogy magának könnyű, mert itt van magának a mamája és leugrottam a vonatról és azt mondta, hogy miért nem megyek fel, én pedig azt mondtam, hogy Tatától is megváltam és még Mamától is váljak meg?“ (11 é. fiú.) Még boldognak érzi magát az anya, aki „megszámolta a gyerekeket és látta, hogy mind a 7 megvan.“

Halálos félelem, rettenetes testi és lelki szenvedés teszik borzalmassá az utazást. Az oláhok sok helyen rálőnek a vonatra, az út szélén elmaradt, összeesett menekülők, katona-holttestek. „Folyt a vér, mint a patak a vagonokból, mert a ravasz oláh és a ravasz muszka rálőtt a vonatra és sirtak az asszonyok, gyerekek, a sebesültek jajgattak.“ (13 é. fiú.) A szemközt jövő vonatok már hozzák a sebesülteket, halottakat. Éhesek, nincs mit enniök, megere az eső, a nyitott kocsikban áznak, fáznak. A túlterhelt vonat fáradtan, lassan vonszolja nehéz, jajszavas terhét. Minden állomáson új tragédiák, a vonatra nem fér fel már senki. Már nem is próbálkoznak, csak az anyák nyújtogatják kétségbeeséssel gyer-

mekeiket: legalább azok meneküljenek. Megy a vonat a sötét, ismeretlen úton, a sötét ismeretlen jövendő felé.

És milyen királyi, fényes utazás ez a gyalog menekülökhöz képest. „Ekkor Vulkán felett röptek az ágyúgolyók és mikor a vashidat robbantották, az összes ablakok behullottak és akkor megijedve nekiszaladtunk a Zsilnak, ott át kellett hurcoljam anyámat és a három kis apró gyereket. És mikor mentünk a hegyen, olyan sötét volt, hogy egyik sánctól a másikba estünk és nem láttunk semmit, csak a sötét éjszakát magunk előtt, még amellet esett az eső, úgy, ahogy csak jöhetett... és még akkor mentünk egy darabig, míg beértünk Merisorra. Ott ültünk úgy 10 percig és egyszer nézett az ezredes úr a kukellal és azt parancsolta, hogy 10 perc alatt mindenki távozzék a pályaudvarról, mert itt az ellenség. Akkor az árva gyerekeket vettem az ölembe és a beteg édes anyám kezét megfogtam és úgy mentünk Livádiára.“ (13 é. fiú.) A hegyek között itt-ott katonákkal találkoznak, kik az övéik után kérdezősködnek és segítik a menekülteket, amennyire lehet. Az őrüzek melegéből, a jó főtt ételből jut nekik is valami, de jaj, csak kevés, mert nyomukban az ellenség, futni kell, megállás nélkül, tovább, tovább.

Még több külső és belső szenzációt élnek át azok, kik az első betörésnél nem tudtak menekülni. „Az ellenség keze alatt 3 hétig voltunk, még vízért sem bírtunk menni, mert kérdezték, hogy mi vagy és azt kellett mondani, hogy román, mert hogyha nem mondtuk, hogy román, hát szúrtak meg. A legényeket szedték össze és vitték Romániába... és éjszaka be kellett zárkózunk és nem szabadott lámpát gyújtani, mert azt hitték a románok, hogy a magyaroknak adjuk a jelt.“ (9 é. fiú.)

Az első nyugodtabb állomás Arad. Itt kapnak végre meleg ételt, leszállhatnak a vonatról, kezdődhetik újra a reménykedő keresés és a csüggedt csalódás. A halottakat — sok kis gyermek halt meg az úton — elszállítják, a betegek kórházba kerülnek. Aradról osztják el őket a különböző falvakba, ahol a szegény, megtépett, betegre vált vándorok otthont lelnek. Otthont? Hát a legcsudálatosabb szeretet isteni hatalma pótolhatja-e a szülőházat, melyhez az egész élet minden emléke fűződik. Még ahol ösztönösen jótévő szeretettel fogadják őket, Újszentannán és Eleken, ott is ki-kisír a gyermeki lélekből a honvágy. „Itt is jó meleg lakást kaptunk, de azért jobb volt otthon.“ — „Ez a község nekem nagyon tetszik, de azért jobb volna, ha hazamennék.“ Sajnos, kicsi

az elégedettek száma. Kelletlenül, kényszerűségből viselt teher a menekült és ezt mindenütt éreztetik vele: „Itten nagyon rossz népek vannak, mikor idejöttünk, nem akartak enni adni.“ — „Itt az asszony nagyon rosszul bánik velünk. Fázunk, kenyér is kevés, nagyon drága minden.“ — „Itt kaptunk lakást, de csak kamrát és ha kinyitjuk az ajtót, akkor fázunk és ha becsukjuk, akkor nem láttunk, mert nem volt rajta ablak. És földön aludtunk egy kis szalmán és szegény édes anyám egész éjjel takargatott, pedig ő is beteg volt.“

Honvágy.

A sok hangosan jajgató, hol tompán nyöszörgő panasz fájdalmas szimfoniává szűrődik össze. A könnyből, szenvedésből szövődött polifonikus zenéből kiemelkedik egy vezető-szólam, a *honvágy* szólama, mely egységes erővel tör ki minden lélekből: bár már mehetnénk haza!

A honvágy még nem eléggé ismert és elemezett, nagyon összetett érzelem. Ennek elemeire, fejlődésére óhajtok most rámutatni.

A feleletek 76%-a kifejezést ad a honvágnak és ebben a tekintetben alig van eltérés a fiúk (77·7%) és a leányok (79·2%) írásai között. Annál nagyobb a különbség az egyes életévekben. A következő számsorozat a honvágyat kifejező írások százalékos arányszámát mutatja:

	9 év	10 év	11 év	12 év	13 év
Fiúk	33%	47·3%	78·2%	100%	100%
Leányok	41·6%	78·5%	85·7%	90·3%	100%

Látjuk, hogy a számsorozat folytonos, fokozatos emelkedést mutat. Legkisebb a 9—10 éves korban, a 11—12 éveseknél növekszik és a 13 évesek összes feleleteiben megrázó erővel nyilatkozik meg a honvágy. Mi az oka ennek a jelenségnek?

A 9—10 éves gyermekben óriási a tevékenységi ösztön és az ismeretszerzés vágya. Szereti a változást, mert sok új problémát vet fel és új ismeretek szerzésére ad alkalmat. A menekülés bosszorkányos gyorsasággal lepergő eseménysorozatái új meg új tapasztalatokkal gazdagítják és ezért, hogy életéért már nem kell aggódnia, jól érzi magát. A jelen nélkülözései keltik fel benne a honvágyat; ha természetes fejlődése biztosítva van, nem nagyon intenzív benne a hazavágyás.

A 11—12 éves korban az egoisztikus érzések ereje csökken. A tapasztalatszerzés vágya még itt is rendkívül erős és ez az oka a gyermek kalandvágyának. Milyen hatalmasan elégit ki ezt a vágyat a menekülés és a jelen állapot a maga elrendezetlenségével, újszerűségével. Ebben a korban a haza fogalma, a haza földjéhez való ragaszkodás egyre jobban erősödik és a szociális érzések gyenge csírájából is izmosabb palánta fejlődik. Kalandos vágyának megfelelne a mostani rendezetlen, sok szabadságot biztosító és mindenestre a szokottól eltérő élet, de ébredező hazaszeretete hazafelé vonja.

A 13 éves korban az érzelmi tartalom egyre nagyobb lesz a lélekben. A szülőföldhöz való ragaszkodás, a hazaszeretet is erősebb, tudatosabb és épp ezért fájóbb is lesz. Az otthon nemcsak a testi szükségleteket biztosító menedék, hanem szimbólum, a békés, nyugodt, belsőleg is elrendezett élet szimbóluma. Ezer emlék színes szála köti őket már az otthonhoz és megrendítő, elemi erővel tör ki mindegyikükből a honvágy.

A honvágyat kifejező feleletek között nagyon sok az indokolás nélküli. Néhol ez az érzés átszővi az egész elbeszélést, előbukkan többször, amint a menekülés borzalmas rázkódásait újra életre kelti az emlékezés, fel-feltűnik az otthon képe és felszakad a sóhajlás: bár már mennénk haza. Sokszor egészen váratlanul jelenik meg a honvágy. „Itten jól érzem magam, bár már mennénk haza.“ (9 é. fiú.) Jól vagyunk, jó helyen és alig várjuk, hogy menjünk haza. (10 é. fiú.) Mi az oka ennek a hirtelen feltörő vágnak? Motivumai nem tudatosak, legalább a jelen pillanatában nem, de állandóan szerepelnek a tudat alatt és láthatatlan erővonalakkal irányítják a gondolkozás menetét. Az általános testi állapot, a nélkülözés, a hideg, a szeretetlenség okozta lelki depresszió, esetleg más tényezők is közrejátszanak a honvágy előidézésében. *Ösztönszerű honvágnak* nevezem ezt a vágyat, a többi kevésbé motivált érzéssel szemben. Az ösztönszerű honvágy legerősebb a 9—10 éveseknél, csökken a 11—12 éves korban és teljesen átadja helyét a 13—14 éves korban a *hazaszeretelen alapuló honvágnak*.

Az ösztönszerű honvágyat előidéző tényezők hatalmas tömegéből lassanként kiemelkedik, tudatosává válik egy-egy hang. A gyermek motiválja honvágyát, a különféle panaszok az előkészítői a honvágy kifejezésének. A többi motívum nem tudatos, de halk együtthangzással erősíti a főszólamot. A honvágy kiemelkedőbb motívumai a következők:

1. *A testi nélkülözés.* Ennek az arányszáma a legnagyobb (28.3%) és változatlan erővel jelentkezik minden életkorban. „Nincsen cipő és ruha és fázunk és kenyeret se kapunk, alig várjuk, hogy menjünk haza.“ (10 é. fiú.) „Már szeretnék hazamenni, mert itt megfagyunk a télen, ha itt leszünk, mert nincs lábbeli és mégis mindig meztláb jövünk az iskolába. (11 é. fiú.) „Itt Pécskán nem szeretek, mert otthon megvolt mindenünk. Bizony jó volna, ha hazamennénk.“ (11 é. leány.) „Itt ellennénk valahogy, de rossz, mert nincs fánk és a ruha egy kicsit rossz, kenyeret keveset kapunk, tehát egy kicsit éhezünk. Alig várjuk, hogy menjünk drága otthonunkba, mert itt egy tojás 16 krajcár“ stb. „Tehát rossz állapotban vagyunk, ebből az egy koronából nem lehet megélni, alig várom a hazamenetelt.“ (12 é. fiú.)

Ugyancsak a nélkülözésből fakad, de már gazdagabb érzelmi tartalmú az elvesztett, *otthonmaradt dolgok utáni vágyódás.* Szeretné viszontlátni őket, kedvesek voltak neki, mert foglalatosságai hozzájuk fűződtek és az emlékezés sokszínű esetje festi őket egyre fényesebbé, szebbé, kedvesebbé. „Szeretnék már visszamenni, hátha megtalálom a kis kutyám, macskám és a kis nyuszikámat és a babakocsimat.“ (9 é. leány.) „Már alig várjuk, hogy hazamenjünk, mert nagyon sajnáljuk, mit otthon hagytunk.“ (11 é. leány.) Ez a motívum erősen szerepel a 9—11 évesek írásaiban, de egyre csökkenő arányszámmal, a 12. évtől kezdve már nem szerepel.

Testi nélkülözésnél, a szeretett, megszokott dolgok hiányánál is sokkal fontosabb tényezője a honvágnak, a környezet szeretetlensége, a társadalmi elhelyeződés hiánya, az *idegenség* érzése. Minduntalan érezniök kell jövevényvoltukat, kolduskenyér a mindennapi étel, nem szívesen és szűken mért, megaláztatásokkal fűszerezett. Nagyon beszédes példával illusztrálhatom a honvágy keletkezésére gyakorolt nagy befolyását: M. P-n van a legszomorúbb helyzetük a menekülteknek, gyűlölet, megvetés fogadja őket, rosszakarat teszi még elviselhetetlenebbé, keservebbé, nehezebbé a reájuk rótt keresztet. Újszentannán van aránylag a legjobb dolguk, szíves szeretettel fogadják, minden jóval ellátják őket és a honvágyat kifejező írások száma az előbbi helyen 84%, az utóbbin 55%. Ez a legerősebb érzelem, melyből a hazavágyó zokogás felszakad: „Az asszony rosszul bánik velünk, alig várjuk, hogy hazamenjünk.“ (11 é. fiú.) „Mi itt idegennek érezzük magunkat.“ (10 é. fiú.) „Mi itt Pécskán nem szeretjük, már alig várjuk, hogy hazamenjünk, mert itt nagyon rossz népek vannak, nem

akarnak semmit sem adni és a városházán is olyan rossz szemmel néznek.“ (11 é. leány.) „Csak hazavinnének, mert azt mondják, mindent megesznek ezek a menekülők.“ (11. é. leány.) Az önérzet fellázad az igazságtalan, még nem érdemelt rosszindulat ellen. Az önérzet bizonyos képességek, erők érzésén alapszik. A fiúknál erősebb az önérzet, őket nem törte meg annyira a sok szenvedés, nélkülözés, mint a leányokat. A leány csak felsír: „A pécskai gyerekek olyan rosszak“, a fiú valószínűleg ökölrel iparkodik elégtételt szerezni magának. A fiúknál ezért erősebben ható tényező az idegenség érzése (35·8%, a leányoknál csak 11·6%). Korok szerint legerősebben mutatkozik a 9—10 éves korban, csökken a 11—12 éveseknél és csak egész szórványosan jelentkezik később, mert az egyre erősödő hazaszeretetet lassanként majdnem minden más motívumot kiszorít.

Az eddig tárgyalt tényezők akár fiziológiai, akár pszichológiai természetűek voltak, jelenlevő hatások eredői. (A nélkülözésből eredő hiányérzet is jelenlevő hatás.) Ezen az alapon foglaltam őket egy csoportba.

2. A második csoportba azokat a feleleteket soroztam, melyek nem a jelennek súlyos, a természetes fejlődést gátló körülményein alapúlnak, hanem melyekben az elhagyott otthon szinte távolbáható erejével szólaltatja meg a honvágyat. Az otthon felé nem csak a megszokott, elrendezett, gondtalan élet vágya von, hanem magasabbrendű erkölcsi érzések. Néhány felelettel mindjárt megvilágíthatom az I. csoporttól való eltérést: „Tudjuk, ha hazamegyünk, nem kapunk semmit, de azért mégis vágyunk vissza jó otthonunkba.“ (11 é. leány.) „Legjobban szeretném, ha visszamehetnénk elhagyott otthonunkba. Otthon is jobban találnám magam a ház hamujában, mint más hajlékában.“ (10 é. fiú.) „Nagyon jó lakóhelyem van, de azért alig várom, hogy menjünk haza és én mind azt remélem, hogyha hazamegyünk, nem találunk semmit a világon.“ (11 é. fiú.)

Ez a magasabbrendű honvágy elsősorban, mint az *anyaföldhöz való ragaszkodás* nyilvánul. Példák: „Mink már nagyon vágyódunk haza, nem baj, ha nincs semmi, csak otthon legyünk.“ (12 é. fiú.) „És remélem, adja a jó Isten, hogy minél hamarabb hazamegyünk a mi elfelejthetetlen drága otthonunkba.“ (13 é. leány.) „Sok minden szépet láttunk mink a hosszú úton, hegyet-völgyet, tovább szép síkságot, de csak nem volt az a mi drága szegényes

otthonunk. Lonyán akármilyen szegényesen voltunk, mégis jobban voltunk, mint itt az idegen nép között. (13 é. fiú.)

3. A honvág legmasabbrendű motivuma a szülőföld szeretete, tágabb értelemben a *hazaszeretet*. Hazaszeretnek merem nevezni, hiszen Erdélyt a maga földrajzi, néprajzi sajátosságával egész külön országnak érzi az Alföldet először látó kis gyerek. A hazaszeretethen megvannak a honvág alacsonyabbrendű tényezői is, de a szociális összetartozás érzése, a nemzethez és a haza földjéhez való tartozás érzése domináló benne. A szociális-érzék még fejletlen a 9—10 éves korban, nem is szerepel a tudatos hazaszeretet a motivumok közt, a 11 éves korban fejlődést mutat és a 12., 13., 14-ik évben uralkodó szerephez jut. Példák: „És nagyon várjuk azt az időt, mikor visszamehetünk az elhagyott otthonunkba, a hegyekbe, a gyönyörű Erdélybe, amit az a gonosz oláh mert bocskorával taposni.“ (11 é. fiú.) „Jöttünk nagy szívszakadva, hogy mégis csak ott kell hagyni lakhelyünket, szép hazánkat, már alig várjuk, hogy hazmenjünk.“ (13 é. leány.) „Én már alig várom, hogy hazamenjünk és kíváncsi vagyok, hogy mi van ott és ha visszamegyünk, mit találunk ott, mert elég szomorú, hogy el kellett hagynunk a mi szép hazánkat és ahányan voltunk, annyifelé mentünk.“ (13 é. fiú.) „Bízunk a jó Istenben, hogy még visszamehetünk otthonunkba, mely az ellenség durva bocskorai által szét van taposva, azért mégis csak otthon. Csak hazamehetnénk, hálát adnék a jó Istennek, hogy megint látom a gyönyörű Erdélyt, az én szeretett szülőföldemet, ahonnan a ravasz, gonosz ellenség kiűzött és földönfutókká tett.“ (13 é. leány.)

A honvág motivumait összefoglalva, két csoportba oszthatjuk őket. Az első csoportba a jelenlevő hatásokból eredő tényezők tartoznak: a nélkülözés és az idegenség érzése. A második csoportba tartozó tényezők távolbaható erők eredői: a szülőföldhöz való ragaszkodás és a hazaszeretet. 9—10 éves korban az első csoport tagjai játsszák a főszerepet, a 11—12 éves korban megjelennek már a magasabbrendű motivumok és a 13— éves korban ezek jutnak a felszínre. A nemek közötti eltérés nem feltűnő, az általános fejlődés menete megegyezik. Azt említhetjük meg mindössze, hogy a fiúk adataiban nagyobb %-kal szerepelnek az alsóbbrendű motivumok és hogy a hazaszeretet korábban és erősebben jelentkezik a leányoknál.

A gyermeki elbeszélések lelki elemei.

Egy közös élmény, még pedig kétségtelenül hatalmas, teljesen újszerű, lélekbemarkoló, rázta meg lelküket. Erről az élményről való beszámolásuk kitűnő anyag annak megvizsgálására, hogyan mesél el a gyermek átélt eseményeket. Két irányban vizsgáltam meg a dolgozatokat: 1. Mit mesél el a gyermek? 2. Hogyan meséli el élményét?

1. *Mit mesél el a gyermek?* Mi az, ami most, mikor a gyermek már kissé megnyugodott a nagy vihar után, legjobban emelkedik ki a kaotikus emléktengerből? Mi irányítja az emlékezés reflektorát, hogy a már-már homályba merülő képek közül melyikre vessen új világosságot?

Az elbeszélésnek legkorábban jelentkező tárgya a menekülés közben szerzett *érzéletekről való beszámolás*. Az érzéletek lehetnek külsők vagy belsők. A külső érzéletekről való beszámolást csak a 8—11 éves gyermekek írásaiban találjuk és könnyen megmagyarázhatjuk az ebben a korban levő gyermek mohó tapasztalatszerzési vágyával. Az egész menekülés minden szomorúsága, nyomorúsága elhalványul, háttérbe szorul azony tény előtt, hogy valami újat, rendkívülit, érdekeset láttak. Pl.: „A katonák úgy mentek az ágyúkkal és a huszárok a lovon és a vonatot utólérték és levetették a kalapjukat és többet nincs mit írjak.“ (10 é. fiú.) „Láttam katonaságot, trénszekereket, municiók kocsikat és automobilot, sok lovasságot, marhákat.“ (9 é. fiú.) „És az úton láttunk román katonákat és annyi repülőgépet.“ (9 é. fiú.) „Én úgy félttem, mert annyi lovak voltak és én láttam a Sztrigy vizét.“ (10 é. leány.)

A belső érzéleteknek (éhség, fáradtság, betegség, stb.) nagy ereje az önfenntartás hatalmas ösztönéből fakad. A gyermekek gyakran alig mondanak el eseményeket, az egész történet csak a testi állapotok részletezése, a jelen sok szomorúsága közül is csak ezek foglalkoztatják: „Reggel 4 órától éhezünk és fáztunk egész Piskiig. Piskin kaptunk enni, akkor egész Aradig nem kaptunk vizet.“ „Jól esett az eső, úgy megfáztunk és megáztunk, hogy csupa vizek voltunk... Olyan szorosságban voltunk (a vonaton), hogy még mozdulni sem tudtunk.“ — A 8—10 éves korban nagy, szinte vezető szerepet játszik ez az elem. Előfordul a későbbi években is, de sohasem ilyen önállóan, ilyen erővel.

Az elbeszélésnek leggyakoribb tárgya természetszerűleg az *esemény*, a *mozgás*. Az emlékezés mozgássorozatokot idéz fel a

lélekben és ezek leírása a menekülés története. A menekülésnek azok a mozzanatai jutnak előtérbe, melyekben sok a mozgási elem és ezek közül a mozzanatok közül legjobban az emelkedik ki, amelyben a gyermek viszi a vezető szerepet. Pl.: „Én felkeltem összeszedtem a ruhát és kimostam . . .” Nagyon sok dolgot egyetlen tárgya az esemény, más elemet nem is találunk benne. Példák: „Vasárnap éjszaka 12 órakor elkezdett szólni a duda és mi javában aludtunk és apám fölkelt, anyámat is fölköltötte és anyámmal veszekedett, mert nem volt meg a kefe és akkor én is felkeltem és kérdeztem apámtól, hogy miért veszekedik annyit és akkor én kérdeztem apámtól, hogy hova megy és ő azt mondta, hogy a harctérre. És én elkezdtem sírni és apám azt mondta, miért pityerges és én beszaladtam az ágyba és akkor apám felöltözött, én akkor felkeltem az ágyból és akkor anyám adott apámnak egy darab kenyeret és egy darab szalonnát és apám, ami kenyeret és szalonnát kapott anyámtól, a szalonnából levágott egy darabot és a kenyeret ketté vágta és betette a tarisznyába. És akkor én apámtól elbúcsúztam és akkor apám elment az iskolába, hogy kapja ki a fegyvert. És akkor anyám elment a gyakorlótérre és addig apám hazajött és apám a puskájával beütötte az ajtót és a kasztenből kivett 2 forintot . . . stb.” (9 é. fiú.) „Hétfőn este 5 órakor Lupényből, Vulkánba megháltunk, reggel elindultunk 3 órakor Puj felé, 70 kilométert jöttünk Nagyváradig. Nagyváradon felültünk kocsira és Pujra jöttünk. Pujon felültünk este 4 órakor, kedden 11 órakor Felsősimándra s ott megtelepedtünk.” (10 é. leány.) „Vasárnap éjjel fújták a riadót, hogy menekülni kell és az éjjel még nem mentünk el, hanem hétfőn egy órakor ültünk a vagonba és már 2 óra felé azt mondták, hogy menekülni kell és fussék, ki merre tud, és mink ottmaradtunk és akkor jött egy magyar katona és puskatusával betörte a magazinajtót és azt mondta, vegyenek aszszonyok, ne hagyjanak a kutya oláhnak. És akkor jöttek az oláhok és elfogták és akkor az oláh katonák, ahol nem volt otthon senki, betörtek és elvittek mindent. Csak három hétig voltak benn a katonák, negyedik héten hétfőn reggel még benn voltak és este már benn voltak a németek és egy tisztet lelőttek és sok lovat hagytak ott és 2 motort tört össze a gránát. És mink mentünk Petrozsénybe apámhoz és többet nem tudtunk visszamenni, mert azt mondták, hogy menekülni kell és egész Pujig mind gyalog mentünk és ott felültünk vonatra és egész időig jöttünk és itt a községi vendéglőbe tettek.” (9 é. fiú.)

A mozgáselemekkel körülbelül egyenlőrangú szerepet játszanak az *érzelmi elemek*. Az emlékezés folyamán felidéződik az egész akkori hangulat és a menekülés története ennek az egységes tónusú hangulatnak elemekre való bontása. Az eseményt alig érintik, az a fontos, ami a lélekben történt. Ha van is esemény, ez nem a menekülés lényeges része, hanem erősen érzelmi tartalmú epizód. Példák: „Mikor mink elmenekültünk Petrozsényből nappal 12 órakor és nyitott kocsiba jöttünk egész Aradig. Mikor betört az ellenség, akkor tudtuk meg, hogy mi a háború. Félünk nagyon az ellenségtől, mert nem tudtuk, hogy meggyilkolnak vagy elvisznek Romániába és kínoznak. Sajnáltuk otthagyni a házat, de muszáj volt. Az úton sokat szenvedtünk. A legnagyobb fájdalmat az okozta, hogy el kellett jönni. Már a románokat véresen visszavertük. Én már nagyon szeretnék visszamenni, mert itt nincsen olyan jó dolgunk, mint odahaza volt.” (11 é. fiú.) Az érzelmes feltételekhez tartozik a 13 éves fiú írása, aki a Zsil-folyón át való menekülését írja le. Nem akarom újból leírni, amit ott már elmondtam, hát csak a folytatását írom ide: „... Úgy el voltam a sok szenvedéstől keseredve, hogy azt mondtam, hogy ha találkozok egy katonával, fejbe lövetem magam. Azért maradt rám az a három árva, hogy az apjuk két éve, hogy elhalt a harcterén és az apám az mondta, hogy még ő él, addig a gyerekeknek lesz mit enniök, de már az apám is a harcterén van, már három hónapja nem hallottunk róla semmit. Így jöttek ránk ezek a keserves napok. És mikor jöttünk, a vagon tetején úgy fáztunk, hogy majd megfagytunk, de nem volt nagy kabát, mert otthagytunk minden reménységet. Otthagytuk a meleg szobát. Mikor otthon voltunk, mikor hideg volt, még ki sem mertünk menni a házból, hogy nehogy megfázzunk, pedig volt nagy kabát. Nem elég volt a sok sanyargás, még amellet a kalapomat is elfújta a szél. Aztán így jöttünk Elekre, ahol a jóllelkű emberek elfogadtak. Bizony még elgondolni is nehéz, hát még velünk megtörtént.”

Az érzelmek sokféle nemei tarka összevisszaságban jelennek meg. Milyen érzelmek nyilatkoznak meg legerősebben? Melyek irányítják az emlékezet kiválóató munkáját?

A legerősebb, legáltalánosabb, korra, nemre való tekintet nélkül az önfenntartás vágyából eredő *félelem* érzelme. „Mindnyájan megijedtünk és félünk, hogy a vas és tüzdarabok reánk hullanak”. (11 é. fiú.) „Úgy döngött az ágyú és úgy féltem, mint az ördögtől”. (11 é. fiú.) „Mikor mondták, hogy menekülni kell, úgy megijed-

tünk, hogy beteg lettem". (10 é. leány.) „Éjnek idején kellett jönni, de féltünk, nincs-e a hátunknál az ellenség". (11 é. fiú.)

A másik legáltalánosabb érzés a *szeretet*. a) *Családi érzés*, a család összetartozásának ösztönszerű megérzése. „És szegény apám ott maradt a tűzbe és mi kellett menekülnünk, amerre tudunk és most nincs se apánk se semmink". (10 é. fiú.) „Sirtunk, hogy mi lesz velünk, ha elviszik édes apámat és mi lesz ő vele, mert neki fáj a jobb keze". (14 é. leány.) A családi érzésnek nagyon szép példáit látjuk a menekülés történetének összeállításakor felhasznált idézetek között. b) *Állatok iránti szeretet*. „Nekem nagyon rosszul esett, hogy az állatok éhen fognak veszni". (10 é. leány.) „Volt nekünk egy kis kutyánk, mink a kutyát nem vettük fel, mikor már mentünk, akkor mink nagyon sirtunk a kutyáért". (11 é. leány.) c) *Tulajdonhoz való ragaszkodás*: „Énnekem volt egy tokom és egy ceruzám és táska és most nincs, csak ha Isten megsegít, akkor fog még nekem lenni". (10 é. fiú.) „Én az ellenséget nem szeretem, mert mindenemet ott kellett hagjak érettük. Most nincs mibe fektessem a babám, nincs kinek adjak káposztalevelet és nincs kit ingereljek és nem láthatom, hogy játszanak a kis cirmosok, meg ott maradt a szép kis fehér ágyam, meg a táskám, meg a könyvem, tokom és mindenem". (9 é. leány.) A *fajszeretetre* és *haza-szeretetre* bőségesen találtunk példákat a magasabbrendű honvagy motívumainak tárgyalásánál. Még néhány példa: „A nagy vasuti hidat felrobbantották a mi magyar katonáink, hogy a gonosz ellenség hasznát ne vehesse". (11 é. fiú.) „Mikor bejöttek a magyarok, úgy megörvendtem, mintha apám jött volna haza". (11 é. leány.) „Sajnáltam ott hagyni mindent és sajnáltam a hazát". (10 é. leány.)

A *szociális együttérzés* a 11 éves kor előtt nem jelentkezik. Első formája, a gyöngékkal, gyermekekkel, szenvedőkkel való együttérzés, különösen a leányoknál nagyon erős. Csak később, a 13 éves kortól kezdődik a tisztultabb, minden emberrel való összetartozás érzése. Példák: „Sok szegény ember maradt le a vonatról, volt, ki 4—5 gyermekkel maradt le". (10 é. fiú.) „Sok asszonyok kicsi gyerekekkel úgy sirtak és én is segitettem egy asszonynak kicsi gyermekét vinni egész Merisorig". (11 é. leány.) „Elég szomorú, hogy el kellett hagynunk szép hazánkat és ahányan voltunk, annyiféle mentünk". (13 é. fiú.) „Igy kellett megválni az édesapától. De sokan étlen mentek el hazulról a harctérre és a nagy útra és ott maradtak a szegény család családfe nélkül, de a szegény asszonyok és gyermekek nagy sirással kellett maradni". (13 é.

leány). „A katonák kérdezték, hogy nem láttuk-e a családját és úgy sirtak“. (11 é. leány).

A *vallásos érzés* nem nagyon gyakran, de mindig hatalmas erővel nyilatkozik meg. „Sirtunk mindnyájan, hogy most már mi lesz velünk. Imádkoztunk, adja meg a jó Isten a reggelt . . . az Isten megsegített“. (12 é. fiú). „Én úgy félttem és gondoltam, hogy a jó Isten nem engedi meg, hogy az oláhok utólérjenek“. (10 é. fiú). „Nincs semmink, de azért nem baj, mert a jó Isten megsegít és nemsokára mi hazamegyünk, de a románokat megverte az Isten, mert ők nemsokára elvesztik hazájukat“. (11 é. leány). „Elég baj nekünk, hogy elszakadtunk születés helyünkötől, lakhelyünkötől, hazánktól, aki ezt nem próbálta, nem tudja, miből áll. Nem tudjuk, mit érünk, csak a jó Isten és kérjük a jó Istent, nem hagyott el a nagy ágyúdörgéseknél, az nagy utazásba és a sok sirás-rivásba megsegített idáig, segíjjen meg ezután is az szegény katonákat, hogy harcoljanak, jól bírják a nagy küzdést, hogy lenne vége, adná a jó Isten a bűnös lelkünkért“. (13 é. leány). Isten a legfőbb védelem, az igazság, az enyhülés. A vallásos érzés sokszor egészen az extázisig fokozódik és zsoltárban tör ki. A sok szomorú emléktől, testi, lelki szenvedéstől elgyötört gyermek Istennél keres önkénytelenül vigasztalást és ösztönszerűen szakad fel ajkáról a zsoltár: „Te benned bízunk eleitől fogva, Uram téged tartottunk hajlékunknak . . .“

A szeretet érzelméből fakad a *gyűlölet* érzelme azok iránt, kik a szívhez közelállókat bántják, akik szomorúságot okoznak, akik ennek a rettenetes katasztrófának az okai voltak. Példák: „Mikor meghallottam, hogy a románok ellenünk törtek, azt gondoltam magamban, mikor a románok beérnek Petrozsénybe, akkor közéjük bomba essen és az egész ott pusztuljon el“. (10 é. leány). „És a jó Isten vegye el az oláht, még magot sem hagyjon belőle“. (11 é. leány). „Hogy a jó Isten hallgassa meg imáinkat és ne adjon nekik győzelmet“. (12 é. leány.) „Az a gaz ellenség még, mert reánk löni“. (14 é. leány). „A bocskoros oláhok nagyon rá vannak éhezve hazánkra, talán a jó Isten megmenti őket hazánktól“. (12 é. fiú.)

A gyűlölet néha olyan erős fokra emelkedik, hogy energiaforrás lesz, cselekvésre indít: „Últ közben arra gondoltam, hogy én is mehetnék a harcba, hogy közülök néhányat agyonüthessek“. (11 é. fiú.) „Én bosszút állanék a ravasz muszkának és a disznó románnak, hogy ha engem bevonnának katonának“. (14 é. fiú.)

Az érzelmek fejlődéséről nem számolhatok be, mert ilyen

kevés anyag alapján, sok részletű kérdésben nincs jogunk megállapítani törvényszerűségeket. Csupán annyit állapíthatunk meg, hogy a menekülés kiváltotta érzelmek között legáltalánosabb volt a félelem és a szeretet. A szociális együttérzés csak a 10 éves korban jelentkezik és egyre erősödik. A hazaszeretet magasabbrendű formája a szociális érzéssel egyidőben jelentkezik, de fejlődése különösen a menekülés hatása alatt sokkal rohamosabb azénál. A vallásos érzés a kortól, nemtől függetlennek látszik, valószínűleg nagy hatással van kifejlődésére a környezetnek. A menekülés nem váltotta ki nagyobb mértékben a vallásos érzést, a dolgozatokban igen kis arányszámmal fordul elő.

A mozgási és érzelmi elemeknél jóval későbbben jelennek meg a *reflexiv* gondolati elemek. Az események nagy, széleskörű folyamatot indítanak meg a lélekben, melynek az eredménye valamilyen általános érvényű igazság kijelentése. A menekülés közben kialakult gondolatok újra felélednek és az események elmondásához nyomokban csatlakoznak. A reflexióra hajló gyermeknek a menekülés több, mint személyes élmény, saját emlékeit kiegészíti hallott, vagy azóta olvasott részletekkel, elmélkedésekkel. Példák: „Vasárnap, augusztus 29-én 11 órakor megszegte szavát Románia. Orvul támadott, már kedden Petrozsényban raboltak. De 3 hét múlva futva menekültek az osztrák-magyar és német seregek elől. De egy hét múlva ismét sikerült betörnie, ekkor ismét menekülni kellett a vadak elől. Nem volt szép Romániától, mert mindig semleges volt, csak egyszer orvul támadott. . . De azért megsegít az Isten, ha hazamegyünk újra dolgozni fognak szüleink és fel fogják építeni az összeégett házakat. De Romániát megveri az Isten, mert nemsokára nem lesz. De meg is érdemli a hitszegő“. (11 é. fiú.) „Az oláhok nagyon gonosz emberek, az oláhok nem tartják meg szavukat“. (10 é. leány.) „Igy jöttek reánk ezek a keserves napok. . . Bizony még elgondolni is nehéz, hát még velünk megtörtént (13 é. fiú.) „Elég baj nekünk, hogy elszakadtunk születéshelyünkötől, lakhelyünkötől, aki ezt nem próbálta, nem tudja, miből áll“. (13 é. leány.)

A különböző tényezők előfordulását vizsgálva, az első szembezőkő eredmény az volt, hogy ezek a tényezők nem minden dolgozatban fordulnak mind elő. Megvizsgáltam, a különböző életkorokban milyen elemeket dolgoz fel a gyermek?

Az *érzékleteknek* a kiválasztást irányító szereplése határozottan a fejlődési foktól függ. A 8 éves korban a legerősebb és fokozatos csökkenést mutatva a 11 éves kor után teljesen eltűnik. Már a

9—10 éves korban is ritkán mutatkozik tisztán, inkább érzelmi és és főképpen mozgási elemekkel keveredve, melyek mindinkább erősödve elfoglalják az érzékletek helyét.

A *reflexió* az elmélkedés szintén fejlődést mutat. A 8—10 éves korban még teljesen hiányzik, a 10 éves kortól fölfelé egyre növekvő arányban lép fel. Eleinte nem jelentkezik tisztán, az elmélkedések érzelmekhez, eseményekhez kapcsolódnak, nagyon alárendelt viszonyban, de később egyre nagyobb tért foglal el, az esemény, érzelem csak háttér, alkalom az elmélkedésre. A reflexió térfoglalását az absztrakt elméműködések fejlődésével magyarázhatjuk. A rendelkezésemre álló dolgozatok között 14 évnél idősebb gyermek munkája nem volt és így csak következtethetünk a reflexív elemek további szereplésére. Feltételezhetjük, hogy az elmélkedés túlsúlyra jutása a 16. év után következik be és az absztrakció teljes kibontakozása után esetleg teljesen önálló reflexív típust állapíthatunk meg.

A másik két elemnek, az *érzelemnek* és a *mozgásnak* előfordulása nem mutat nagyobb hullámzást és főképpen nem mutat határozott fejlődési irányt. Az érzelmi részleteket feldolgozó gyermekek átlagos száma 25·5%, a mozgásié 37·5% és a különböző életévekben nem mutatkozik ezektől a számoktól nagy eltérés. Azt a következtetést vonhatjuk le ebből, hogy ezek a különbségek a kortól függetlenek, csupán az *egyénség* különböző voltában gyökeresnek. Két, külön irányban kifejlődött, egymástól élesen elhatárolt típus kialakulásáról van szó.¹⁾ A mozgási típusba tartozó gyermek megtartja ezt a jellemvonását fejlődése egész folyamán, az érzelmes típusú gyermek érzelmes marad minden megnyilvánulásában. Megmarad-e ez az arány a későbbi korban, nem tudjuk. Az érzelmesek száma valószínűleg emelkedik az intenzív érzelmi életet élő 14—16 éves korban, de hogy azután visszatér-e az eredeti színvonalra, vagy nagyobb tért foglal el, azt a későbbi vizsgálatoknak kell eldöntenie.

A két nemnél általában ugyanazok az elemek szerepelnek, de intenzitásuk és megjelenésük ideje különböző. A fiúknál nagyobb és hosszabb ideig tartó az érzékletek uralma, viszont a reflexió későbbben és kisebb erővel jelentkezik, mint a leányoknál. A moz-

¹⁾ Ezt a két típust megállapítja Nagy László is a gyermekek érdeklődésére vonatkozólag. Lásd. A gyermek érdeklődésének lélektana. 1908. Franklin társulat kiadása 155 l.

gási és érzelmes típusnak száma a leányoknál körülbelül egyforma (33,1%, 28%), a fiúknál a mozgási típus majdnem kétszerese az érzelmesnek (40%, 23%).

Első kérdésünkre adott válasz tehát olyan különbségeket állapított meg, melyeknek további kutatása élesen bevilágítana a gyermeki lélekre, fontos adatokat nyújtana a gyermek *egyénségének* megállapításához és fontos pedagógiai következtetések levonására adna alapot.

A gyermeki elbeszélés formái.

Az eddigi megállapítások a léleekben végbemenő kiválasztódásra vonatkoztak, azt tisztázták, hogy az tudatosságért való küzdelemben milyen természetű elemek nyerik meg a harcot. A második kérdésünk, hogyan mesél a gyermek, arról nyújt felvilágosítást, hogy az ily módon kiválasztódott emlékek milyen formában nyernek kifejezést. A gyermeki előadásmódok legjellemzőbb vonásait kerestem ki.

A gyermek előadása lehet:

1. Elrendezett vagy rendszertelen.
2. Vázlatos vagy részletező.
3. Szubjektív vagy általánosító.
4. Elbeszélő vagy megjelenítő.

1. Az emlékek a téma kitűzésekor hatalmas rajban törnek elő, mindegyik új életre akar kelni. Ezek között a gyermeki vezetőfonál teremt rendet, leszorítja az egyre töltülő emlékeket, sorakoztatja őket. Ilyen vezetőfonál, asszociációs alap pl. az időrend. A chronologikus sorrendet természetesen elrendezett elemek jellemzik. (Példa a mozgási és érzelmes típusnál.)

Rendszertelen az előadás, ha az emlékek nem sorakoznak szabályszerűen. Egyikük valamilyen oknál fogva bejut a tudatba, de a tudattalan emlékek nagy erővel iparkodnak kiszorítani helyéből. Az elbeszélés nem folytonos, hanem laza, széteső, erős érzelmi vagy érzelmi aláfestésű képek halmaza. Gyakori eset, hogy a rendet egy erősen szubjektív színezetű élmény bontja meg, mely mindenáron kifejezést keres, azután folyik az elbeszélés rendben tovább. A rendszertelen előadás a 9–10 éves gyermekeknél fordul elő, kikenél az asszociációk még nem fegyelmezettek és a szubjektív elemek hatalma nagyobb. A rendszertelenség oka az is lehet, hogy a gyermek még nem tudja mondanivalóját és az elmondásra fordí-

tandó időt összemérni, siet elmesélni a történetet és mikor látja, hogy még van ideje, újból kezdi, az esemény koncentrikusan bővül. Pl.: „Mi este fél 7-kor kellett meneküljünk és reggel 3 órakor értünk Pujra ott egy napig voltunk Pujon, este öt órakor felszálltunk és egy nap és egy éjjel jöttünk és akkor értünk Aradra, Aradon is egy napig voltunk ott kaptunk mindent. És délután 4 órakor felszálltunk és úgy hoztak Ujszentannára. Mi Lupényből menekültünk. Mink vasárnap felmentünk a nagymamáékhoz és hétfőn el kellett menekülni és én mikor mondták, hogy menekülni kell, úgy megijedtem, hogy beteg lettem és akkor mamám kis kocsin hozott Pujig. Mikor kellett menekülni ami a fogásokon volt ruha, csak azt pakoltuk be és indulni kellett, mert a többi ruha be volt csomagolva. Ott kaptunk fekete kávé és tejet, én úgy féltem. Aradon kaptunk izes kenyeret és szalonnát. Én itten jól érzem magam, bár már mennék haza, ki tudja, kapunk-e valamit még, amit otthon hagytunk. Én úgy féltem, mert annyi lovak voltak és én láttam a Sztrigy vizet“. (9 é. leány.)

Az esemény leírásánál, ahol az időrend természetes vezetőfonál, a rendszertelenség a gyermek fejlődésével a minimálisra csökken. Mesterségesen elősegíthetjük a csökkenést avval, hogy tudatosá tesszük a gyermekben ezt a vezetőfonalat.

2. *Vázlatos* az előadás, ha az élménynek csak a legkiemelkedőbb részleteiről számol be. (Hogy ez a legkiemelkedőbb részlet mozgás, érzélem, érzéklet vagy reflexió, az a gyermek egyéniségétől függ.) (Példa: a mozgási elem tárgyalásában a második 10 é. leány).

Részletező az előadás, ha az élmények sok összetevőjéről számol be. A részletezésnek kettős oka van: 1. A szintetikus képesség fejletlen volta. A gyermek még nem tud összefoglalni, a kiemelkedő dolgok közül a lényegeset meglátni. Ami valamilyen oknál fogva figyelmét megragadja, avval hosszabb ideig foglalkozik, a többi részlet rovására. Ezt a részletezést tehát az aránytalanság jellemzi. A 9—10 évesek írásaiban fordul elő. 2. A részletezés második foka analitikai művelet, a meglevő egységet tudatosan bontja fel, gyakran azért, hogy mondanivalóját nyomatékosabbá tegye. Ilyen a nagyobb, intelligensebb gyermek részletezése. Ez a részletezés minden egynemű dologra kiterjed és ezért a dolgozat egyes részei arányosak.

A részletezés lehet *időbeli*, eseményrészletezés (1. Mozgási elem, 1. példa). Az eseményrészletezésre jellemző az epizódok beiktatása. *Térbeli* részletezés, adott helyzetek elemzése, felsorolás:

„Ott maradt mindenünk, maradt két ház berendezés, ruhánk és ágynemű, élelem sok és cipésműhely, két nagy Singer-gép, benne nagyon sok anyag hatszáz forintra és hét darab disznó az udvaron és majorság.” (9 é. fiú.) „A vagonban maradt 19 nyúl, 99 aprómarha, köztük volt 2 kis törpe pár, egyiket úgy hívták, hogy Jancsi a másikat Rózsi. Azután ott hagytunk a vagonba egy szobabeli butorból 2 ágyat, 2 ruganyal”. (9 é. leány.) Az *érzelmi* állapotok részletezésére az érzelmesek feleletei között találunk szép példákat.

3. *Szubjektív az első személyben elmondott élmény.* A tárgy természeténél fogva ilyen a legtöbb dolgozat, bár aránylag nagy számmal találunk mégis gyermekeket, kiknél ez a nagy élmény *általános* formát ölt: „Vasárnap délben hadat üzent Románia. Már vasárnap éjjel szedték össze a bányászokat. Hétfőn kellett menekülni. Kedden már bejött a román. És felégettek egy boltot és egy sütődét. Nemsokára bejött a magyar. És azután úgy volt, hogy jön vissza a román” stb. (12 é. leány.) „1916-ik évben nagy szomorúság jött a zsilvölgyi népre. Augusztus 27-én megvolt a zászlószentelés Vulkánba, a szegény népeket biztatták az urak, nem kell menni sehova, nem lesz semmi baj. . .” Az általánosító forma a 11. év után kezd tért foglalni és a reflexióval egyidejűleg jelenik meg, mert a szubjektív forma nem olyan alkalmas általános igazságok levonására.

4. *Elbeszélő az előadás, ha az eseményt mult időben adja elő.* *Megjelenítő*, ha az esemény liktető menetét párbeszédekkel teszi érzékelhetőbbé. Ujra lejátszatja az eseményt, a multat jelenné változtatja. Példák: „Meneküljön, aki csak tud”. (12 é. leány.) „A katonák azt mondták: Vissza-vissza, robbantjuk a hidat”. (9 é. leány.) „Édes anyám mind azt mondta, édes jó Istenem könyörülj rajtam”. (11 é. fiú.) „Egyszerre hallunk az ablakon kopogni, valaki kiabált kintről, Szomszédasszony az Isten áldja meg, éjjelre már itt lesznek”. (10 é. fiú.) „Én kezdtem sirni és azt mondta nagynénim, hogy miért sírok? Én azt mondtam, hogy magának könnyű, mert magának itt van a mamája”. . . (11 é. fiú.)

Az elbeszélés különböző módjainak előfordulását, kifejlődését nem vizsgálhattam meg, kevésnek találtam az anyagot. Annyit mégis megállapíthattam, hogy a végtelen sokféle kifejezés módot lehet közös vonások alapján csoportokba osztani, és hogy a különbségek nagyon tisztán, élesen elkülönítik az egyes írásokat. Lehetséges, hogy ezen az alapon is lehet határozott típusokat megállapítani.

Hogyan meséli el az erdélyi gyermek nagy megpróbáltatásainak bús historiáját? Azt hiszem mindenki, aki az idézeteket elolvasta azt a feleletet adja, hogy változatosan, szépen. A *gyermeki nyelv szépségét* szeretném kissé elemezni. A nyelv, mint a művészi alkotás anyaga, nagy fejlődésen megy keresztül, mely már a nyelv kialakulásánál kezdődik. A szépségre való törekvés eleinte nem tudatos, de öntudatlanul is megteremti a maga eszközeit. A gyermeki nyelv teljes esztétikáját ezekből az írásokból nem lehetne megállapítani, mert a költészet az ősbibb és tudatosabb művészi forma, és mert itt a tárgy olyan szenzációs, gazdag, hogy a közlés lázas vágya háttérbe szorítja teljesen a formát. A dolgozatok között mégis nagyon sok a formailag is szép.

A művészetek legősibb, legprimitivebb eleme, a *ritmus*, mely a táncban, zenében, rajzban oly szembetűnően jelenkezik, ezekben a prózai írásokban is fellelhető. A formák ismétlődése: a *hangritmus*, a gondolatoké a *gondolatritmus*: mindkettőre találunk bőségesen példákat. Határozottan ritmikusak a következő sorok: „Az oláhok nagyon gonosz emberek. Az oláhok nem tartják meg szavukat“. „Megindult a vonat meg sem állt odáig“. „Vitt a vonat, de nem tudtuk, hová visz“. „A szép nagy udvart, jó meleg házat, puha tollaságyat“. „Éjszakának idején felkeltünk, könnyes szemmel elindultunk, Nagy féléssel rebegettük, Hegyeken keresztül jöttünk!“ „Nagyon sajnáltam otthonunkat, azt a drága hajlékunkat“. „Sok kinnal menekültünk és drága városunkat ott kellett hagynunk. És mindenünket el kellett szórjuk“. A ritmus legprimitivebb fajtája az *ismétlés*: „Mind azt búsultuk, hogy jaj most mi lesz velünk, hova visznek bennünket és mi lesz velünk“. „Sajnáltunk otthagyni mindent és sajnáltuk a hazát“. „Jó volt Lonyán, jó itt is“. „Mindent sajnáltam, mindent, de édes apámat legjobban“. „Most nincs, mibe fektessem a babám, nincs kinek adjak káposztalevelet és nincs kit ingerelek és nem láthatom, hogy játszanak a cirmosok“. „Azután megindult a vonat, Aradon megállt a vonat és ott kaptunk meleg teát és szardéniát és kenyeret. Azután megindult a vonat, egész Szolnokig ment és ott megállt, ott megint vártak meleg huslevessel. Onnét tovább ment a vonat és Hatvannál megint megállt és a vonathoz hoztak a katonák jó meleg fekete kávé és kenyeret. Azután megint megindult a vonat és Salgótarjánig vitt“.

A ritmikus elrendezett gondolatok között gyakran akadnak olyanok, melyek felépítése határozottan a rajzbeli *szimmetriára* emlékeztet. A szimmetria szintén a diszítés legprimitivebb fokán

jelentkezik már. A gondolat 2 része úgy viszonylik egymáshoz, mint a pozitívum a negatívumhoz, az állítás a tagadáshoz. Példák: „A bányászkatonák siettek a századjukhoz. akik nem voltak felöltözve katonának azok mentek a petrozsényi tüzoltótérre. Az én édesapám nem ment se a katonák közé, se a karszalagosok közé, mert ő szegény rokkant katona. Ő is ment volna a románok közé, de szegény édesapámat meglőtte egy gonosz muszka és így nem mehet a románok ellen“. (13 é. fiú.) „Otthon is jobban találnám magam a ház hamujában, mint itt a más hajlékában“. (8 é. fiú.) „Jobban szakad a ruha a kitaszigálástól, mint a behuzgálástól. Isten áldja meg őket, itt nem beszélnek, hanem döfnek a népek“. (11 é. fiú.) „Az idevalók alig várják, hogy lerázzanak magukról, de mi is alig várjuk, hogy hazamenjünk“. „De azért megsegít az Isten. . . De Romániát megveri az Isten“.

A gyermek mondanivalóját nemcsak ritmikusan rendezi el, hanem disziti is. Diszítőeszközü a *jelzőt* aránylag későn és keveset használja. A számnévi és birtokos jelzőt nem használja diszítőül, ezeket már nagyon korán 3 éves kora előtt is alkalmazza. Az érzéki tulajdonságot kifejező jelző is korai, de csak megkülönböztetésre és nem diszítésre szolgál. Az elvont jelzők között legelsőek az *állandó* jelzők: vad oláh, gonosz oláh, tolvaj oláh, bocskoros oláh, gaz ellenség. Ezek a jelzők, miután a jelzethez meghatározott és nagyon erősen, érzelmileg aláfestett lelkitartalom kapcsolódott, mindig a jelzettel egyidőben jelentkeztek és a kettő valószínűleg egybeolvadt, egységes kifejezés lett. Szép jelzőket találunk a nagyobb gyermekek írásaiban: reszkető kezekkel, fájó szívvel, drága hajlék, jólelkű jegyző, forró, összerombolt hid, kifáradt, visszatérő katonák, drága hazám.

Hasonlatot keveset használ a gyermek. (Példák: Úgy jöttünk, mint a vándorok. Folyt a vér, mint a patak.) Inkább a külső formában evvel rokon alakzatokat, melyben a cselekvést valamilyen másik cselekvéssel akarja szemléletesebbé tenni. Példák: „Úgy futottak, hogy még a bocskort is ledobták a lábukról“. „Úgy örültünk, mintha apánk gyött volna haza“. „Úgy megrázkodott a hegy velünk, hogy azt hittük, mingyárt összeesik“. Úgy féltünk, mint az ördögtől“. „Olyan nagy hegyen jöttünk, hogy azt hittük sohase érünk a hegytetéjére“.

Szerkezeti szépségre való törekvést nagyon ritkán találunk a dolgozatokban, még a nagyobb gyermekeknél se. Itt-ott érzi már a gyermek, hogy az írást nemcsak abbagyvjuk, hanem be is kell

fejezni és egy mondattal lezárt egészé teszi dolgozatát: „Ez menekülésem története“. „És többet nincs mit írjak“. „Bizony még elgondolni is nehéz, hát még velünk megtörtént“.

E néhány példával azt akartam csak igazolni, hogy a nyelv, mint kifejező eszköz éppúgy megteremti a maga művészetét már a kis gyermeknél, mint a többi kifejező mód: a mimika, tánc, rajz, stb. Ez az esztétikai törekvés tehát megvan a gyermekben és éppen ezért már nagyon korán fejleszhető és fejlesztendő is. Iskoláinkban a fogalmazás tanítása mégis csak a helyes, szabatos fogalmazás elsajátítására helyezi a súlyt és nagyon kevésbé fejleszti a gyermek szóbeli kifejezésének szépségét. A stilisztika tanítása sem sokat segít ezen a dolgon. Költői művek tárgyalására szorítkozik csupán és könnyen kelti a gyermekben azt a hitet, hogy a szépség csak a költői stílus jellemvonása és a költészeten kívül nincs helye, se jogosultsága. A gyermek alkotásaiban keressük ki és tegyük tudatossá a szép elemeket, ezzel közelebb juttatjuk a művészi alkotások megértéséhez és élvezéséhez.

*

Áttekintettük már a menekülés történetét, megvizsgáltuk, mit és hogyan mesél el a gyermek. Most már ezeknek az eredményeknek alapján arra a kérdésre kell megfelelnünk, hogy a menekülés milyen hatással volt a gyermek fejlődésére. Nehéz erre a kérdésre felelni, mert hogy változást kimutassunk, szükségünk volna összehasonlító alapra és pontos, nagyszámú feleletből megállapított adatokra, és egyik sem áll rendelkezésünkre. Az egyetlen munka, mely a gyermek erkölcsi érzelmeinek fejlődésével foglalkozik, a háború első évében gyűjtött adatokra épül fel, és egészen más szociális és gazdasági milióból származó gyermekek feleleteit dolgozza fel. Az a hatalmas erkölcsi hatás, melyet a háború újszerűségében keltett, kezd kisebbedni, amint a háború megszokott lesz, terhei egyre súlyosabbakká válnak. A menekülő gyermek lelkére szintén megtette a háború nagy hatását, de a szenzációját már nem érzik, megszokták, hogy van. Ebből a megszokott rosszból szakítja ki őket az új csapás, a menekülés. Látjuk tehát, hogy nehéz az előidéző okokat elemezni. Abból, hogy egyes lelki jelenségek kb. ugyanabban a korban és mértékben jelentkeznek, mint Nagy László megállapította, nem vonhatjuk le a következtetést, hogy a menekülésnek a gyermek erkölcsi fejlődésére nem volt hatása.

A menekülés hatásairól törvényszerűségeket tehát véglegesen nem mondhatunk ki. Ha mégis szeretnénk valamit róluk mondani,

el kellene hagynunk az objektív megállapítások pozitív talaját és a találgatás bizonytalan módszeréhez kellene folyamodnunk. A tudomány csak abban könnyíti meg kereső útunkat, hogy megmutatja az irányt, melyben el kell indulnunk. Fejtegetéseimből kitűnt, hogy a menekülés érlelő hatása csak az erkölcsi érzelmeknél, az *erkölcsi érzület* erősödését várhatjuk tehát a meneküléstől.

A gyönyörű Erdélyben egy új generáció nő fel, mely pár nap alatt többet szenvedett, mint más generációk egész emberöltők alatt. Egy új generáció, melynek nem türes szó a szülőföldre való ragaszkodás és könnyel vérrel megszentelt kapocs a szociális együttérzés. A tengernyi szenvedésből új virág csirája sarjadzik ki, a magasabbrendű erkölcsiséggé. Lesújt kemény ütésekkel a sors nehéz kalapácsa, de nem zúzhatja össze, csak keményebbé veri a szenvedésre kiválasztottak lelkét. Szegény menekülő kis magyarjaink evvel az erősebb lélekkel indulnak az új küzdelembe és evvel ki fogják harcolni maguknak a szebb, teljesebb, boldogabb életet.

Most jelent meg

Nagy László: A háború és a gyermek lelke.

Ara füzve 4 K, kötve 6 K.

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK.

A grafológia a pedagógia szolgálatában.

Irta : **Ivanovics Magdolna**, Nagyszében.

Bár Magyarországon kevésbé ismert még a grafológia, megkíséreltem, hogy érdeklődést keltsek iránta, elsősorban a gyermek kézírására vonatkozólag. A legtöbb ember csak annyit tud a gyermeki kézírásról, hogy az lehetőleg meg kell, hogy feleljen az iskolai kalligrafikus írásmintának. Az iskola egységesen meghatározott betűformák minél hűbb utánzását követeli meg a gyermektől. Némelyik gyermeknél aránylag könnyen megy ez az utánzás, mások hiába törekednek rá. Mi lehet ennek az oka? A szépírási minták rendszeren nem nagyon kiváló szellemiségű kalligrafikusok munkái és ezért sok gyermek lényének nem felelnek meg. Köztudomású dolog, hogy kevés olyan ember van, aki későbbi életkorában is megőrzi a kalligrafikus írást. Csak ezen kevesek számára volt hasznos az ő lényüknek megfelelő iskolai írásmód. Ellenben mindazok, akik életük későbbi folyamán az iskolai írástól eltérő írásmódot vesznek fel, nagy kényszernek vannak alávetve az iskolában, sok időt és fáradságot pazarolnak, hogy azon betűalakokat, melyek sohasem sikerülnek a tanító teljes megelégedésére, elsajátítsák. És éppen nem a szimpatikus, vagy intelligens emberek írásának szokott kalligrafikus jellege lenni. Sőt azt lehetne mondani, hogy minél inkább nehezebb esik egy gyermeknek, az előírt alakokra való figyelés, minél egyénibben formálja meg a gyermek a betűket, annál önállóbb és élénkebb szellemű lesz. Sok szülő örül gyermeke kalligrafikus írásának és nem sejtí, hogy milyen kevés alapja van ennek az örömmek. Olyan kézírásból, amely szigorúan alkalmazkodik az írástanítás betűmintáihoz, grafológus előtt világossá válik, hogy az egyéni vonások hiányoznak az illető gyermek lényéből, hogy minden külső kényszernek

alá tudja magát vetni, de nem képes önálló ítéletre vagy bármilyen téren kifejtett produktív munkára. Viszont minden az előírástól eltérő vonás önállóságot és eredetiséget árul el, mert minden individuális vonal a jellem megfelelő tulajdonságának vagy valamely szellemi képességnek a szimbóluma.

Szabadságot kellene tehát adni a gyermeknek az írástanításban. Meg kellene elégedni avval, hogy tiszta, rendes és olvasható legyen az írása, azonban magára a gyermekre kellene bízni az egyes formák kialakítását, mert ez már benső lényének természetes kifejezője.

Igen fontosak a grafológiai képzett pedagógus megfigyelései. Figyelni kell a gyermeki írás legapróbb sajátságaira, mert az ilyenképen észrevett jelenségek magyarázata fontos irányításokat ad a gyermek jellemének megítéléséhez. A gyermeki léleknek a tanító szemében sokszor érthetetlen számos vonása találja meg így a magyarázatát, különösen csendes, zárkózott gyermekeknél. Lehetővé válik így a jellemhibák korai felismerése és ezeknek nevelői eljárásokkal való leküzdése, mert sok a felnőttél már kiirthatatlan dolgot még át lehet formálni a gyermeknél. Mennyivel megértőbben és igazságosabban ítélnének nevelők és szülők gyakran, ha grafológiai ismereteik lennének!

Ne gondoljuk, hogy a gyermek kézírásából még nem lehet sok mindent megtudni, mert az még kevés egyéni vonást mutat fel, és kevés grafológiai karakterrel bír. Igaz, hogy az ú. n. „szépírás“ kényszere és a szépírási feladatok elnyomják, sőt néha meg is ölik a természetes kifejezési módokat. De az igazi benső lény útát tör magának, különösen a fogalmazások ceruzával készült impurumaiban és a tintával való írásnál is hosszabb munka vége felé, mikor a kéz már nem engedelmeskedik egészen annak a kényszernek, melynek kezdetben magát alávetette. Gyakran olyan tömegével találkozunk a kifejező grafológiai jeleknek, hogy a felnőtt azon csodálkozik, hogy milyen eltérő tulajdonságai és egyéni hajlamai vannak a léleknek már a legkisebb gyermekkorban is. A lipcsei Iskola Múzeumban láthatók azon táblák, melyeket jelen sorok szerzője a Lipszében 1914. máj.–júl.-ban rendezett könyv- és grafikai kiállításon mutatott be. Ezek szemmel láthatóan mutatják még a grafológiában járatlan szemlélőnek is, hogy egyes gyermekek kézírása mennyire kifejezője az egyéni jellemnek és szellemiségnek, míg másoké szellemi visszamaradottságot mutat, továbbá, hogy egyesek milyen nehezen tudják fékezni heves belső ösztöneiket és írásbeli

kifejezőmódjukat, míg másoknak nincs hozzátenni valójuk az előírás szerinti iskolai mintához.

Általában a következőket kell a pedagógusnak megjegyeznie: Minden görbe a kézírásban a lélek valamely nemes tulajdonságának reprezentánsa, minden egyenes vonal akaratot vagy szembeszállást árul el, minden hegyes szög a lélek durvaságát, minden hegybe futó vonal rosszindulatot mutat és minden hirtelen irányt változtató vonás izgalmat jelent, két betű ügyes összekötése intelligenciát árul el, minden alaknak tulzásba vitele exaltáltságot, a mérséklés hiányát mutatja, míg két egymáson fekvő vonal alatomosságnak jele. A görbék lehetnek balrafutók, mint a latin ábécé „a” betűjénél és jobbrafutók, mint a „b” betűnél. Lehetnek egész görbék vagy pedig a kör fél vagy negyed részei.

Mint mindenféle vonalat, ezeket is ott lehet legkönnyebben felismerni, ahol legalább részben szabadon állnak, tehát szó elején vagy végén vagy a szavakon belül történő szükséges vagy önkényes megszakításoknál. Az ilyen önkényes megszakítás, mint általában minden a normától eltérő dolog, grafológiai szempontból is jelentős, de mégis a kézírás azon sajátosságaihoz tartozik, melyek legalább részben akaratunktól függetlenek vagy amelyeket külsőségek, mint a toll bemártása, idéznek elő.

A kézírásnak fönt említett belső jegyeiben azonban, mint a lelki tartalom kifejezőképeiben, föltétlenül bízhatunk, mert azok minden önkénytől függetlenek, sőt sokszor akaratunk ellenére is mutatkoznak kézírásunkban, sőt nem is tudjuk kiirtani őket, ha csak jellemünkből is ki nem küszöböljük a megfelelő tulajdonságot. Ellenben külső jegyek jelentése, ilyenek a betű megnyomása, magassága, szélessége, dült vagy egyenes helyzete, ilyen tekintetben nem megbízhatók. Megfelelő toll segítségével vagy más módon is, mindenki megnyomhatja a betűket, épen így lehet szándékosan apró vagy nagy betűkkel, egyenesen vagy dülten írni, ezért ezek a tények magukban a legnagyobb óvatosságra intenek a külsőségek megítélésében. Azon kézírásbeli sajátosságok, melyeket ilyen önkényesen elő lehet idézni, csak igen szűkkörű diagnosztikus értékkel bírnak. Ezért a kezdő grafológus jobban teszi, ha nem is veszi ezeket tekintetbe, hanem annál nagyobb súlyt fektet a belső jegyekre, a vonalakra és görbékre, melyeknek végtelen sokféle formája és összeolvadása nem önkényesen, hanem egészen öntudatlanul jön létre, melyeket nem is hozhatunk létre, ha a jellemben nincsenek adva a létrejöttükhöz szükséges feltételek. Így pld. gyenge akaratú egyén

nem lesz képes rá, hogy igazán biztos vízszintes vagy függőleges akaratú vonalakat húzzon, a talpig becsületes embernek a legnagyobb erőfeszítésébe kerülne a hazugságot eláruló egymást fedő vonalak megszerkesztése, a vidám kedélyű alig fogja tudni a melankolikusnak tartózkodó vonalvezetését utánozni. A kézírásnak ezen belülről fakadó kifejező mozgásaiban mindenkor bízhatunk, mert ezek még az egészen tudatosan létrehozott írásokban is mindig előtörnek, tehát megnyilvánulnak a gyermeknek a kényszer hatása alatt létrejövő kézírásában is.

Ez a néhány utalás talán elegendő lesz arra, hogy bemutassa, miszerint a gyermek kézírásában pedagógiai hatások fontos segédforrása rejlik. Ezért fontos, hogy nevelők és szülők törekedjenek a szükséges grafológiai előismeretek elsajátítására, hogy ezt a forrást kellőképpen kimeríthessék.

Gondolatok a tehetségekről.

Írta: **Lakatos Pál dr.**, székesfőv. felső keresk. iskolai tanár.

Német találmány. Ősi magyar szokás a külföldről jövő találmányoknak feltétlenül meghódolni és minden komoly kritika nélkül elfogadni mindent, ami idegen helyről érkezik hozzánk. Ősi átok ez, mely megfoszt egyéni mivoltunktól. Pedig bizony nagyon sok dolog van, amelyben mi vezethetnénk, ha több volna az öntudatunk és erkölcsi önbizalmunk.

Ez a szemrehányás nem a külföldnek szól, hisz a külföld nem is ami számunkra, hanem saját szükségletéhez mérten gyártja az újabb találmányokat, hanem szól nekünk, mert nem tagadható, hogy tudós embereink körében is meg van egy bizonyos fokú elfogultság a külfölddel szemben. Míg a hazai bölcseségeket sokszor kevés érdeklődéssel fogadják; ha külföldi csomagolásban érkezik hozzánk, már eleve a szenzáció hatásával bír.

A kultúrországokban, hol a pedagógia jól megalapozott talajon áll, ritka a gyors és zavaros reform, mert az ott szervesen együtt halad a műveltség fejlődésével. A sok reform bizonyos kapkodásra mutat, a sok reform mindig gyanús, a haladásnak is megvannak a maga jól elhelyezett alapkövei és csak óvatosan fokról-fókra

lehet tovább építeni. Pedagógiai reformokkal szemben pedig még egészen különös óvatosságra van szükségünk. A tanterveknek máról-hónapra való megváltoztatása, minden idegen ötletnek azonnal való felkarolása itt igen sok bajt okozhat. Sehol sem szabad tehát hiányoznia annak a kritikának, mely lehetővé teszi, hogy ami sajátos viszonyainkon keresztül szűrve kapjuk meg az új reformot.

Most a háború alatt nagy átalakuláson megy keresztül a tudomány, az irodalom, de különösen a pedagógia, mely erősen a háború hatása alatt áll. A „Hochbegabte“ ötlet ilyen háborús német termék. A „pótlás“, az „Ersatz“ átültetése a pedagógia terén. Bizonyos fokban „Genieersatz“ ez az új terv, mely szinte az embereket akarja pótolni a szellemi élet terén, összesűrítvén a „tehetségeket“, hogy belőlük egy csepp is elegendő legyen, sok más és vegyes értékű elem pótlására. Már pedig, bármilyen szent is e cél, az eszköz mégis csak silány és rossz is, ami a legnagyobb baj, kivihetetlen.

Nekünk nem kell „tehetségpótlék“, és tehetségesek csoportosítása egy közös gyűjtőhelyen, nekünk finom eloszlásra van szükségünk, természetes és nem erőltetett fejlődésre, nyugodt csíráztatásra, és nem mesterségesen tenyésztett gyors eljárás módszerére, mert ez nem természetes és kárunkra lehetne. Szükségünk van nagy társaságra, hol vegyesen van erős és gyenge, vezető és vezetett.

Lehetséges-e a gyakorlatban a tehetségesek kiválasztása és nevelése?

Ez a legfogósabb kérdés és ezen dől meg az egész reform. Ez az a pont, amely csődbe fogja kergetni az egész ötletet. Tanulókat kiválasztani és rájuk fogni, hogy ők volnának a tehetségesek, ez volna az egyedüli legkönnyebb módszer, de absolute célnélküli. De a vizsgálatok is, bármily hitelesek és egyébként becsületesek is, nem tudnák ezt a dolgot dülőre juttatni.

Ezek a kísérletek kimutathatják azt, hogy bizonyos tanulók egyes lelki tulajdonságai magasabb színvonalon állanak, mint a többi tanulókéi, de azt, hogy ezek a kísérleti alanyok volnának azok, akik feltétlenül a tehetségesek közé sorolandók, még korántsem bizonyos.

Hogy ezek a tanulók állandóan tehetségesek fognak maradni, nem esik-e, nem emelkedik-e, egyikük-másikuk színvonala, ki tudná megmondani? Van-e remény a tehetségesek iskoláját állandó elemekkel fenntartani vagy folytonos ki és bevándorlás lesz-e ezeknek

az osztályoknak a speciálitása? A tanulási tehetség, az előrehaladás, a felfogási képesség *quantitása* (de az is csak időlegesen) talán még megállapítható tehát. A tehetség *qualitását* ellenben igen nehezen lehet megállapítani.

Azt például, hogy a közepes tehetségű tucat gyerekek közül, ki tudna inkább oly munkát végezni, amelyhez bizonyos számolási ügyesség kell, ki tudna oly munkát elvégezni, amelyhez a természet ismerete és szeretete szükséges, ki volna inkább ipari pályára való, mint hivatalnokira, azt még csak ki lehet sütni az ilyen közepes tehetségű tanulóknál. A közepes tehetségűeknél tehát még valahogy beüt ez a kiválasztás. Azt is megállapíthatjuk, hogy ki a „jó“ tanuló és ki a „rossz“ tanuló, ki a lusta, kinek mire volna hájlama. *Lehet tehát az értékeket bizonyos **alacsony** fokon rendbeszedni és elosztani*, de ez már amúgy is megvan, ehhez nem kell semmi-féle reform.

A nagytehetségűek helyes megbírálása és elosztása azonban nem tartozik e térre.

Hogy ki való a politikai pályára, ki való diplomatának, ki tudná eldönteni?

Itt oly nehézségek állanak fenn, amelyet áthidalhatatlanok.

Mert itt nem az a fontos, hogy tanuló korában kit mire találunk alkalmasnak, hanem az is, hogy hogyan változik annak a már minősített tehetséges tanulóknak a tehetsége és ami még fontosabb, esetleg a jelleme és egyéb sok olyan apróbb kellék is, amely csak együttesen, harmonikusan egymást kiegészítve tudná érvényre juttatni, egyébként határozottan egy irányba irányított tehetségét.

Számolni kell a tehetség különböző fajtáival, az agyműködés különböző árnyalataival, aztán a fejlődés arányos és szabályos voltaival.

Mert hiszen könnyen meglehet, hogy az agyműködés üdesége és ruganyossága idővel veszíthet erejéből, és aki ma csudálatosan, korán felül való képességgel van felruházva, az később hirtelen megáll a fejlődésben.

Viszont, aki ma tunya agyú és tehetségesnek éppen nem mutatkozik, valami baj vagy egyéb gátló körülmény miatt, az lehet holnap vagy holnapután élénkebb érdeklődésű; szellemi fejlődése láthatóbb alakot ölt, fejlődése lassúbb, de annál alaposabb és tehetségének értéke maradandóbb és tartósabb. Gondoljunk csak az ideges gyermekekre! A felületés vizsgálat itt sokszor óriási tévedésbe sodorhatja a pedagógusokat.

Nagy szerepet játszana a kiválasztásnál a fegyelem és viselet kérdése is. A tehetségesek osztályai a mai tömegtanítás mintája szerint, százszorosán éreztetnék a fegyelem nyügét a tehetség peccsétjével megbélyegzettekkel.

A tisztán „csak tehetséges“ tanulók között való tartózkodása a tehetséges tanulónak, megfosztaná a tanulót attól, amire tehetséges embernek leginkább szüksége van, a környezet és így az emberek öntudatlan és tudatos megfigyelésétől.

A tehetség sokszor tartózkodó, félős, idegenkedő, a világtól, elbizakodott, erejének és értelmiségi fokának tudatában, tehát sokszor zárkozott, emberkerülő, visszavonult. Az vegyes társaság, az iskolában maga egy kis világ, egy külön kis társadalom a maga különféle jellemű embereivel. Ez a vegyes társaság előgyakorlata az élet küzdelmeinek, a tehetséges itt megtanulja, milyen elemekből fog állani az a világ, amelyben majd alkalma lesz tehetségét érvényre juttatni.

Hány tehetséges, sőt lángeszű ember van és volt, aki a rendes iskolában szerezte meg alapját későbbi fejlődésének. Az ambíció, hogy felül emelkedhetik a többen, még buzdítóbb hatással volt tehetségére. A fegyelem, az esetleg túlságosan erős fegyelem, egészséges ellenszenvet ébresztett benne, minden dogmatikus maradiság ellen. Szóval minden helyzetből tanultságokat vont le a maga számára, és felhasználta azokat, praktikus tapasztalatokat gyűjtve.

Ezért hasznosabb és tanulságosabb, ha a tehetséges is keresztül küzdi magát a vegyes elemekkel egy sorban és ha velük küzdve, izzadva, harcolva érvényesül. Hisz az életben és ilyen küzdelmekkel lesz dolga, ilyen viaskodásokkal fog szemben állni a tehetséges, úgy, hogy az együttnevelés által szerzett életismeret értékesebb, mint az elkülönítés. És, kik végeznék el az elkülönítést és kik tanítanák a tehetségeseket? A kiválasztás ez már egyszer bizonyos igen nehéz, megbízhatlan, időleges, változásoknak van alávetve, szinte kivihetetlen.

A nyers módszerek, a mérések, csak *alkalmassági fokot*, de minőséget a magasabb fokon nem tudnak megállapítani, mert ez a minőség annyi ezer meg ezer titkos szálból fonódik össze, hogy valóban képtelenség kibogozni.¹⁾

¹⁾ Habár cikkiró úr fejtegetései nem nyújtanak elég alapot annak megítélésére, hogy a tehetségek megállapításában milyen álláspontot foglal el, azt a feltevést mégis valószínűvé teszi, hogy ő a közepes tehetségek között még a finom különbségeket, az alkalmassági fokokat is meghatározhatónak véli, de lehetetlennek

A rendszeres „tehetségesek iskolájában“, persze csakis olyan pedagógusok taníthatnának, akik maguk is „tehetségesek“, kellene tehát tehetségesek tanítóképzőintézete, tehetségesek egyeteme, szakiskolája stb. Szóval lenne annyi zavar, amennyit nem ér meg az egész reform, még akkor sem, ha sikeres lenne is egyik-másik irányában.

A tanításon kívül folyton ügyelnie kellene arra, nem történt-e egyik vagy másik tanulónál valami tévedés, esetleg már a kiválasztásnál, nem kell-e az egyik vagy másik tanulót visszahelyezni, a nem tehetségesek közé, mivel itt már nem bír tovább érvényesülni és együtt haladni a többivel. Viszont nincs-e valahol elrejtve még egy „tehetséges“, akit még eddig nem fedeztek fel, szóval nincs-e újabban fejlődő tehetség, aki áthelyezendő. Állandó szortírozás és selejtezés volna munkaprogramjuknak egy lényeges pontozata, mert biztos, hogy történik változás és nem halad minden gépszerű egyformasággal a „tehetségeseknek“ pecsételt táborában. Honnan vennők tömegesen az ilyen bölcs embereket?

Ami derék pedagógusaink ma is szívesen vállalnak minden terhet, hogy hasznára legyenek a nevelésnek, de honnan vegyék erejüket és tudásukat oly dolgokhoz, amikhez ritka ember ért.

A gyermekpszichológia főiskoláinkon elhanyagolt tudomány. Kik neveljék a „tehetséges“ oktatókat? Ki vállalná a felelősséget? A tanfelügyelő, a főigazgató, a miniszter?

Nehéz kérdések ezek és igazán gondolkodóba kell, hogy ejtsenek. Nekünk különben is csak akkor volna közünk a „tehetségesek“ külön neveléséhez, ha erre biztosan még volna a megfelelő anyagi eszközünk, tehetségünk, jóakaratumk. De hol van erre a kezesség? Ne tereljék tehát hamis irányba a tehetségeseket azok a

tartja a tehetségi kvalitások magasabb fokainak megállapítását. Ez az állítás általános érvénnyel kimondva, nem felel meg a valóságnak. Első sorban azt kell megjegyeznünk, hogy a 15–18 éves serdült ifjagnál, ahol ma még tényleg nagy, de nem leküzdhetetlen nehézségei vannak a tehetségi grádusok megállapításának, teljesen elegendő az alkalmassági foknak megállapítása; mert arra, azt hiszem, senki sem gondol, hogy a serdülteket is elválasszuk a tehetség foka szerint; de kívánatos az alkalmasság és érdeklődés irányára szerinti elkülönítés. Ami pedig a 15 évnél kisebb korú gyermekeket illeti, a gyermektanulmányi és pedagógiai vizsgálati módszerek mai fejlettsége mellett különös nehézségek nem állanak útjában, hogy a tehetség fokát, vagyis azt, hogy valamely gyermek intelligenciája vagy valamely részletképessége 1–2–3 évvel haladja-e meg az átlagot, megközelítő pontossággal megállapítsuk. Szerkesztő.

szentek, akik még arról sem tudnának garantálni, hogy elhelyezhetnék és érvényesülést szerezhetnének nekik a mai társadalmunkban.

Avagy oly nagy haszon volna abból, ha egy tanuló egy év alatt két osztályt végezne?

Végül helyes-e a nem tehetségeseket megfosztani a tehetségesek rájuk nézve oly fontos társaságától? Bizony nem volna, helyes ez az eljárás.

Ellenkezőleg, a gyenge, ideges, a nehezen nevelhetőket kell kiselejtezni és külön tanítás alá fogni, a tehetségesek fejlődését ne siettessük mesterséges eszközökkel.

Nem fognak elveszni, így sem, csak legyen terük az érvényesülésre. Hogy *minden tehetség* érvényesüljön ahhoz nem elég egy röpke reform. Ahhoz egy új társadalom, egy új világ, egy új kultúra kellene. Ettől még sajnos messze vagyunk.

Óhajtjuk ezt a boldog kort, de erőszakkal megidézni nem tudjuk. Ez csak jámbor óhaj marad egyelőre, és a „tehetségesek” iskolája is csak egy vágyódó sóhajtás kifejezése a jövő fejlődés boldogsága után.

Most jelent meg:

Nógrády László dr.: *A mese c. munkája.*

Ara füzve 6 K., (tagjainknak 5 K., kötve 8 K.)

GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA.

A rovatvezető gyógyító pedagógiai ügyekben tanácsot ad az ideges gyermekek áll. intézetének pszichológiai laboratóriumában.

Ideges gyermekek tanítása és évvégi vizsgálata.

Irta: **Lázár Szilárd dr.**, főreáliskolai tanár, az ideges gyermekek állami középiskolájának óraadó tanára.

Első sorban is tisztában kell lennünk azzal, hogy mit kell az úgynevezett „*ideges gyermek*“-en értenünk, még pedig nem annyira orvosi, mint inkább gyógyító pedagógiai szempontból. A közönség e téren meglehetősen tájékozatlan. Vannak olyanok, kik az idegességet csak amolyan divat betegségnek tekintik és gyógyító pedagógiai szempontból semmi különösebb fontosságot nem tulajdonítanak neki; mások ismét a szegény „*idegeseket*“ a gyengeelméjűekkel azonosítják s e rövid és kényelmes megállapítás után tanításbeli eredményükhöz nem sok reményt fűznek.

Minket nem a szakorvos diagnózisa érdekel itt; a diagnózisoknak oly nagy a változatossága, oly finom megkülönböztetések vannak itt, melyek a laikust igazán nem érdekelhetik. Ha azt mondom, hogy tanítványaim között van neuraszténiás, hisztero-neuraszténiás, általános ideges gyengeségben szenvedő, diszharmonias fejltségű ideges, neuropatiás stb. gyermek, evvel a pedagógus számára nagyon keveset mondottam. Azért más útra térek és vizsgálom először is ama lelki tulajdonságok pregnáns megnyilvánulását, melyek a tanítás szempontjából első sorban jöhetnek számba. Talán vannak e téren bizonyos, a normálistól eltérő tünetek, melyeket nemcsak a szakorvos, hanem a pedagógus is észrevehet.

Mint hogy az ideges gyermekek áll. középiskolájában való hat évi gyakorlatomon kívül egyúttal normális tanulók főreáliskolájának

tanára is vagyok, alkalman van az állandó és folytonos összehasonlításra.

Ha egy tanítási óra menetét megfigyeljük, első pillanatra semmiféle különös jelenség nem ötlik szemünkbe, hisz a tanulók közül legfeljebb hatan vannak együtt (legtöbbször csak három, négy) s így egymást alig zavarják. Rövid idő múlva azonban máris némi változást vehetünk észre.

Az egyik tanítványom pl. jelentkezik, hogy ő avval az algebrai példával, melyen közösen dolgozunk, már elkészült, egy más módszer szerint oldotta meg, s úgylátszik, rossz eredményre jutott. Feddésemre, miért nem dolgozik velünk együtt, értelmetlenül néz rám. Neki sokkal gyorsabb a munkatempója és képtelen hozzánk alkalmazkodni.

Egy másik még csak a példa legelején tart. Ez viszont nem tud minket követni, lassúmenetű, szórakozott.

Egy harmadik csak akkor tud dolgozni, ha minden pillanatban figyelésre buzdítom, az önkénytelen figyelemre képtelen, stb.

Oly tünetnyek ezek, melyek kisebb tokon a normális tanuló-nál is megtalálhatók, de *itt fokozottabb mértékben vannak meg. A legszembeötlőbb és tipikus tulajdonsága az ideges tanulónak, tehát kétségtelenül a tanulás menetében észlelhető munkatempónak nagy különbségei.*

Vannak tanulóink, kiknek munkatempójuk az átlagnál jóval magasabb. Ezeket hipernormálisoknak nevezhetjük; pompásan lehet velük dolgozni, gyors felfogóképesség jellemzi őket, de csak akkor értékesíthetők igazán, ha tudunk hozzájuk alkalmazkodni. Mihelyt a tanítás tempója az ő egyéni tempójuknál lassúbb, képtelenek figyelni, unatkoznak. Viszont egy nem csekély száma a tanulóknak a normálisnál lassúbb tempóval rendelkezik, ezeket nagy munka árán gyorsabb menetre lehet serkenteni ugyan, de hamar kifáradnak, legnagyobb részük a normálisnál gyengébb tanuló. Már e körülményből is látható, hogy egy értelmi fokozaton belül is a tanításnak ketté kell választódnia s az igen lassú munkatempójú tanulókat el kell különíteni. *Vértes O. József dr. az első magyar országos gyermektanulmányi kongresszuson pszichológiailag megállapította ezt a két típusát az ideges tanulónak s konkrét javaslatot is tett az elkülönítésük tárgyában.*¹⁾ A kongresszus a javaslatot el-

¹⁾ Az Első Magyar Országos Gyermektanulmányi Kongresszus Naplója. Budapest, 1913. A M. Gyermektan. Társaság kiadása. 123—134. l.

fogadta s örömmel jegyezzük fel, hogy ép társaságunkból kiindulva ez irányban már történt is üdvös intézkedés, amennyiben a hasonló fokon lévő polgári és gimnáziumi tanulókat külön választották. A nagy különbségek ezáltal lényegesen enyhültek.

A munkatempó nagy szélsőségein kívül *a figyelőképesség nagy zavarai tűnnek fel*. Az idevonatkozó részletes megfigyeléseimet tervszerű vizsgálatokkal kiegészítve, egy külön dolgozatban akarom ismertetni, azért itt éppen csak megemlítem ezt a rendkívül fontos körülményt.

Lássuk már most, hogy a tananyag tekintetében és a tanítás módszerében vannak-e a normalitástól eltérő követelmények. Magam a matematikát a gimnázium felső osztályaiban tanítván, első sorban idevágó tapasztalataimról akarok beszámolni.

Óraszámunk az egyes osztályokban a megszokott középiskolai óraszámnál kevesebb, ami a tananyag redukálását tenné szükségessé. Másrészt azonban aránytalanul kevesebb tanulóknak lévén a rendesnél, többet foglalkozhatunk egy-egy tanulóval, többet is végezhetünk; e szempontból tehát redukció nem szükséges. De viszont a figyelem s az érdeklődés állandó fentartása szempontjából, valamint a lassú munkatempójú és gyengébb tanulókra való tekintettel kivánatos, a *tananyag tulságosan elvont részeinek lehető konkretizálása* s különösen a spekulatív problémák teljes kirekesztése. Így pl. a IV-ik osztályban az alapműveletek műveleti szabályait tisztán csak a műveletek végrehajthatóságának szempontjából tárgyalom és minden e körön túl terjedő műveleti meghatározást mellőzök. A negatív szám, az irrationalis szám, a négyzetgyök stb. fogalmait, amennyire csak lehet példákkal, grafikonokkal szemléltetem. A grafikonok, melyek a modern matematikai oktatásban máris oly fontos szerepet játszanak, a függvény fogalmának kifejlesztésével kapcsolatban, ideges gyermekeinknél még nagyobb jelentőséget nyernek. Csökkennek a nagyfokú homogén gátlásokat szemléletességükkel s hozzájárulnak vizuális szempontból egyes függvény vonatkozásoknak emlékezetbeli megtartásához.

A homogén gátlások egyébként nagy szerepet játszanak ideges gyermekeinknél. Ez természetes is, amennyiben a figyelem koncentrálhatóságának csökkenése a gátlásokat gyarapítja. Különösen a gimnázium IV-ik osztályában, a hatványkitevő és együttható jelentése és műveleti szabályai állandóan felcserélődnek. Nagy nehézségbe kerül e fogalmakat széjjel választani. Az intézetünkkel kapcsolatos laboratóriumban tanulási kísérleteket végeztem egyes tanít-

ványainkkal, matematikai kifejezések megtartására s a homogén gátlásra vonatkozólag.¹⁾ Megtanultattam pl. ezt az egyszerű sort, melyben az együttható és hatványkitevőre vonatkozó homogeneitások fordulnak elő:

$$\begin{cases} a^2 = 26 + c^2 \\ t = \gamma^2 \pi \\ 2a = b^2 + 2c \\ k = 2 \gamma \pi \end{cases}$$

A. Ó. tanítványom a gimnázium IV-ik osztályának feltűnő lassú menetű és gyöngé tanulója ezt az aránylag egyszerű sort csak 27 ismétlés után volt képes hiba nélkül megtanulni; az $\gamma^2 \pi$ és $2 \gamma \pi$ kifejezéseket még a 18-ik ismétlés után is is állandóan felcserélte. N. Ly. ugyancsak IV-ik osztályú gimn. tanuló, ki szintén lassú munkatempójú és gyöngé előmenetelű, ugyanezt a sort 6 ismétlés után már hiba nélkül tudta. N. N. kiváló jó, gyors tempójú hyper-normalis V-ik osztálybeli tanuló a sort még 15 ismétlés után sem tudta megtanulni, a tanulás félbe kellett szakítanom, mert saját bevallása szerint képtelen volt a kifejezéseket exponálásakor figyelmesen elolvasni. Viszont Ó. N. IV-ik osztálybeli jó gimnáziumi tanuló a képleteket ugyancsak már 6 ismétlés után tudta.

A kísérleteket mindig reggel 9 órakor végeztem, olyankor, amikor a tanulókat előzetesen még semmiféle szellemi munka nem terhelte. Zavaró mellékkörülmények sohasem fordultak elő, a kísérleti külső feltételek mindig ugyancsak voltak. Ezeket az egymástól eltérő s részben meglepő eredményeket tehát nem valami külső technikai befolyásnak tulajdoníthatjuk. Magának a sornak a megtanulása nem ró nagy feladatot az emlékezetre, ép ezért meg tudta tanulni aránylag kevés munka árán a gyöngé tanuló is; csak azoknak került nagyobb fáradságba a megtanulás, kiknek nagyobb fokú homogén gátlásaik vannak. *Ez a gátlás pedig úgy látszik független a tanuló általános szellemi képességeitől s tisztán a figyelem koncentráció különböző lehetőségeinek függvénye.* Persze a vizsgálatok esekély száma még nem jogosít fel általános törvény leszűrésére.

Egy másik, figyelemre méltó körülmény tanítványainknál az

¹⁾ A normális tanulókra vonatkozó vizsgálataimat, valamint a vizsgálati módszert fölösleges ismertetnem, amúgy is részletesen megjelentek e lap hátsó oldalain. Lásd Lázár: Adalékok a tanuló pszichológiájához, I. és II-ik rész. Megjelent „A Gyermekek” 1915. évfolyam 3—4. és 9—10. számában. Külön is megjelent a Vértess O. József dr. szerkesztette *Pedagógiai-Pszichológiai Könyvtár* 5. és 6. számaként. (Stark F. kiad. Budapest.)

emlékezet megtartó képességének csekély volta. Ez különösen a matematikai képletek reprodukálásakor tűnik fel. Amennyire csak lehet, redukálom e tekintetben a követelményeket s csak az igazán nélkülözhetetlen képletek emlékezetbeli megtartását követelem meg. Mégis, a trigonometriában különösen, oly sok képlet megtartása szükséges, hogy azok növendékeinknek nem csekély gondot okoznak. Ujabban azt a módszert követem, hogy a legfontosabb képleteket különböző színű kartonokra felírva (heterogenizálás), a tanterem falára kifüggesztem, hogy azok állandóan a tanulók szeméi előtt legyenek. Némely tanulónál az is akadály, hogy ő maga is túlságosan gyöngé emlékezetet tulajdonít magának, indokolatlanul. Egy rendkívül intelligens tanítványom pl. állandóan arról panaszkodott, hogy „mindent” elfelejt, hogy ő neki ez a „betegsége” s azért képtelen oly munkát végezni, mely emlékezetére a legcsekélyebb terhet is rója. A trigonometriai képletekről kijelentette, hogy lehetetlen egyet is megtartani közülök; a tanítási órán belül alig is tudta őket. Amikor azonban óráközökben fesztelen beszélgetés keretében egy-egy ilyenmű képletre vonatkozólag látszólag csak „véletlenül” kérdést intéztem hozzá, mindig kifogástalanul jó feleletet kaptam. Ugyanez a tanuló tavaly tett érettségét az I. ker. áll. főgimnáziumban normalis tanulókkal együtt. A vizsgálatot megelőző napokban nem egyszer izgatottan mondotta nekem, hogy rossz emlékezeténél fogva okvetlenül megbukik, a vizsgálatot jó eredménnyel tette le.

Egy másik, érettségi előtt álló tanítványom, azért nem tud néha a legegyszerűbb emlékezetbeli kérdésekre felelni, mert mindig valami roppant komplikált dolgot gyanít s ezen törí a fejét. Látható tehát, hogy néha, állandóan jelenlévő kényszer képzetek is ártóan befolyásolják tanítványaink emlékezetbeli teljesítményét.

A fizika, ábrázoló geometria rövid ideig való tanításából szintén arra a következtetésre jutottam, hogy tanulóinkkal a tudni-valókat a lehető legnagyobb szemléletességgel kell közölni. Nagy szerepet játszik már a fizika oktatásában s a geometria tanításánál is, a cselekvésnek, a munkáltatásnak a bevezetése; növendékeink szeretnek dolgozni, élvezettel s nagy gonddal készítik el rajzaikat s egyszerűbb fizikai eszközöket. Az önálló munkálkodással velejáró érdeklődés jó hatással van a figyelem lekötésére is.

E vázaltszerű fejtegetésekből tehát végeredményképen megállapítható, hogy a tanterv által megszabott középiskolai tananyagot a tanulók el tudják végezni, ez szellemi tulterhelést nem eredmé-

nyez számukra, a tanítás módszere azonban megköveteli a fokozottabb mértékben való szemléletességet, konkretizálást s a tulságosan elméleti, absztrakt gondolatmenetek lehető kiküszöbölését.

Befejezésül legyen szabad még növendékeink vizsgázó módjáról egyet-mást elmondanom. Minthogy intézetünknek ezidő szerint még nincs meg a nyilvánossági joga, a tanulókat nem az intézet tanárai vizsgáztatják, hanem a kultuszminiszterium rendelkezése szerint a gimnáziumbeli tanulók pl. az I. ker. áll. főgimnáziumban tesznek magánvizsgálatot. Hogy ez az intézkedés mennyire nem felel meg a pedagógiai szempontoknak, azt könnyű belátni!

Valamennyien átéltük tanuló korunkban a vizsgálattól való félelem legkülönbözőbb fázisait. Mennyivel nagyobb ez a félelem növendékeinknél, akik erre különben is hajlamosak, kiket egész éven át mi tanítunk, kiknek hibáit, lelki diszharmoniait, sokszor rejtett képességeit csak mi ismerhetjük igazán, kiknek tudását alaposan s objektíve tehát ugyancsak mi tudnók elbírálni, s akikre nézve nagyon sokat jelent a megszokott környezet, s kiknek mégis *rideg formai okokból*, előttük teljesen ismeretlen tanárok előtt kell tudásukról beszámolni, oly tanárok előtt, kikben kétségkívül megvan a legmesszebbmenő jóindulat, kik azonban legjobb igyekezetük mellett sem hatolhatnak tanítványainknak a normalitástól eltérő lelki vitájába.

Hogy az amúgy is ideges gyermek már napokkal, néha hetekkel a vizsgálat előtt, még idegesebb, nyugtalanabb lesz, hogy tudásáról a kellő pillanatban a hirtelen fellépő gátlások miatt teljesen hamis képet ad, hogy végre a vizsgázó tanár nem egy növendékünk tudását a valóságnál sokkal gyengébbnek tartja: mindezen a fennálló sajnálatos körülmények alapján egyáltalában nem lehet csodálkozni. Hozzá kell még tennünk azt is, hogy a tanítás módszerének a normalitástól való eltérő volta miatt is, tanítványaink esetleg oly vizsgálati kérdéseket is kaphatnak, melyeknek fogalmazása nekik teljesen szokatlan.

A kétségtelenül fonák helyzetnek orvoslása véleményem szerint kétféle módon történhetne. *Vagy adja meg a kultuszminiszterium intézetünknek a nyilvánossági jogot*, s mi magunk vizsgáztassuk meg tanítványainkat kiküldött miniszteri biztos jelenlétében. Vagy pedig nevezzen ki a miniszterium egy delegált bizottságot, melynek tagjai felerészben az intézet rendes és óraadó tanárai közül kerülnének ki, felerészben pedig olyan tanároktól, kik növendékeinkkel eddig is megismerkedtek már a vizsgálatok alkalmával. Az egyes

vizsgáztató bizottságok úgy alakulnának meg, hogy vagy intézetünk tanárai elnökölnek és a delegált bizottság külső tagjai kérdeznek vagy fordítva. Ilyen delegált bizottságra precedens is van; a rokkant katonákat vizsgáló polgáriskolai tanári bizottság. Ez az utóbbi intézkedés, ha nem is szüntetné meg teljesen a hiányokat, mégis lényegesen enyhítene a helyzet fonákságán s keresztülvitele, úgy gondolom, nem ütközhetik nagyobb elvi nehézségekbe.

Gyógyító pedagógiai figyelő.

A minisztériumból. A gyógyító pedagógiai ügyosztálynak eddigi főnöke *Tóth István* dr. miniszteri osztálytanácsos, más ügyosztály élére került; a gyógyító pedagógiai ügyek új intézője *Neterda Modeszt* miniszteri osztálytanácsos. Felülvizsgáló államtitkár: *Neményi Imre* dr.

Gyógyító pedagógiai kísérletek a főváros kisdedővoiban. *Gárdos Dezső*, a Budapesti Kisegítőiskolai Tanítótěstület főtitkára, 1917. év október óta tanácsi engedéllyel s a Magyar Gyermektanulmányi Társaság erkölcsi támogatásával gyógyító pedagógiai szempontból való megfigyelés céljából látogatja a főváros kisdedővoit. Eddig a Rökk Szilárd-utcai, Tisza Kálmán-téri és a Szigony-utcai kisdedővoiban végzett vizsgálatokat az összes 3 éves gyermekeken.

Ezek a vizsgálatok a Binet—Simon-féle tesztekkel és a de *Sancté Santis*-nak a *Nagy László* által kiegészített próbáival folynak.

Ezen gyógyító pedagógiai kísérletek céljaira azon beadványok vetnek világot, amelyeket egyrészt *Gárdos Dezső*, másrészt a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöksége intéztek a székesfőváros tanácsához. A *Gárdos Dezső* fölterjesztésében a következő pontokat találjuk:

„Erre a munkára az a szomorú tudat serkent, hogy az úgynevezett gyöngetehetségű tanulók csak az elemi iskolában eltöltött egy vagy két év után részesülnek egyéniségüknek megfelelő oktatásban. A kisegítő iskolai intézmény kezdetleges állapota miatt a gyöngetehetségűség meghatározásának a súlypontja nem az okon, hanem az okozaton nyugszik, s ezért a tanulók kiválasztása is ehhez igazodik. Gyöngetehetségű az a tanuló, aki az elemi iskolában egy vagy két évig rendszeres iskolabajárás és tanulás mellett nem tud haladni a többivel. E megállapítás folytán nagy igazságtalanságot követünk el a gyöngetehetségű tanulóval szemben akkor, amidőn évekig az elemi iskolában hagyjuk, csak azért, mert a tankötelezettség előtti korban róluk még addig nem gondoskodtak.

Az abnormis gyermekek fejlődési zavarainak a tüneteit szeretném vizsgálni a főváros kisdedővoiban, hogy létrejoffjon a tankötelezettség előtti korba levő gyöngetehetségű gyermek léleklana s e lélektan alapján a gyermek

összes képességeit számonkérő vizsgálati módszer segítségével a kiségitő iskolai oktatásra szoruló gyermekekkel való különleges foglalkozás már a 4-ik életévben megkezdődhet.

Mert a mai viszonyok között az abnormis gyermek nevelését és oktatását problematikussá teszi az a tény, hogy a kiségitő iskola csak az elemi iskola segítségével képes tanulóihoz jutni, s ezért aztán a szülői házból a kiségitő iskolába kerülő úton érkezett gyermeknek a hosszú úton még a meglévő képességei is eltompulnak és elhanyagolásuk azonos a visszafejlődéssel.

Ezért kell a kiseddóvóba járó gyermekeken kísérleti alapon való megfigyeléseket végezni, hogy ezután ne az elemi iskolában, hanem a kiseddóvóban induljon meg az abnormis gyermekek nevelése és a kiségitő iskola első osztályában ne csupa 8, 9 és 10 éves lelkileg teljesen letört gyermek foglaljon helyet“.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak a kérvényt támogató fölterjesztésében pedig a következő főbb kijelentéseket találjuk :

„Nagyfontosságú kérdésnek tartjuk, hogy a kiseddóvókba járó kicsiny gyermekek között jelentkező gyöngetehetségüsről a főváros tanügyi hatósága, nem különben mindazok, akik a gyöngetehetségű gyermekek nevelésével és oktatásával elméletileg vagy gyakorlatilag foglalkoznak, tájékozódást szerezzenek. Nézetünk szerint ilyen tájékozódásnak lényeges hatása lenne a kiségitő iskolák célszerű átreformálására, másrészt alkalmas és üdvös intézkedéseket vonna maga után a kiseddóvók működésére és pedagógiai berendezésére vonatkozólag. Mi Gárdos Dezső úr fölterjesztésében foglalt eszmét felette üdvösnek s megvalósíthatónak tartjuk.

Az engedély megadása esetén szükségesnek véljük azonban, hogy Gárdos Dezső úr köteleztessék tanulmányozása eredményeiről, úgy az irodalomban a nagy közönség részére, mint felettes hatóságának beszámolót tartani. Másrészt célszerűnek gondoljuk, hogy a jelentésében esetleg foglalt javaslatok e célra kiküldött bizottság előtt kerüljenek megvitatásra“.

Ezekre a beadványokra következett a fővárosi tanácsnak 1917. szeptember 25-én hozott végzése, amelyben egyebeken kívül a következő általános érdekű pont található :

„A tanácsa közoktatási ügyosztálynak a szakfelügyelői vélemény alapján előterjesztett javaslatára Gárdos Dezső szfv. tanítónak a Magyar Gyermektanulmányi Társaság által is ajánlott kérelmét, mely odairányul, hogy az összes székesfővárosi községi kiseddóvókban felvett gyermekeket gyógyító pedagógiai szempontból megfigyelhesse a maga részéről teljesíthetőnek találja, minthogy ezen megfigyelésekből a jövőre nézve úgy a gyógypedagógiai, mint általános pedagógiai szempontból fontos eredményeket remél“.

A hamburgi kiségitő iskola június 13-án érte meg negyedszázados fennállásának fordulóját. Tanítási terve, az 1911-iki, egyike a legjobbaknak.

Husz éves gyógyító pedagógiai intézetek. A budapesti áll. gyógyító pedagógiai nevelőintézet és a kaposvári siktetnéma-intézet ebben az

esztendőben húsz éves multra tekintenek vissza. A kaposvári intézet ebből az alkalmából az elmúlt két évtizednek történeti áttekintését adja.

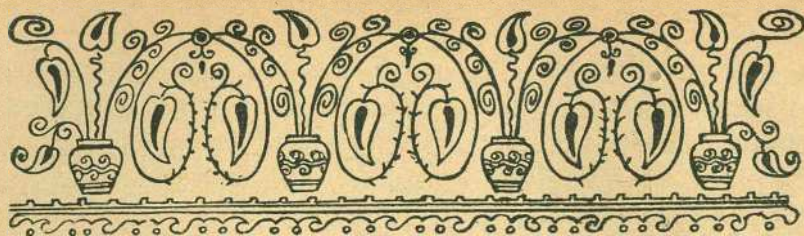
Vak tiszt — vakok tanára. *Keller* Nándor a világháborúban megvakult hadnagy a gyógyító pedagógiai tanítóképzőn a vakok oktatásának tárgyaiból vizsgálatot tett.

Gyógyító pedagógus. A legutóbbi gyógyító pedagógiai kinevezések a gyógyító pedagógiai tanár és tanító címek helyett a *gyógyító pedagógus* címet (vagy hivatalos nyelven, mint az eredeti dekretumok és a hivatalos lap írják, *gyógypedagógus*) léptetik életbe. Sokkal helyesebb is, mert a régi cím amúgyis tautológia volt.

Gyógyító pedagógiai tanácsadó.

N. A. (Igló.) A pszichoneurózisok gyógyításának történetében három korszakot különböztetünk meg. *Virchow* Rudolf kitűnő munkássága alapján egyideig csak azokat a betegségeket vették komolyabban szemügyre, melyeket patológiai-anatómiailag tudtak lokalizálni. Ezt követte az ú. n. bakteriológiai korszak. A betegség okozó és a bacillus — *Koch* Róbert tanítványai szerint — azonos; a mester ennyire sohasem túlzott. A harmadik korszak: ama korszaka, midőn a legkiválóbb idegyógyítók, mint *Sommer*, *Charcot*, *Dubois* a pszichoneurózisok lelki eredetére mutattak rá. Természetesen, világosan el kell határolnunk a pszichoneurózisoktól a pszichopatiás konstitúciókat. Utóbbi szorosán véve nem betegség, hanem beteges hajlandóság; talaj, melyből a betegség kifejlődhetik. Erről a tárgyról tessék elolvasni *Dr. Stern* Eriknek a *Klinik für psychische und nervöse Krankheiten* c. folyóiratban megjelent kitűnő értekezését (X. köt. 1917. 1. füzet, 1—33. l.), melynek címe *Beitrag zur Pathogenese der Psychoneurosen*.

JOG ÉS VÉDELEM.

A budapesti kriminálpedagógiai intézet.

írta: **dr. Kármán Elemér**, kir. törvényszéki bíró, az intézet igazgatója.

(Második s befejező közlemény.)

A fiatalkorúak bíróságával való együttműködéssel teljesen azonos a szerves együttműködés az állami gyermekvédelemmel. Az állami gyermekvédelem vezetői ma teljesen átlátják, hogy tőlük olyant kívánnak, amire egyáltalán nem vállalkoznak. Az állami gyermekvédelem a mai helyes keretei között abból áll, hogy a gondozásba adott gyermekek egészségét ellátja. Teljesen téved az, aki az állami gyermekvédelemtől szociális viszonyok rendezését és megoldását várja. Társadalmunk egyenesen bűnös abban, hogy ahelyett, hogy megfelelő intézetek révén fejlessze a gyermekmentés munkáját, egyesületeket alakít és minden egyes válságba jutó gyermek ügyét az állami gyermekmenhelyek révén óhajtja megoldani, a munkát az állami gyermekmenhelyre akarja áthárítani. Ezért tévedés az állami gyermekmenhelyet okolni oly feladatok nem teljesítéséért, amelyeket a társadalom, a menhelyek szervezetét nem ismerve, tudatlanságból hárít a menhelyek vállaira.

A gyermekmenhelyekkel való kapcsolatunk immár akként állapított meg hivatalosan, hogy ép azokkal a gyermekekkel foglalkozunk, akiknek nevelése kívül esik a gyermekmenhelyek körén és képességein és igyekezzünk megtalálni és meghatározni nevelésük módját. Foglalkozunk továbbá azon gyermekekkel, akik az állami gyermekmenhelyek kötelékében vannak ugyan, de mégis sajátos szempontok szerint nevelendők. Ki kell emelnünk azonban, hogy a kriminálpedagógiai intézet nemcsak a kifejezetten züllöttekkel (pedagógiai szempontból hibás kifejezés) kíván foglalkozni az állami gyermekmenhelyek keretében, hanem általában oly gyermekekkel

is, akiknek nevelésében sajátos szempontokat kell találni. Szerves együttműködésünket egyébként az is biztosítja, hogy a magy. kir. belügyminiszter megfigyelő otthonunkat, a *Pestalozzi Otthon*t, a budapesti gyermekmenhely megfigyelő telepéül fogadta el.

Számos okból kívánatos, hogy az állami gyermekvédelem legújabb és legaktuálisabb szervezetével, az Országos Hadigondozó Hivatal hadiárva osztályával is, amely véglegesen a közeljövőben fog kialakulni, szintén együtt működjön intézetünk. A hadiárva a családfentartó elveszte folytán feltétlenül veszélybe jutott vagy válságba került gyermek. Az állam szervezete minden esetre minden ily gyermek helyzetét vizsgálat tárgyává kell hogy tegye. Jelentékeny részüknél nem lesz szükség kóros okok vagy környezeti bajok pontos megállapítására, de alig kell bizonyítanunk, hogy lesznek közöttük teljesen hasonló arányban oly gyermekek, akik a nevelés korlátaival épp úgy küzdenek, mint az egyéb árva és nem árva gyermekek. Ezeket az eseteket tehát épp úgy meg kell vizsgálni, mint azokat, akik az állam egyéb gyermekvédő szervezetei, a fiatalkorúak bíróságai és állami gyermekmenhelyek révén jutnak a hatóság tudomására. A hadiárva kérdés megoldásának főfeltétele, hogy kellő pedagógiai eszközökkel tudjuk a hadiárvaságra jutott gyermekek ügyét individualizálni és ezzel elejét tudjuk venni romlásuknak és züllésüknek. Feladatunk tehát az államot és számos családot megóvni a hiábavaló kísérlettől. E részben legyen szabad hivatkoznom a Pedagógiai Értesítő 1917. évi 4—5—6. számaiban Pedagógiai szempontok a gyermekvédelemben (tekintettel a hadiárvákra is) című dolgozatomra.

Az intézet és az iskola.

A kriminálpedagógiai intézet a bíróságon kívül az iskoláknak kíván szolgálni. Ezért Budapest székesfőváros tanügyi vezetőségével megállapodásra jutottunk arra nézve, hogy közre kívánunk működni az iskolakerülők és általában az iskolás gyermekek romlásának és elzüllésének ügyeiben.

A gyermekbírósági mozgalmak és az iskolának a kapcsolatára nézve részletesebb felvilágosítást ad e sorok írójának a „Néptanítók Lapja” 1916. évi 52-ik és 1917. évi 1. és 2-ik számában „Az iskola és a gyermekbíróságok” című dolgozata. A részleteket illetőleg tehát legyen szabad az érdekelt tanítóság figyelmét az ebben foglaltakra felhívni.

A tanítóságnak a kriminálpedagógiai munkában való részvételéről ugyanazt mondhatom, mint amit fentebb a bíróságról és a bíróság tagjairól elmondottam. A tanító a mai nevelésügyi és oktatásügyi viszonyok között fokozottan áll az, hogy a gyermek, a tanítvány lelkületével nehezen ismerkedhetik meg. Ez oly igazság, amelyet mindenki érez; de a segítség módját a mai népoktatás keretein belül még csak meg sem kíséreltük. Ebből áll elő a gyermek és a tanító, még gyakrabban a tanító és szülő között a félreértéseknek és a civódásoknak egész serege, amelyeknek a gyermekbíróságnál szerzett nagyon számos tapasztalatom szerint mindig a gyermek vallja a kárát. De amiként számtalanok az akadályai a gyermek lelkületével való megismerkedésnek, úgy majdnem lehetetlen, különösen városi helyen, az, hogy a tanító a gyermek környezetét, társadalmi viszonyait ismerje és az ő nevelésében figyelembe vegye a környezetnek ama korlátjait, amelyek nélkül a gyermek nevelése lehetetlen. Alig kell arra példát hozni, hogy a gyermek szórakozottsága, fegyelmetlensége, hanyagsága, nemkülönben egész testi és lelki gondozatlansága arra a környezetre vezethető vissza, amelyhez szerencsétlen sorsa kötötte, és amelytől szabadulni nem tud; az iskola és a világ az ebből származó hibákért és hiányokért mégis őt vonja felelőségre és őt büntetik. Világos, hogy az ilyen gyermek, aki sem otthon, sem az iskolában nem találja meg a szociális támaszt, nem lehet más, mint társadalomtalan, vagy társadalomellenes lény, amely azután magasabb fokban kriminálitássá válik.

Mit várhat tehát a tanítóság a mi intézetünkötől?

Elsősorban részt vehet az intézet munkájában, amivel gyakorlatot szerez az olyan esetek felismerésében, amelyek az intézet keretébe tartoznak. Hangsúlyozzuk, hogy teljes lehetetlenség, hogy minden tanító intézetünkben teljes gyakorlatosságot szerezzen e tekintetben. Teljesen elegendő, de minden esetre megkívánható, hogy a saját maga iskolájának és a saját maga osztályának idevágó eseteit maga hozza az intézetbe és az eset elemzésében, körülményeinek felismerésében együtt munkálkodjék az intézet tagjaival. Minden tanítónak lesz számos olyan esete, amelyet ő maga a saját eszközeivel megoldani nem képes, a most előadott okokból, mert az egyéni és a társadalmi okok kutatása ép oly kevéssé áll módjában, mint ezeknek az okoknak az elhárítása. Ide tartoznak azok a gyermekek, akik valamely pszichopátiás elváltozás miatt nem alkalmasak arra, hogy az iskola rendjébe illeszkedjenek, vagy notó-

rius iskolakerülők vagy végül egész viselkedésük arra gyanús, hogy az iskolában és az iskolán kívül veszedelmes behatásoknak vannak kitéve. Ezeknek kellő felismerése laboratóriumi munka nélkül alig lehetséges. Nem akarom, hogy most már minden ügyes-bajos dolgot a mi intézetünkkel, illetve az ezzel szorosan kapcsolatos gyermekbíróssággal oldasson meg a tanítóóság, azonban eleinte szükséges lesz, hogy a tanítóóság gyakorlatilag ismerkedjen meg a társadalmi pedagógia és a kriminálpedagógia alapelemeivel, hogy azután maga válogassa meg azokat az ügyeket, amelyek ide tartoznak.

Ily módon az intézet összekötő kapcsot keres az iskola és a gyermekbíróóság között. Az iskola ma odatörekszik, hogy minél kevesebb ügyet vigyen a bíróság elé. Ez érthető, mert a fiatalok bíróságain még nem találták meg a kapcsolatot a szülő és a bíróság között, és az a tanító, aki a bajos ügyeket a bíróság elé viszi, a szülő neheztelésének teszi ki magát. Törekszünk azonban, hogy ha majdan a laboratóriumi munka a bíróságot valóságos nevelő intézménnyé lesz képes fejleszteni, a tanító és a szülő a hasonló konfliktusok és bajok eseteiben a bíróságnál keresse az ügy elintézését. Ezzel szorosan függ össze az, hogy a tanító az esetek legnagyobb részében, ahol társadalmi bajokkal áll szemben, sokkal nagyobb bajt okoz, ha ügynevezett házi elintézéssel kívánja az ügyet elintézni, a legtöbb esetben csupán újabb bajt okoz. Számos esetet, az enyhébb eseteket, a humánus iskolaigazgató a jóakaró szülőkkel okosan és emberszeretettel intézhet el. Azonban az esetek túlnyomó része olyan, amidőn vagy a szülővel vagy a környezettel vagy idegen behatásokkal szemben kell fellépni, valamint vannak olyan esetek, pl. a szülő durvasága és kegyetlensége, ahol egyenesen a szülő társadalmi vagy jogi állapotát és helyzetét kell átalakítani, mert ettől függ a gyermek problémája. Ilyen eseteket nem intézhet el az iskola vezetősége, pedig határozottan a tényleges viszonyokba való elhatározó benyúlás szükséges, amelyet teljes felelőséggel és eredménnyel csupán a hatóság végezhet. A kriminálpedagógiai intézet, mint a fiatalok hatóságainak kiegészítő közege, felismervén a bajt, viszi keresztül az intézkedést magánál a hatóságnál.

Intézetünk és a család viszonya.

Intézetünk működésében talán legbecsesebb eredmény az, amelyet azokban az esetekben értünk el, amikor nem a hatóságok,

vagy hivatásos közegek, hanem maguk a szülők, sőt maguk a szerencsétlen sorsra jutott gyermekek keresték fel tanácsért, útbiztosításért és helyzetük segítését kérték.

Mindennapi igazság, hogy bíróságtól, hatóságtól minden ember bizonyos idegenkedéssel tartózkodik, különösen ha az ő belső egyéni vagy családi viszonyainak a feltárásáról van szó. A közönséges ember még ha tanuként is idézik a bíróság elé, becsületességét akarja azzal bizonyítani, hogy sem ő, sem más atyafia soha nem állt a bíróság előtt. De a középosztályhoz, sőt a magasabb osztályokhoz tartozó ember sem tartja a bíróságot és a hatóságot annak a helynek, ahol az ő igazi egyéni bajait orvosolják. Bírósághoz akkor megy az ember, ha valami jogsérelem érte, és egy bizonyos ősi ösztönét követve hívja segítségül a közhatalmat. Előre is megállapíthatjuk, hogy a fiatalkorúak bíróságaira nézve azok az esetek, amidőn már a fiatalkorú ellen bűncselekményért tétetik panasz, a nevelés munkája szempontjából nagyon problematikus esetek. Épp ilyen számba mennek azok az esetek, ahol a szülő kifejezetten feljeleníti a gyermekét és azt kéri, hogy a gyermekét vegyék el tőle és büntessék meg vagy vigyék javító-intézetbe. Ezek az utóbbi esetek mégis sokkal jobban orvosolhatók, mint ahol a szülő arra hagyja jutni a gyermekét, hogy idegenben tegyen kárt vagy eltitkolja az esetet. Igazi munkát azonban akkor lehet végezni, ha a szülő belátja, hogy a gyermekében mutatkozó rendellenességek meghaladják az ő nevelő képességeit és bizalommal fordul azokhoz az intézményekhez, amelyek gyermeke ügyét tisztázni vannak hivatva.

A családok és szülők többnyire úgy vannak a gyermek anti-szociális és kriminális hajlamaival, mint bizonyos betegségekkel pl. a veneriás betegségekkel, hogy azokat eltitkolják és ezért azok kárt tesznek egyénben és társadalomban egyaránt. Nemcsak a szegény ember van így, aki inkább elfoglaltsága és fel nem világosodott volta miatt hanyagolja el a bajt, hanem az intelligensebb szülő is, aki egyenesen előítéllettel viseltetik az iránt, hogy a bírósághoz menjen ügye elintézése végett.

Itt intézetünkre rendkívüli nagy feladat vár, és ezen a téren tapasztalataink kiválóan gazdagok, nevezetesen azon a téren, hogy a laboratórium bensőséges levegőjében minden szülő és minden család számára megtudjuk találni azt a hangot, amely alkalmas arra, hogy ő oly benső és őszinte adatokat mondjon el nekünk, amelyeket másképen nem közölnek. Egészen világos ugyanis, hogy éppen a legjobb elemek, a tisztességes apa és a tisztességes anya,

sokkal inkább elmondja a bírónak, az orvosnak, a pártfogó tisztviselőnek, házasságának, gyermekének, környezetének szerencsétlenségeit, amelyek a gyermek romlását okozták, ami laboratóriumunk zöldposztós, hangfogós ajtaja mögött, mint a bíróság tárgyalásán, ahol minden percben idegen és avatatlan személy léphet be és hallhatja az ő nyomorúságát. Mennyire tévednek azok a fiatalkorúak bírái, akik nap-nap után korholják az anyát, aki nem akar beszélni, mert hiszen a jegyzőkönyv elkészítését sokkal jobban és sikerebben mozdítja elő az az anya, aki kofálgató szájával pár perc alatt eldarál dolgokat, félre téve minden szemérmert, szégyenérzetet és tartózkodást; holott nevelőmunka számára az előbbi típusnak van igazi értéke.

Hangsúlyoznom kell azonban, hogy az igazi törekvés mindig az marad, hogy a fiatalkorúak bíróságait oda fejlesszük és szervezzük, hogy ott szülő, tanító, munkaadó és orvos a neveléshez szükséges megértéssel és vonzalommal tárgyalják meg a gyermek ügyét és a laboratórium csak kiegészítő eszköz legyen. A bíróságok ilyen átalakítása egyes bíráknak sikerült is és azok nagy eredménnyel járnak is el. Ma azonban még bürokratikus és szervezeti akadályokat kell legyőznünk, és addig, amíg ezt a módszert teljesen és véglegesen elterjeszthetjük, csak oda törekedhetünk, hogy a laboratóriumi munkát kifejlesztjük és a közönséget, a szülőket odaszoktatjuk, ahol ők egyenlőre jobban megközelíthetők. Itt is az orvos példája biztathat bennünket, aki rövid évszázad alatt a népet klinikákhoz, rendelőkhez szoktatta.

A kriminálpedagógia eszméinek elterjesztése.

Fontos célja intézetünknek a kriminálpedagógia fontosságának és eszméinek bevitele a köztudatba. A fiatalkorúak bíróságainak szervezésénél ezt a kérdést egyesületekkel, előadásokkal akarták megvalósítani. Nem kívánok e helyütt nagyobb vitatkozásokba bocsátkozni, csak utalok arra, amit a német gyermekbíróságok az 1917. év áprilisában megtartott gyűlésükön megállapítottak, hogy a társadalom felvilágosítása másképp nem lehet, minthogy az ember az emberhez fordul. Intézetünk és laboratóriumunk további célja tehát, az érdekelteket és érdeklődőket demonstratív módon győzni meg arról, hogy a gyermekekkel szemben való kötelességeket hogyan kell gyakorolni és hogyan kell a helyes pedagógiai gyermekvédelmet szervezni.

Az érdekeltek között állanak első sorban a munkaadók, gyár-vállalatok és kisiparosok egyaránt. A gyár-vállalatok javarészában általában véve hiányzik az érzék az iránt, hogy a válságba jutott gyermeket egyénileg kell kezelni. A nagy vállalatoknál ennek akadály a gyermekmunkások tömege és a vállalat nagyszabású üzeme; viszont a kisebb gyár-vállalatoknál az alkalmazottak kis száma és ezzel a tulajdonosnak épp úgy mint alkalmazottainak nagy elfoglaltsága. Nagyon jól tudjuk, hogy a dolog ma úgy történik, hogy az a gyermek, aki a gyár szabályait áthágja, a mesternek, a művezetőnek nem tetszik, — kikapja a könyvét és semminemű további vezetésben része nincs, legfeljebb néhány ütleget kap útravalóul. Csak a fiatalok ügyeivel gondosan foglalkozó egyén ismeri azt a számtalan apró tragédiát, amin egy gyermek keresztül megy és amelyet a gyári üzem akként minősít, hogy a fiú sehol sem marad.

Elismerem, hogy a gyári vállalatoknak nem áll módjukban ma egyebet tenni, mint hogy jóléti intézményekkel biztosítják a munkásság sorsát; elismerem azt is, hogy a mi gyár-vállalataink között számtalan áll az igazi szociális gondolkodás magaslatán; elismerem azt is, hogy teljesen lehetetlen minden gyárban szociális hivatalt vagy egy külön birót tartani a gyermekeknek. Viszont azonban a gyárosoknak is el kell ismerniök azt, hogy kell valakinek lenni a világon, aki ezekkel a hányatott, folytonos válsággal és veszéllyel küzdő gyermekeknek az ügyét megvizsgálja. Fontos ugyanis, hogy itt gyarmekről van szó, akinek nem elég az, hogy bizonyos jóléti intézményeket emelünk, amelyeket kiki a maga kénye-kedve szerint használ fel, hanem tudni kell, hogy a gyermek csupán akkor alkalmazkodik a társadalmi rendhez, ha a társadalom vezeti őt. A gyárakban dolgozó munkás gyermekek javarésze azonban sem a szülői házban, sem az iskolában, sem pedig a gyárban, legkevésbé pedig a külvilágban sehol sem találja meg ezt a vezetést.

A gyár-vállalatokat tehát meg kell arról győzni és demonstratív munkával ismét meggyőzni, hogy a gyár rendje és biztonsága érdekében az alkalmazásukban álló nép gyermekeinek a vezetését nevelő módon kell ellátni. Valószínű, hogy nem minden gyár-vállalat fogja ezt belátni, azonban hogy ezen az alapon lehet a gyár-vállalatokkal közös munkára vállalkoznunk, azt eléggé bizonyítja az a tény, hogy intézetünk, nemkülönben az annak kiegészítő részét képező *Pestalozzi Otthon* létét gyár-vállalatoknak köszöni, amelyek azt ma is támogatják és fentartásának legjelentékenyebb forrásait szolgáltatják; továbbá az a tény, hogy a gyár-vállalatok egész sere-

gével érintkezünk a gyermekek ügyében és a közös munkában. Erről részletesebben szól a Gyáriparosok Országos Szövetségének hivatalos lapjában a f. évi 11-ik számban megjelent ismertetés.

Intézetünk és a kisipar.

A gyermeknevelés, nevezetesen az ipari nevelés kérdésének legnehezebb pontja egyfelől a kisipar kérdése, másfelől a tanonciskolák. A kisipar, amelyet nagyon szeretnek mint jó és kiváló nevelőeszközt emlegetni, ezen a téren ma teljesen felmondta a szolgálatot. A kisiparos legfeljebb olyan gyermekkel tud foglalkozni, aki teljesen normális és teljesen rendes környezetben él, tehát nem a kisiparos gazda neveli. A háború alatt a kérdés megoldását egyáltalán fel kell függeszteni; a háború előtti tapasztalatok azonban arra mutatnak, hogy a kisipar a háború után is válsággal küzd és a kisiparból a régi, a céhek korabeli mesterember annyira kiveszett, hogy ritkaság számba megy az a kisiparos, akire a küzdő gyermek sorsa nyugodtan lenne bízható. Ha majd lesz számos kellően nevelt kisiparosunk, akkor lehet majd beszélni arról, hogy a kisipart a gyermekvédelem munkájában részeltetni lehessen. Addig legfeljebb kiméletes és óvatos kísérletekről van szó. Intézetünk célja tehát minél nagyobb figyelemmel lenni a kisiparosoknál elhelyezett gyermekekre, különösen arra, hogy egyik mestertől a másikhoz hányódó fiúkról, az elzüllött munkásgyermek kritikus fajtájáról a környezetüknek felvilágosításával, elhelyezésük irányításával gondoskodjanak.

A tanonciskolák borzalmás állapota szakemberek és nem szakemberek előtt általában véve ismeretes. Tudva van, hogy a züllött gyermekek és fiatalok bűnösök egész serege tenyészik, egymást züllésre és romlásra csábítja úgy, hogy ott csupán gyökeres reformokkal lehet elérni valamit, mert ezek iskoláknak, a szó tisztes értelmében, alig nevezhetők. Ezt átlátják az iparosok ép úgy, mint a tanítók maguk. A reform előkészítésén számosan fáradoznak és Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága teljesen magáévá tette a kérdést a mi általunk körvonalazott szempontokból. Addig, amíg pontos pedagógiai vizsgálódásokkal nem hoztuk tisztába, hogy tulajdonképpen milyen gyermekanyaggal van ezekben az iskolákban dolgunk, addig egy lépést sem tehetünk előre. A megfigyelő otthon és megfigyelő intézet kérdése tehát a tanonciskolák ifjúságánál erősen előtérbe nyomul és a tanonciskolák számára fokozatosan teszi kívánatossá intézetünk igénybevételét.

követelni fogja, hogy az egyes gyermekvédő szervezetek teendői tüzetesen körülvonaloztassanak és ebben az esetben egészen bizonyos az, hogy csakis a tudomány az, amely a pedagógiai munkának irányt fog szabni.

Összefoglalás.

A kriminálpedagógiai intézet céljai mind ezek alapján röviden a következőkép lennének összefoglalhatók.

I. Gyakorlati célok.

1. A fiatalkorúak bíróságainak szervezésében oda kell hatni, hogy azok valóságos kriminálpedagógiai alapokon nyugvó nevelő intézmények legyenek, és keresni kell azokat az utakat, amelyekkel a fiatalkorúak bírái az egész kiegészítő gyermekvédelem vezetését és igazgatását elláthatják.

2. Az állami és társadalmi gyermekvédelem körében oda kell hatni, hogy a kezelés alatt álló gyermekek individuálizása és egyéni kezelése biztosíttassék.

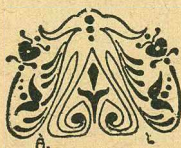
3. Oda kívánunk hatni, hogy az egyéni kezelés felismerésére szolgáló megfigyelő otthonok minél nagyobb számmal szerveztesenek és a gyermekvédelem alapvető intézményeivé váljanak.

4. Az egyéni kezeléshez szükséges intézeti típusok megállapítása és a felállításuk szorgalmazása.

II. Elméleti célok.

1. A gyermekek és fiatalkorúak erkölcsi romlását és kriminálitását előidéző okok kutatása és megállapítása.

2. Az erkölcsi nevelés elemeinek és gyakorlati kivitele módszereinek kutatása.

GYERMEKIRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Ifjúsági könyvtári tapasztalatok.

Irta **Kilián Zoltán** polgáriskolai tanár Budapesten.

A gyermekek könyvvel való ellátásának mind pedagógiai, mind gazdasági szempontból legcélszerűbb módja az ifjúsági könyvtár.

Helyes értékelés szerint az ifjúsági könyvtár munkája van oly fontosságú, mint az írásbeli dolgozat vagy a tananyag felosztása, melyekkel az iskolák felügyelete mélyreható gondossággal foglalkozik s mégis azt látjuk, hogy az iskolai könyvtárak berendezésével, használatának módjával, tökéletesítésével csak igen kevesen törődnek.

Pedig a könyvtár kezelője igen érdekes, úgy a gyermekek különböző irányú érdeklődése, mint az iskola által nyújtandó ismeretek szempontjából nagy jelentőségű tapasztalatokat szerezhet, úgy, hogy a könyvtár nemcsak a tanulónak válik megbecsülhetetlen hasznára, hanem a gyermeki lélek megismeréséhez is közelebb juttat bennünket és sok, a gyermekre minden megfigyelés nélkül egyszerűen ráfogott érdeklődést, érzelmet tüntet fel más színben.

E tapasztalatok közül általános érdeklődésre tarthat számot annak a kérdésnek tárgyalása, hogy melyek azok a könyvek, amiket a tanulók legszívesebben vagy csak szórványosan s melyek azok, amiket egyáltalán nem olvasnak.

Erre a kérdésre a következőkben felelhetek (megállapításaim alapjául egy 2492 kötetből álló fővárosi polgári fiúiskolai ifjúsági könyvtár szolgált, melynek könyvtár-technikai berendezését a Népművelés 1917. évi 9.—10. számában ismertettem.)

Az I. osztályok (169 tanuló) legkeresettebb könyvei sorrend szerint :

Robinson Crusoe, Münchhausen báró kalandjai; a Jó Pajtás 1911. évi II. kötete; Herczeg Ferenc, Mesék; Sebők, Csutora Jancsi kalandozásai a levegőben; Boldogság könyve (a Hasznos mulattató

1898. évi melléklete); Gauss Viktor, Derült világ; Bánfi János, Púpos Pista; Madarassy, Az amerikai őserdőben; Sebők, Mackó úr utazásai; Gulliver utazásai; Rudyard Kipling, Gyermekmesék; Balla Ignác, Tréfaország; Cooper, A vadfogó; Bernt Lie, Diáktörténetek; Uhl Józsa, A Balaton partján; Szerelemhegyi, A győri vaskakas; Cosmar, A csodaszép baba kalandjai.

A nevezetesebb könyvek közül ritkán keresték a következőket:

Mikszáth, A keresztmama meséi, A keresztpapa meséi; Hoffmann Ferenc ifj. iratai; Bánfi János ifj. könyvei (a Púpos Pistát kivéve); De Amicis, A szív; Rákosi Jenő, Kis Kelemen története; Aesopus meséi, Rákosi Viktor, Egy tutaj története; Jakab Ödön, A két improztor; Andersen meséi; Az 1001 éjszaka meséi; Schmid Kristóf.

Senkisémet kérte az egész éven át a következőket:

Ney Ferenc, Intő példák; Goldsmith, A vékfeldi lelkész; Benedek, Várhegyi Zoltán, Mesék és történetek, Két történet; Czuczor Gergely, Mesék; Sikor, A révfalvi honvéd; Gaál Mózesné, Két ifj. színmű; Gaál Mózes, A renegát, Kupa, A pogány vezér, Sebős; Pósa, Haza és szabadság; Kis Almanach; Jókai, Magyar föld; Benedek; Apa mesél; Gyarmati, Erdélyország-Tündérország; Madarassy, Mari és Tamás; Palásthy, A jó barátok.

A három II. osztály (153 tanuló) leggyakrabban kért könyvei:

Gaál M., Kujak Andris keleti utazásai; Radó Antal, Tuskó Matyi; Krudy, Cirkuszkirály; Garády, Vadászkalandok; Sayous, A mongolok betörése Magyarországra; Simonyi Jenő, Ázsiai-ausztráliai utazók; Dickens, Copperfield Dávid; Sebők, Mackó úr utazásai; Baron, Ember tervez, Isten végez.

Ritkán olvasott ismertebb könyvek:

Rudyard Kipling, A dsungel könyve; Sebők, A két árvizes gyerek; Don Quijote; Herceg Ferenc, Az új nevelő; De Amicis, A szív; Aesopus meséi; Rolfus, Beppo, a lazzaroni fiú; Pósa Lajos, Magyar költők; Goldsmith, A vékfeldi lelkész; Bródy, Kis Almanach; Jókai, Puskás Klári, A legvitézesebb huszár; Tábori, A temesvári királybíró; Jakab Ödön, A két improztor.

Közepes volt az olvasottsága:

a Mark Twain, Koldus és királyfi, Rákosi Viktor, Kexholmi Mária, Rákosi Jenő, Kis Kelemen c. könyveknek, meg a Cooper-féle történeteknek.

Egy gyerek által sem kért könyvek:

Garády, Tengerparti képek ; Robinson Crusoe ; Bánfi János, Gyermekbarát ; Radó Vilmos, Magyar Népmondók ; Andersen meséi ; Endrődi Sándor, A kivándorlók ; Ney F. Ifj. színmű ; Paszslavszky, Életképek ; Benedek, Kis Miklós ; Szabad órákra (a Szent István Társulat kiadványa) ; Földes, Porból lettünk ; Páivárinta, Finn elbeszélések ; Bánfi, A varróleány ; Kacziány Ödön, A három ajándék ; Schmid Kristóf ifj. iratai.

A III. osztályok 116 főnyi tanulóerege (13—16 évesek) a következő képet szolgáltatta :

1. Legjobban keresett mű volt Jókai, Csataképek c. könyve, azután, sorrendben Gaál Mózes, Komédiás Palkó ; Verne, Fekete Indiák, Utazás a hold körül, Kárpáti kastély ; Bánó Jenő, Bolyongásaim Amerikában ; Rákosi Viktor, Korhadt fakeresztek ; Molnár Ferenc, A Pál-utcai fiúk ; Verne, A zöld sugár, A Robinzonok iskolája, A föld felfedezése, Utazás a tenger alatt, A cetvadászok, Névtelen család, Grant kapitány gyermekei, Antifer mester, 15 éves kapitány ; Gaál Mózes, Az utolsó próba, Rousselet, A tigrisbőr.

Feltűnően kevés olvasójuk van a régebben híres Donászy-féle könyveknek, Mark Twain könyveit is alig keresi valaki, a „Tamás bátya kunyhója“ azonban még vonz, elég sűrűn olvasták a Gáspár-féle útleírásokat is.

Senkisémet kérte az egész éven át a következőket :

Márki, Magyar Pantheon ; Kemechey, Magyarország Nagyszonyai ; Gaál Mózes, Szent István, A Hunyadiak, Siralmas Erdély, Nehéz idők, Magyar királymondák, Hűséges mind a sirig ; Böngérfi, Nemzeti küzdelmek, Békés Gáspár ; Valló, Habsburgi Rudolf ; Tóth, Kuruc világ ; Áldor, Az első magyar király ; Győry Vilmos, Balassa János ; Hanvay, Az aradi tizenhárom ; Jakab Ödön, Szilágyi és Hajmási.

Nem kifejezetten történeti tárgyúak közül :

Barna Sándor, Serdülők könyve ; Mayer Miksa, Jelesek csarnoka ; Lőrinczy György, Hűséges szívek ; Kabos Ede, Szurtos királyfi ; Tábori, Déli bábok, Künn a nagy világban ; Mignot, Franklin élete ; Grosz Lajos, A természet köréből ; Benedek Elek, Otthon és idegenben, Rügyfakadás.

Ugylátszik tehát, hogy a történelemből merített elbeszéléseket nem nagyon szeretik, a serdülők könyvével, meg a jelesek csarnokával sem akarnak megismerkedni.

A IV. osztály 115 növendéke így értékelte a könyveket (14 és 17 évesek).

Sorrend szerint a legjobban kerestettek:

Verne, Cascabel Cesar, Két évi vakáció, Senki fia, A Jangada; Abonyi, Három vitéz magyar baka meg egy káplár kalandjai; Scott E., A primitív ember hajdan és most; Gibson, A modern villamosság; Verne, Utazás a föld körül; Strogoff; Rákosi Viktor, A párisi gyújtogatók; Erődi, A szent földön; Verne, A föld felfedezése; Barzini, Pekingtől Párisig automobilon; Slatin, Tűzzel-vassal a Szudánban; Fésüs, Találmányok könyve; Verne Rejtelmes sziget; Sándor Mátyás; Jókai, Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán, A kőszívű ember fiai, Kétszarvú ember; Mikszáth, Szent Péter esernyője, Laurie, Francia diákélet.

A hiresebb könyvek közül gyéren olvasottak:

Gárdonyi, Egri csillagok, Nevető könyv; Bulwer, Pompéji pusztulása; Wells, Világok harca, Az időgép; Rudyard Kipling, A dsungel könyve; Church, 2000 év előtt, egy római ifjú kalandjai, Cooper, Az utolsó Mohikán; Burnett, A kis lord; Mikszáth, A két koldus diák; Tom Tit; a Don Quijote (Radó-féle ifj. kiadása); közepes Rákosi Viktor, Hős fiúk, míg May a közepesnél erősebb.

Egyáltalán nem olvasott könyvek:

De Wittné, A kereszties hadak; Pallagi, Rajzok a természet köréből; Fodor Erzsébet, Magyarország királynéja; Varga Ottó, Aradi vértanuk albuma; Porzó, Utazás Pestről-Budapestre; Brózik, Kolumbusz Kristóf, Serpa Pintó; Gracza, Kossuth Lajos; Áldor Imre és dr. Lázár Gyula történeti könyvei, Wells, Dr. Moreau szigete, Demény Dezső, Vallásosság és kincsvágy; Vértesi Arnold történelmi munkái; Tóth Sándor, Erdély nagyasszonya; Könyves Tóth Kálmán, A munka bajnokai; Benedek, Nagy magyarok élete, Sparks, Washington élete; Gaál, Két diák levelezése, Aranyos köd, A kegyelem kenyér; Brassey, Utazás a napsugáron, Mikszáth, Magyarország lovagvárai; Simonyi, Messze földön; Jókai, Egész az északi pólusig; Baksay, Gyalogösvény, Radó Vilmos, Ujváry Miklós.

A IV. osztályosok az életkor s a szellemi érettség foka szerint igen feltűnően két csoportra oszlanak, a kisebbeknek Verne s az ifjúságibb könyvek a kedvenceik, a nagyobbak, értelmesebbek inkább Jókait, Mikszáthot, Gárdonyit, (a Göre könyveket nagyon szerették) s ismeretterjesztő munkákat olvasnak.

A verses munkákat egyik osztálybeli sem kedveli s még ajánlatra sem vesznek ki könyvet, ha megsejtik, hogy versekből áll. Ha mégis kivennék, visszahozzák azzal a kijelentéssel, hogy nem ér semmit.

Egyáltalán nem olvasott semmit:

1 negyedosztályos tanuló, ok: semmi öröme nincs az olvasásban, a gyerek egyébként cifra káromkodásairól és durvaságairól volt nevezetes az osztályban;

3 harmadosztályos, ok: kettő azért nem olvas, mert akkor nem tanul, egy pedig, aki előzőleg a bakkanccsgyárban két évig dolgozott, az olvasást untatónak tartja;

2 második osztálybeli gyerek, egyik nem ér rá, hogy miért, azt nem akarta megmondani, később kiderült, hogy ujságot árul; a másikat a mostoha anyja tiltotta el a könyvolvasástól, mert „azok a könyvek mindenféle rosszra viszik az embert!”

1 első osztályos gyerek, aki különböző kriminálítások elkövetése után kimaradt.

A IV. c. osztályban igen sokan olvasták egy házi szerző könyvét. Ez a házi szerzőnk az osztálynak egy erős matematikai képességekkel megáldott tanulója volt, aki egy két kötetnyi háborús regényt írt, melyben a németek egy tankszerű vasuti kocsival támadnak a franciákra. A kocsinak az a technikai nevezetessége, hogy vágányait haladása közben maga rakja le, s a mögötte lévő vágányokat pedig egy göngyölő szerkezettel újra felszedheti. Érdekessége a könyvnek, hogy a szerző az egész (két vastag füzetnyi) művét nyomtatott betűvel írta s nagyszámú sajátkezűleg rajzolt igen jó illusztrációval látta el.

Igen nagy örömmel mondhatom, hogy a reális tudományok iránt való érdeklődés, különösen a jó eszű fiúk részéről igen élénk. Az „Universum“ köteteknek, a „Feltalálók könyvé“-nek, az „Ismeretterjesztő könyvtár“, „A modern villamosság“, „Korunk technikai alkotásai“ c. könyveinek igen nagy a forgalmuk a legintelligensebbek között; az erősebb értelmi képességekkel nem bíró, de szorgalmas jó tanulók inkább az útleírásokat, regényeket kedvelik. Csodálatos, hogy az indián történeteket, kalandos históriákat a vézna, beteges gyerekek szeretik leginkább, két pupos meg egy sánta s azóta el is húnyt tanulónk állandóan azzal a kéréssel állt elő, hogy csak jó kalandost, vagy ha az nem volna benn, legalább egy jó vadásztörténetet adjak.

Az olvasási kedv irányítására vonatkozólag annyit jegyzek meg, hogy a magam egyéni meggyőződésének s életfelfogásának megfelelően főképen a természettudományi érdeklődés fokozásával foglalkozom. A reális ismereteket nyújtó könyveket folytonosan ajánlom s a fiúk ezt az ajánlást szívesen veszik, sőt gyakran kér-

nek különböző kérdéseket tárgyaló olyan könyveket, melyek könyvjegyzékünkben nincsenek meg.

A humán tárgyak érdeklődési körébe eső könyveket természetesen szintén olvastatom, irányításomban azonban az élet szükségletei szerint igazodó helyes irány vezet.

Némely tanuló azzal a kijelentéssel áll elő, hogy az illető osztály könyvtára csupa „gyerekes” könyvből áll, közülük magának valót választani nem tud. Különösen a 11—14 éves fiúkból álló II. osztályosoknál fordul elő ez az eset, de van I. osztályos is, aki mindenáron Vernét akar.

Gyakori az olyan gyerek, akinek a könyv vastagsága a fontos, az ilyenek nagy kedvelői az „Én Ujságom”, „Jó Pajtás”, „Tanulók lapja” stb. bekötött évfolyamainak.

Ha valamelyik nevezetesebb író filmre vitt regényét a környékünkön levő mozikban előadják, a legközelebbi könyvosztásnál a IV. osztályosok tömegesen kéri a könyvet. Dicséretükre szolgál, hogy legtöbbször megbotránkoznak azon, hogy mit csinált a film a gyönyörű regényből. Egyik gyerek például, mikor az elnémult harangokat megnézte s utána a könyvet elolvasta, igen nagy felháborodással számolt be a csalódásáról.

Sok gyerek azzal jelentkezik a könyvosztásnál, hogy a könyvet nem hozhatta el, mert az apja, anyja, legtöbbször a már dolgozó felnőtt testvére olvassa, ami a széles rétegek olvasási vágyát kielégítő népkönyvtárak hiányát erősen mutatja. (A gyerek persze ebben az esetben is kap könyvet!)

A könyvekkel általában rendkívül gondatlanul bánnak, összepiszkítják, fedelét lehasítják, sokszor úgy látszik, mintha otthon gondosan lapokra fejtenék az egészet. Ezenkívül rengeteg könyvet elveszítenek, igaz ugyan, hogy az elvesztett vagy nagyon megrongált könyvek helyett pontosan elhozzák a háromszoros-négyszeres áron vett új példányt. Ha szemükre hányom gondatlanságukat, rögtön megnyugtattak, hogy ez a kis kiadás náluk semmi bajt nem okoz, van pénz elég. (Egy ilyen válasz pl.: „Nem baj, tanár úr, haza segíték vinni egy pár kosár szemet s meg van a 4 K.”)

A könyvtár állománya részben ezen az úton is újhodik. Igen sok könyv ugyanis immár egyáltalán nem kapható a könyvpiacon s ezek helyett azután ujonnan megjelent jó könyveket vétettek.

Új könyvek beszerzésére sajnos, a háború alatt pénzt nem kaptunk. A tanulók azonban elég szép számmal ajándékoztak könyveket a könyvtárnak.

A gyarapodáshoz hozzá kell számítanunk még egy pár értékes kötetet, bekötöttem ugyanis a „Darvin“ meg a „Vasárnapi Könyvtár“ összes évfolyamait s a IV. osztály könyvtárában helyeztem el, ha a legújabb ismeretterjesztő munkákat nem is vehettük meg, ilyen módon legalább azt hasznosítjuk, ami a ház körül akad. Különösen a Vasárnapi Könyvtár köteteinek van sok böngészője.

Sok a dolga a lelkiismeretes könyvtárosnak, az bizonyos, de sok is a hivatalával járó öröme. S ha tanítványai felnőnek, meg lesz az elégtétele, hogy hálásabban fognak visszaemlékezni rá, mint jó magam arra a „könyvtáros“ tanárra, aki nekünk kis diák koromban négy esztendőn keresztül egyetlenegy könyvet nem adott. Hogy ezzel a lelketlenséggel tanítványainak igen sok kárt okozott, azt talán ő maga is belátja.

Aki egy jó könyvet megszerzett gyerek boldogságtól sugárzó arcát látva, maga is felderül, aki a gondtalan, vidám diákéletbe vissza-vissza nézni óhajt, a gyerek hamisítatlan, harmonikus lelkéből fakadó örömeiket, megnyilatkozásokat szereti, vállalja a könyvtárosságot.¹⁾

Ifjúsági irodalmunk.

Kivánságok.

„A Gyermek“ 1917. évi 1—6. füzeteiben közöltük *Nógrády* László dr.-nak „*Ifjúsági irodalmunk*“ című tanulmányát. Pótlólag közreadjuk azokat a konkrét „*kivánságokat*“, amelyeket szerző tanulmányához összefoglalásképpen fűzött.

1. Kivánatos a gyermek olvasmány emlékek gyűjtése.

2. Kivánatos a már meglévő ifjúsági irodalom kritikai meg-bírálása s megállapítása nemcsak annak, hogy mely művek adhatók a gyermek kezébe, hanem annak is, hogy mely művek valóban értékesek a szigorúbb irodalmi szempontból.

¹⁾ *Rovatvezető* a következőre hívja fel cikkirő figyelmét: A nem olvasott könyvek között több olyan van, amelyek a gyermekek *kedves olvasmányai* közé tartoznak. (Rákosi J.: *Kis Kelemen*, Rákosi V.: *Egy tutaj története*; Andersen meséi; De Amicis: *A szív*; Robinson Crosue; Jókai: *Legvitézebb huszár*; Gárdonyi: *Egri csillagok*; Bulwar Pompeji; a Wells könyvek). Kérdés *miért* nem szeretik még sem a megfigyelt fiúk. *Ezt az okot lenne érdekes kideríteni.* Általában puhatolni kellene a gyermek olvasási érdeklődésének okát, mert az efféle adatok a gyermek esztétikájára vetnének világot.

3. Kivánatos minden megjelenő ifjúsági mű pontos bírálati ellenőrzése s értékének megállapítása.

4. Kivánatos, hogy évenként egy nyilvános előadást tartson Társaságunk az ifjúsági irodalom kérdésének propagálására s a társadalom figyelmének ébrentartására.

5. Kivánatos, hogy ezen előadáson beszámoljon azon könyvekről, melyeket gondos bírálat alapján jóknak tart.

6. Kivánatos, hogy minél több jól megírt ismeretterjesztő ifjúsági mű jelenjék meg, s hogy a gyermek érdeklődését a szép irodalomról az ismeretterjesztő könyvek felé tereljük.

7. Kivánatos a gyermek művészi nevelésének hatásosabbá tétele, klasszikus íróink műveinek művészi illusztrációkkal ellátása és kiadása az ifjúság részére.

8. Kivánatos a tankönyvek reformjának sürgetése.

9. Kivánatos e legélesebb harc a ponyva, a szennyirodalom s a mozik ellen.

10. Kivánatos, hogy ifj. könyvtáraink gyökeres átalakuláson menjenek át, hogy selejtezésük megtörténjék, hogy a gyermekre veszélyes könyvek eltávolíttassanak belőlük, s hogy a könyvtárak iskolai olvasó termékké váljanak.

11. Kivánatos, hogy a gyermekek olvasása az iskolák tanrendjébe beleillesztessék, s hogy a könyvtárak kezelésére, a gyermekek olvasmányi vezetésére s ellenőrzésére egy külön állás létesíttessék. S kivánatos minél több nyilvános gyermek könyvtár felállítására.

Emílio Salgari.

(Ponyva regény négy kötetben.)

Irta: Nógrády László dr.

Nézzük meg jól a négy kötet Emilio Salgarit. Külső kiállítása olyan ragyogó, hogy szinte kápráztat: arany s színes nyomás. Ragyog, tündököl, csalogat, szónokol és kiabál, mint a városligeti komédiák kikiáltója. Az egyik tábláján (Arany mezők királynője) ágaskodó arany lovat tartó lánzsás, ünnepi díszbe öltözött indián leány, a másik kötet tábláján (Az alaszakai aranyásók) hatalmas kőlapra álló, kemény, büszke nézésű ember, fején széles kalap, vállán puska, kezében kőlap mellé feszített hatalmas csákány, nyaka köré

aranszínű sál csavarodik; a harmadik kötet (A kék hegyek kincse) címlapján duslombú pálmafa alatt óriási nyilat feszítő támadó vadember, övén s térde alatt véres színű rojt; a negyedik kötet (Cserna grófja) címképe egy rendkívül díszesen öltözött, hatalmas termetű nő, kezében félig kihúzott kard. A kép csupa érzékiség.

Úgy-e csalogató, úgy-e ragyogó könyvtáblák s mind ezt egy ifjúsági könyvjegyzék az V—VIII. oszt. tanulóknak ugyan egy lapon ajánlja Schiller műveivel. Persze a betűrend szerint! Schiller műveivel s néhány tisztos, okos tartalmú könyvvel egy lapon, egy helyen az Emilio Salgari „*remeketi*” silány fordításban.

Az ember, ha végig olvas hűsz—harminc kötet May-féle könyvet, ha nem úgy olvassa, mint általában szokták a bírálók olvasni, hogy a közepén, végén, elején egy-két lapot kikap, hanem legyőzve minden hátborzongató érzést és minden undort, egészen végig olvassa minden betűjét, akkor megérti, mert *meg is érzi*, hogy mit árthatnak az ilyen Salgari-féle könyvek az odaadva olvasó ifjúságnak. És akkor azt is elgondolja az ember, hogy mekkora áldozat ifjúsági könyveket bírálni, s hogy mennyire szükséges-e tisztogató munka.

*

Ha az ember fokozatokat akar felállítani s kifejezni egy mű értékét, akkor azt kell mondani, hogy Emilio Salgari ifjúságnak ajánlott négy magyar könyve a rossz könyvek legalacsonyabb, legnyomorúságosabb fajtájába tartozik. E könyvek színvonala jóval alacsonyabb, mint a May könyvéké, pedig ezeké is nagyon alacsony. Ilyen könyv egyáltalában nem való senki kezébe, útszéli művek ezek s legföljebb arra jók, hogy a brutális társadalomnak brutális ösztöneit kielégítse. Ha ugyan van olyan társadalom, mely áhítja az ilyen velőt rázó vadságokat, az ilyen csökönyös borzalmakat. Elvadult lélek vágyhat ilyen könyvek élvezetére csak, de az ilyen lélek már beteges hajlamú s javítani kell.

Ifjúságnak épen ilyen művek valók?! Jól beléjük kell edzeni a vadindulatokat, a borzalmakat, a vér mótelyét, amit az idegen (olasz?) remekíró oly bőven ont vaskos köteteiben. Remekírónak mondom Salgarit, mert hiszen annak *kellene* lenni, hogy egy idegen irodalom annyira megbecsülje, hogy négy vaskos könyvét lefordíttatja s illusztrált pompás kiállításban megjelenteti. Boldogok vagyunk, hogy mondhatjuk: igazán ilyen művekért külföldre kell menni, mert vannak ugyan sovány értékű ifjúsági „*remekiróink*”, de ilyen Salgari-félék még sincsenek. S mi míg az itthoni fölött

elnézünk, még ha valamit ér is, addig kalap levéve csodálkozunk a külföldin, mert az külföldi. Már ez minálunk csak így szokás — és mégis minket mondanak sovinsztáknak. Valjon, hány ilyen magyar remekünk forog közkezen fordításban külföldön? Egyse, — mert azok nem sovinszták! Mi pedig szinte aggódalmasan ügyelve, igen gyakran behozzuk az idegen szemetet, fényhez s pompához juttatjuk s nemzetünk ifjúságának ajánljuk fel, hogy lelkét ezzel szívjá tele, szívét ezen nemesítse.

Az irodalmi vám szabad, nincs kritika, a liberális lelkiismeret pedig nem sokat latolgatja a *művészi* portékát. Szabad a vásár, — olvasd ifjúság!

Lassuk a Salgari köteteit. 1. *Az alaszkaí aranyásók*. Az indiánusok rátörnek egy csapat aranyásásra menő európaira, leölik őket, csak egy fiút cípelnek magukkal. Az európaiak közül egy megskalpozott életben marad. Ezt megtalálja két cowboy s megtudják tőle, hogy egy ifjút, kinek ő nagybátyja, elvittek az indiánok. Az egyik cowboy az ifjút megmenti s aztán az indiánok folytonos üldözése közt elindulnak az alaszkaí aranymezők felé. A leghihetlenebb borzalmu kalandokat élik át, amennyit csak el lehet beszélni kétszáz oldalon. Van szökés, versenyfutás, medvevadászat, indián tánc, kínzás, párbaj, előre látott és nem látott veszedelem; összetalálkoznak veszett farkasokkal s még ezeknél veszedelmesebb bushrangerekkel (orgyilkosok); járnak a prériben, feneketlen homok sivatagokon, a szirtes hegység kietlen szikláin; lebegnek élet és halál között, meghalnak, meg feltámadnak stb. Valami mód felett izgató árad ki az egész könyvből. Mindig feszültség, a borzalmas várása ingerli az embert. E vér s borzalom tengerből csak az utolsó fejezet tartalmát mondom el izelítőnek.

A fejezet címe: Az arany és halál között.

Mikor már a rengeteg veszedelem között végre a két cowboy s a megskalpozott aranyásó meg az ifjú elértek arra a helyre, hol tudomásuk szerint mérhetetlen mennyiségű arany volt, megrettenve veszik észre, hogy már mások is jártak ott. Átkutatják a környéket, de nem találnak senkit. Megnyugodnak s hozzáláttak az arany kiaknázásához. Mivel az arany ér fölött egy folyó zuhataga volt, a folyót el kellett vezetni, ezt pedig csak egy óriási szikla felrobbantásával csinálhatták meg. Leereszkedtek kötélben a mélységbe s aláaknázták a sziklát, meggyújtották a kanócokat s fel akartak újból

kapaszzkodni a kötélén. Akkor megjelenik fent a sziklák mélység peremén a két orgyilkos s a köteleket felvonják. Két-három perc múlva be kellett következni a robbanásnak. Rettentő perceket élnek át. Az utolsó pillanatban indusok jelennek meg, akik felvonják őket. Erre borzalmas hajsza következik az orgyilkosok után. Rettentő puska harcban végre is az orgyilkosok elesnek s ők hozzáférhetnek az aranyhoz. Az aranyhoz, melynek láza mozgatja az egész regényt. Sivár haszonlesés, munkanélkül való meggazdagodás, — mily sivár morál ez! Sivárabb csak a gyarló fordítás nyelve.

2. *A kék hegyek kincse.* Egy hajóskapitány emberevők szigetére kerül, hol sok arany van. Rettentő értékű kincset gyűjt az emberevők közt, azért istenként imádják. Halál előtt kis hordóba teszi annak a helynek a leírását, hova kincseit rejtette a szigeten. Azt hiszi, majd eljut hagyatékának híre gyermekeihez. A hordót a gonosz lelkű Ramariez kihalássza s a kincsekről szóló leírás egy példányát az örökösöknek adja át, másik példányát azonban magánál tartja, mert ő is szeretné a kincset megkaparítani. A regény tárgya az, hogy az Andalusian a derék Ulloa kapitány oltalma alatt mennek a kincsért, illetőleg futnak versenyt Ramariezzel, ki szintén a kincsért megy hajóján. Borzasztó kalandokon mennek át az Andalusia utasai: az orkán elsülyeszti hajójukat, tutajon mennek tovább. Elfogy minden eleségük s már a hajóslegények egymás húsát eszik. Végre is eljutnak az emberevők szigetére s most itt kezdődik a véres hajsza. Ramariez már a szigeten van s az emberevők egy törzsét. Ulloa s a két örökös ellen lázítja. Rettentő vérengzések, elfogások, üldözések, árulás, furfang, hihetetlen menekülések, késelések, fenyegetések, vadember ünnepek, lövöldözések, durvaságok között a jól ismert recipe szerint folyik a harc szárazon, földalatt és vizen, míg végre Ulloának sikerül kézrekeríteni a Ramariez hajóját, embereit elfogja vagy megöli s a kincset az örökösöknek megszerzi a barátságos emberevő törzs segítségével.

Azt ne is keressük, hogy a regény kiinduló pontja már hamis, mert az egész regény felépítése hamis, valótlan, kalandok összefűzése. Brutális, durva, de csak ezt idézem: Dugongót (egy hal faj) találunk a tengeren. A Dugongó éktelenül ordít. „Mi baja lehet? talán megsebesült vagy szerelmes? — Szerelmes? kételkedett egyik matróz. — Még sohasem hallottál erről? Úgy ordítanak, mint a vadállatok, mikor asszonyt keresnek“. — Kérdem, vajon olyan nagy értékű szavak-e ezek, hogy nem volt szabad elhagyni.

E remekmű megcsonkult volna, ha egy néhányszor ennyi sort

elhagy belőle a fordító? Nem! De hát a nemes érzést így kell felkelteni az ifjúságban!

S ismét arany után futnak, ismét az arany az, amiért mindent elszenvednek, mintha az életben nem lenne más, amiért érdemes küzdeni. De mit várjunk egy olyan író művésztől, mint Salgari!

3. *Aranymezők királynéja*. E díszes cím már elárulja, hogy mit sejt e műremek. Ilyen címekkel csak a legponyvább publikumot szokták lépre csalni. A regény nyitánya: leányvásár van Franciskóban. A szép Miss Annie Clayfert, „kinél bájosabb leányt nem ismer California“ végső szorultságában, (mivel arany, bánya tulajdonos atyját egy gyilkos tolvajbanda elfogta s bányáját is elfoglalta) elárverezteti magát. Egy „gyönyörű szép“ mérnök s egy borzalmasan rut, de dúsgazdag szerecsen árvereznek e gyönyörű leányért. Mindketten szerelmesek Miss Anniebe. A szerecsen győznépénzzel, de a mérnök barátja leitatja, opiummal elkábítja s így az árverést elalussza. A leány a mérnöké lesz, Miss Annie boldog, de most következik a hadd el hadd. Miss Annie atyja felkeresésére indul a mérnökkel, a szerecsen pedig bérenceivel utánuk veti magát, mert minden áron meg akarja szerezni a szép leányt. Gyilkosokat bérel fel jó pénzért, de a mérnöknek is jó segítsége akad a nagy hírű Buffalo Billben, kinél hiresebb s nagyszerűbb hős nincs egész világon. Zápor módra hull a vér, vonaton s lóháton, véres ököl, párbajok, borzalmas rajtaütések, vonat kisiklás, égőmezőn keresztül, feneketlen homok mezőkre tévedve, indiánok kezében, hihetetlen menekülések, földalatt és földfelett, elfogva, befalazva, gúzsba kötve, megostromolva stb. stb. Végnélküli kaland, egyik hajmeresztőbb, mint a másik, hihetetlen borzalmak, szörnyűségek, káromlások, emberi szörnyetegek, lelketlen gyilkosok, kik pénzért mindenre képesek. S mind ez ezért, hogy végre is — semmi se legyen! Mint egy borzalmas, gyötrő álom, úgy vonul el előttünk az egész kötet tartalma. Elfáradunk, ennyi az egész; a gyermek pedig eldurvul, izlése romlik, idegzete kimerül s a méreghez hozzászokva mint az alkoholista, egy újabb Salgari könyvet kíván.

4. *Cserna grófja*. Ez a legvéresebb s talán a legponyvább valamennyi Salgari könyv között. Hőse egy magyar gróf, ki az idegenek légiójába menekült a polgári életből. Ez a gróf megismerkedik Atlasz rózsájával, egy nagyon szép arab leánnyal, kit titokban feleségül vesz. A leányt szereti a bled (katonai állomás) őrmestere is s szerelmi féltékenységből mint feljebbvaló mindenképen üldözi a magyar grófot. Ez társával, egy olasz ügyvéddel, egy

alkalommal bántalmazzák az őrmestert s ezért börtönbe kerülnek. Itt borzalmas jelenetek történnek (öngyilkosság, káromkodás, kínzás). A foglyok szökni akarnak s ebben segít nekik egy légióbeli nemes, ki már káplár, Ribot. Atlasz rózsája, mikor megtudja, hogy szerelme börtönbe került, elhatározza, hogy megöli az őrmestert. Ugy mutatja, hogy hajlandó elfogadni „udvarlását“ s éjjelre hozzá megy. A szerelmes arab leány atyja tevékre rakja vagyonát, hogy lányával a gyilkosság után elmenekülhessen. A leány főre csak súlyosan sebesíti meg az őrmestert az éjjeli lakomán, a leány elmenekül s mivel „éppen akkor“ szöktek meg a foglyok is a bledből, ezekkel együtt futnak el tevéken. Megkezdődik az üldözés. Az őrmester a kegyetlen Bassot küldi spahiaival utánuk. Az üldözöttek egy szörnyűséges kaland után, eljutnak egy szent Kubához. Ez a Kuba egy kis arzenál, a szent csontjai helyett a titkos pincében puskapor s fegyverek vannak. A Kuba szent őre az üldözötteket elrejti a Kuba pincéjében. Basso sejt, hogy a Kuba őre kezükre járt az üldözötteknek s azért rettentően megkínözva fához kötve hagyja hátra, maga pedig tovább száguld spahiaival. A Kuba pincéjét elzáró követ nem tudják eltávolítani az üldözöttek s hogy e borzasztó helyről kimeneküljenek, felrobbantják a Kubát. Csodálatosan nekik semmi bajuk nem történik. Megérkezik a jó indulatu Ribot is, ki megígéri azt, hogy az üldözésükre küldött Bassot félrevezeti. Az üldözöttek most nagy bajba kerülnek, mert az állati hullákra egész sereg oroszlán, tigris, sakál s más vad csődül össze. A rettentő küzdelemnek egy oda érkezett teve karaván vet véget. Az üldözöttek ezekhez csatlakoznak, de a karaván vezetője már beszélt Bassoval, ki nagy pénzt ígért neki, ha kezére jár a szökevények s különösen Atlasz rózsájának kézrekerítésében. Az üldözöttek ezt megsejtik s menekülni próbálnak a karavántól. Óriási vihar tör ki éjjel s a menekülők terve csak félig sikerül, mert Atlasz rózsája, Cserna grófja s légióbeli társa a karaván kezébe kerül, a többiek pedig mozgó feneketlen homok talajba süllyednek. Hiába mesterkedik Ribot, egyebet nem tehet, mint azt, hogy késlelteti Basso megérkezését a karavánhoz s hogy kiszabadítja a feneketlen homokból Atlasz rózsája apját. Ez az Atlasz hegyi lakókhhoz siet segítségért, Basso üzenetére pedig az elfogottakhoz a szerelmes és bosszúvágyó őrmester siet. Az őrmester végre megérkezik s rettentő haragra gyul, mikor meghallja, hogy Atlasz rózsája már nem leány. Megérkezik a segítség is. Szörnyű csata, puskázás, ölés kezdődik, melyben Basso s az őrmester is elesik. Végre tehát Atlasz rózsáját elviheti Cserna grófja.

Ennek a lelketlen regénynek esemény gerincét adtam csak. Váz ez, melyen a borzalmak s durvaságok dús virágai függnek. Salgari egész koszorút ad a legválogatottabb szinekből összeválogatva. Tele furcsa, különös modorú beszélgetéssel, az ember nem tudja nevensen-e vagy gúnyolódjék. Ezen üres beszélgetések töltik ki a borzalmas esetek közeit. A fordítás nyelve gondatlan, lapos és sok helyen magyartalan.

Végére értem ennek a négy könyvnek. Amint mondtam, oly alacsony az írói színvonala, hogy még a May-könyvek is fölötte állnak. E könyveket egy fővárosi iskola ifjúsági könyvtárából vettem ki. Azt hiszem, mint ajánlott ifjúsági művet, a többi ifjúsági könyvtár is sietett megszerezni s beiktatni az ifjúság szellemi tápláléka közé annál inkább is, mert a „hivatalos“ Szemák könyvjegyzék e szemetet az 5—6. osztályos tanulókknak ajánlja.¹⁾ Ez már a második könyvcsalád, mit letartóztattam, mint az ifjúságra közveszélyes könyveket. Én letartóztattam, de valjon a nagy apathiát, a megszokott kényelmet az én kritikám megtöri-e, jobb véleményre indítja-e? Ugyan hány ifjúsági könyvtár távolítja el e könyveket, mert elhiszi, hogy veszedelmesek? Erre kíváncsi vagyok. És mennyi még az efféle s mennyi a semmit se érő, üres könyv! Lassankint majd sorra kerülnek a többiek is!

Ifjúsági zeneművek.

„A Gyermek“ 1917. évi folyamának 5—6. számában (363. lap) közölt fejtegetéseim szerint az ifjúsági zeneművek értékelésének mértékadó szempontjai: a gyermeki izlés szemelőtt tartása és az izlés nemesítésének követelménye, amihez magyar szerzőnél még a magyar fajiség, a nemzeti követelmény szempontja is csatolandó.

Hogy ezeken kívül még a játék technikai szempontok is figyelembe veendők és az általános érvényű zeneesztétikai elvek is irányadók: ez magától értődik.

Ezekből a szempontokból fogom ismertetni az alábbiakban az ifjúsági zeneműveket:

Gyermekdarabok zongorára: Irta: *Molnár Antal*. Kiadók: Rózsa-völgyi és Társa. Budapest, 1913. Ára 1.80 kor.

¹⁾ L. Dr. Szemák Isk. Könyvjegyzék 133. lap.

Tíz formás, invenciózus kis zeneművet bocsátott közre e füzetében *Molnár Antal* zongorát tanuló gyermekek részére. A 2-ik és a 8-ik darab kivételével szerencsés érzékkel találja el a szerző azt a naiv, egyszerű hangot a melodiaszövében, ritmizációban, ami a gyermeki izlésnek megfelel. Már a harmonizálásban és a szólamvezetésben itt-ott „moderneskedik“ azonban a daraboknak ezen a hibáján egy kis korrekcióval könnyen segíthet a hozzáértő tanár. Csak a 9-iknek középhészen bajos segíteni; mert egész terjedelmében a felnőttek kiművelt izléséhez van szabva. Ezért legcélszerűbb egészen elhagyni ezt a részt. Az 5-iknek előrészét (és utórészét) szintén tanácsos megfelelő kihagyással megkurtítani, mert itt a sematikus kidolgozás hosszadalmassága úntatja a gyermeki figyelmet. Ellenben nagyon izléses az a mód, ahogyan a darabok nagy részében a magyaros zenéstílust érvényesíti *Molnár*: pregnánsan, könnyen felismerhető módon, de mégsem triviálisan.

Mindent egybevetve: *Molnár Antal* kottafüzete, apróbb fogyatkozásai leszámításával, határozott gyarapodását jelenti hasznavehető ifjúsági zenemű irodalmunknak.

Nyári képek. *Irta Radnai Miklós.* Két sorozat zongoradarab. Kiadja: Rózsavölgyi és Társa. 1916. Ára füzetenként (1—1 darabbal) 1.50 kor.

Talán, mint „felnőtt“ darabok ezek a zongorakompozíciók megütik az „érdekes ujdonság“-nak mértékét, bár majd mind kidolgozási túltengésben szenved, és többé-kevésbé erőszakoltan moderneskedő, de mint ifjúsági zenemű, legfeljebb kettő jöhet számításba közülük: a „medvetáncoltató“ meg a „falurossza“. A többi nagyon távol áll a gyermeki izléstől.

Menuett. *Irta Szirmai Albert.* Kiadja: Rózsavölgyi és Társa. 1917. Ára 1.80 kor.

Az ifjúsági zeneműnek azt a követelményét, hogy egyszerű, közvetlen, természetes legyen melodiaszövében, harmonizációban, szólamvezetésben, igen jól kielégíti *Szirmai Menuettje*. Ellenben a legkevésbé tesz eleget a művészi nivó követelményének. Hogy a főtéma nyolcszor, a másik két téma pedig négyszer majdnem teljesen változatlanul, illetve egészen jelentéktelen változtatással ismétlődik a darab folyamán, a fordulataiban pedig sok a közhely: ez már operettzene-szerűen primitív fajtája az egyszerűségnek. Izlést fejlesztő értéke ennél fogva csekély. De mint ú. n. „könnyű zene“, igen jól megállja helyét; mert tetszetős, jól hangzó, „fűlbemászó“.

Szerenáda. *Irta Szirmai Albert.* Kiadja: Rózsavölgyi és Társa. 1917. Ára 1.80 kor.

Szerenád cím alatt egy igen kedves, ügyes keringőt bocsát közre a szerző ebben a művében. Erényei és fogyatkozásai ugyanazok, mint fentebb ősmertetett *Menuettjének*.

Ein neues Notenbuch für kleine Leute. Új hangjegy könyv kis emberek számára. 30 könnyű zongoradarabocska. Szerzette *Reinicke Károly*. Leipzig. *Kistner F.* kiadása.

Értékes gyűjteménye ez a sorozat kezdőknek való zongoradaraboknak. *Reinicke* kétségkívül egyike azoknak a kevés zeneszerzőknek, akik közel

tudnak férközni műveikben a gyermek kedélyvilágához. Amit csupán az zavar meg olykor, hogy egyik-másik kis kompozíciójában az instruktív irány előtérbe kerül, mi miatt szenved az invenzió üde közvetlensége, kissé vértelenné válik a mű. Ily kevésbé sikerült darab azonban kevés van közöttük. A zöme a hasznavehető ifjúsági zeneművek kategóriájába tartozik, kivált leány növendékek számára. Mert aránylag sok közöttük az érzelmes, a lírai karakterű darab.

A legutóbbi néhány évben nagyon kedvelteké váltak a zenepedagógusoknál *Zilcher* Pálnak ifjúsági zenedarabjai. Aki egész seregét bocsájtotta közre a különböző német meg osztrák kiadóknál megjelent ifjúsági zenemű sorozatainak: „*Aus Jugendsagen*“, „*Nippssachen*“, „*Ein Kinderalbum*“, „*Ferientage*“, stb. A sok között akad szép számmal sikerült is. Nagy részük azonban tipikus „instruktív“ jellegű kompozíció. Hogy könnyű legyen megtanulni, hogy megtanításuk ne okozzon sok vésződséget a tanítónak, ezek a szempontok nyilvánvalóan erősen befolyásolták a szerzőt, nem kis kárára a művek zenei értékének. Németesen szegényes ritmika, igen kevés változatosság a fonálásban: ezek a fogyatékoságok a legtöbb darabjában megtalálhatók. A gyermeknek ritmikai fantázia gazdagsága, úgylátszik, nem tudta inspirálni a szerző alkotóerejét. Bár talán az sem mondható valószínűtlen feltevésnek, hogy ez a ritmikai szegénység hű tükörképét adja annak az elcsenevészedett muzikalitásnak, ami a mai agyonmetódizált zenetanítás eredményeképpen lépett fel a zeneiskolai növendékeknél.

Bunte Reihe. Könnyű zongoradarabok *Herzfeld* Viktortól Strassburg, Süddeutscher Musikverlag. Szólamvezetési finomkodásai dacára, aminek értékelésére a gyermek tipikus zeneizlése alkalmatlan, hasznavehető, jó ifjúsági művek, mert eleven, fordulatos, színes kompozíciókat tartalmaz a szerzőnek, az Orsz. Magy. Kir. Zeneakadémia régi professzorának, e füzete. Különösen kissé már fejlődöttebb izlésű zenetanuló bizonyára szívesen fog velük foglalkozni, kivált az első négygyel.

Megjelent és a kiadóhivatalban megrendelhető:

Grósz Gyula dr.: Gyermekegészségtana.

Ára vászonba kötve 8 K, füzve 6 K; tagoknak 5, illetőleg 8 K.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK.

Rövidre vont szám. A jelen füzetünket is kénytelenek voltunk rövidebbre szorítani a kelleténél. Könyvészeti és lapszemle rovatunk e számban is áldozataul esett a kényszerű takarékoságnak. Mikor fogunk már megszabadulni a gazdasági helyzet nyomasztó hatásától?

Személyi hírek. Ő Felsége a király *Weszely Ödön* dr. egyetemi magántanárt, főigazgatót, a fővárosi pedagógiai szeminárium igazgatóját, a pozsonyi egyetemnek most megalakított bölcsészeti karára a pedagógiai tudományok tanárává nevezte ki. *Weszely Ödön*ben méltó képviselőt nyernek a pozsonyi egyetemen a pedagógiai tudományok. Két fő műve „*A modern pedagógia útján*“ és a „*Pedagógiai Olvasmányok*“ bizonyítják, hogy működése a pedagógiai tudományok minden ágát felöleli s behatóan műveli. A *Weszely* pedagógiájának elméleti része a *Herbart—Willmann*-féle pedagógián épült fel, de metodikáját teljesen a modern pedagógiai tudományok, a gyermektanulmány, a kísérleti pedagógia alapján dolgozta ki. Az ő általa megteremtett fővárosi pedagógiai szemináriumban a pedagógiai kiképzést is ezen az alapon vezette. Remélhető, hogy a fiatal pozsonyi egyetem pedagógiai tanszékét üde szellem fogja áthatni s a pozsonyi fiókkörben is pezsgő tudományos élet fog megindulni, amit csakhamar meg fog érezni minden iskolafaj, bizonyára a középiskola is. Örömmel üdvözöljük.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Imre Sándor* egyetemi magántanárt, a polgáriskolai tanítóképző-intézet igazgatójává nevezte ki. Ezzel az elhunyt kiváló szellemű *Vángel Jenő* öröke méltó betöltést nyert. *Imre Sándor* a magyar szociálpedagógiának igen értékes és hangya szorgalmú munkása. Működése eddig is irányítólag hatott az iskolai pedagógiára. Megnövekedett hatáskörében bizonyára gyarapodni fog értékes munkássága is.

† **Streitmann Antal.** Súlyos veszteség érte a gyermektanulmány tudományát s a Magyar Germektanulmányi Társaságot. *Streitmann Antal*, a Magyar Germektanulmányi Társaság választmányi tagja, elhunyt. *Streitmann Antal* elévülhetetlen érdemeket szerzett a gyermektanulmány terén. Az úttörő munkások közé tartozott minden téren, ahol működött. Magyar-

országban ő kezdte legelőször tanulmányozni a gyermekrajzok fejlődését. Ő létesítette az első gyermektanulmányi kiállítást az országban. Ő a kultúra legkiválóbb, legideálisabb szellemű munkásai közé tartozott. Életéről a következő rövid ismertetést közöljük, *Büchler* Hugónak, a nagybecskereki fiókkör titkárának tollából.

A nagybecskereki gyermektanulmányi szakosztály alelnöke, *Streitmann* Antal, főgimnáziumi tanár, rövid betegség után, 68 éves korában, március 3-án meghalt. A gimnáziumban, mint rajztanár évtizedeken át szakszerűen figyelte és tanulmányozta a gyermeki lélek megnyilatkozásait az alkotásban, az alakításban; nagy híve volt az ösztönszerű rajzoltatásnak, de még nagyobb híve a modern, szemléltető rajzoktatásnak. A *Hamburger Arbeitsschule* elvein kiindulva: első szószólója volt a minták, pontozott, vonalazott és másféle rajzfüzetek kiküszöbölésének. Nem utánoznia kell a gyermeknek, hanem saját egyéniségét kifejtenie: ez volt pedagógiai elve. Ez okból a tankönyveknek sem volt híve: geometriát nem betanulni kell, hanem megértéssel, saját szavai szerint elmondani. A gyermek rajzairól és az azokból leolvasható gyermektípusokról a „Gyermektanulmányi Bizottságban“, 1904. március 6-án Budapesten rendkívül értékes, alapvető előadást tartott, mely úgy külön lenyomatban, mint a nagybecskereki főgimnázium 1904/5. évi értesítőjében, megjelent. E művében állandó becsű, tudományos értékű megfigyeléseket közöl arról, miként fejlődik a gyermekrajzokban az embernek lerajzolása. A Torontálmezei Közművelődési Egyesület gyermektanulmányi szakosztályának egyik buzgó alapítója, majd alelnöke volt. Mint ilyen ő rendezte 1914. júliusában a Délmagyarországi Tanítóegyesület nagygyűlésével kapcsolatosan azt az igazán szépen sikerült gyermektanulmányi rajzkiállítást, melyről a központ is oly elismeréssel nyilatkozott. Egy Nagybecskereken létesítendő gyermektanulmányi múzeum létesítésén fáradozott, melynek alapjai megvannak, de melyet a háború egyelőre megakasztott.

Mint rajztanár és európai műveltségű, nagyobb látókörű ember, mindig a szép, a nemes, a magas ideálokért harcolt.

Nagy szorgalommal, teljes odaadással tanulmányozta a poliglott Torontál megyének kultúráját, történetét, főleg iparát; a legnagyobb érdeklődéssel kísérte a házi ipart és ebben a szőnyegszővést. E munkálkodásának gyakorlati eredményeképp létesítette Nagybecskereken azt a kis szövőiskolát, amelynek eleintén ő maga volt a vezetője, irányítója és amelyből elég hamar kifejlődött a mai hatalmas *Dungyverszki-féle* szőnyeggyár. Az ötletszerűséget mindig a jó izléssel párosította. Összeköttetésben állott magyarországi ipar vezető férfival: gróf *Zichy* Jenővel, *Gelléri* Mórral, *Ráth* Károllyal, *Frecskay* íróval stb.

Nagyon sokat foglalkozott más iparügyekkel is, az iparban a művészi elem meghonosításán fáradozott. A nagybecskereki iparosság nem tudott ellenni *Streitmann* nélkül. Ő volt a nagybecskereki iparostanonciskola kezdeményezője, megalapítója, első rajztanítója. Csak, mikor meggyőződött róla, hogy vannak, akik az ő iránya szerint folytatni fogják a rajztanítást, adta

ezt át. Ugyancsak ő kezdeményezte a leánytanonciskolát és ott is eleintén ő tanította a rajzot. Több nagyobb szabású iparkiallítást rendezett Nagybeeskereken.

A tanítóságnak igaz barátja volt, mint tanár ő volt az egyedüli, aki állandóan foglalkozott az óvodával, az elemi iskolával; tagja volt a Dél-magyarországi Tanító-Egyletnek és ennek gyűlésein úgy aktíve, mint passzíve sűrűn résztvett; több ízben előadásokat is tartott a köri gyűléseken.

Mint ember azon kevesek közül való volt, akikre igen-igen kevesen haragudtak, talán senki a városban. Beszélgetni vele élvezet volt. A vármegye legtöbb apró községét néprajzi, művelődéstörténeti, ipari szempontból felkereste, ismerte, az összes nyilvános épületek stílusait külön-külön tanulmányozta (a helybeli ref. templomot ő tervezte) és ezekről társalgott. Különös kedvvel tanulmányozta az ősmagyarok délmagyarországi nyomait, hogy megállapítsa e vidék egykori tiszta magyarságát. Lelkét lángoló magyar érzés hatotta át. Korábbi éveiben beutazta volt Olaszországot és Ausztria iparvidékeit, Boszniát, Hercegovinát; ezekről való élményeit, iparművészeti, történeti megfigyeléseit közölte társaságával. Festőművész is volt; gondolkodásában, külsejében, mások megjelenésében, mindenütt az esztétikust mutatta és kereste.

Nagy halálával tartozik neki Nagybeeskerek városa, ahol 38 éven át működött, mint a községi főgimnázium rajztanára és ahol annyi lendületet adott a fejlődésnek, de a gyermektanulmányi tudomány részéről is megérdemli, hogy tisztelettel emlékezzék meg kész munkatársáról.

† **Kovács Sándor dr.** Fájdalommal értesültünk eme kiváló zenepedagógusunknak, a Fodor-féle zeneiskola kitünő tanárának megrendítő körülmények között történt váratlan elhúnytáról. Alig érthette volna súlyosabb veszteség a zenepedagógiát, mint a Kovács Sándor dr. halálával. Ő a zenepedagógia terén a legutóbbi időben felpeszdült reformtevékenységnek egyik nagy képzettségű, mélyen gondolkodó, bátran, de megfontoltan újító, vezető alakja volt. Kovács Sándor, mint a zenepszichológiának tudományos kísérleti alapon való művelője, élénken rokonszenvezett a gyermektanulmányi törekvésekkel, amelyeknek légáramlatai az újabb időben a zeneoktatás nyugodalmas berkeibe is pezsgő életet vittek. Mi körünkben tartotta meg az 1917. május havában utolsó nagyszabású előadását a zeneoktatás egyetemes emberképző értékéről. Mikor mély bölcséleti alapon mozgó elmélkedéseit hallgattuk, nem gondoltuk, hogy ez a hatyú dala a fényes tehetségű férfinak. Kovács Sándor tudományos munkásságát a jövő füzetben fogja röviden méltatni zenepedagógiai munkatársunk. Ezért most csak utalunk arra a meg nem mérhető veszteségre, amely a zenepedagógiát a fiatal, 32 éves zenepedagógus elhúnytával érte. A pályája kezdetén álló fiatal ember már is oly értékes műveket alkotott, amelyek örök időkre fogják őrizni emlékét.

A II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás harmadik ciklusa. Mikorára e sorok napvilágot látnak, bizonyára lezajlott már az

Országos Gyermektanulmányi Tanácskozásnak harmadik ciklusa is. A M. Gyermektanulmányi Társaság által kiadott program szerint az Országos Tanácskozás március hó 25-én fél tíz órakor kezdődik Budapesten a régi képviselőház üléstermében. Ez országos tanácskozás tárgya a *pályaválasztás kérdése*; tehát oly tétel, amellyel az iskolai munka eddig keveset törődött, de annál több gondot okozott a szülőknek s késő megbánást — a gyermeknek. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság e vállalkozásában is tehát az a törekvés nyilvánul meg, mint a többiben: fogjanak össze az összes tényezők, az iskola, a szülők és a társadalom, a tudomány és a gyakorlati tapasztalat a gyermek sorsának intézésében.

Az első előadás a pályaválasztás ügyét a tudományos kutatások eredményeivel világítja meg, a gyakorlatilag levonható következtetésekkel együtt. Előadója *Máday István* dr. orvos, dragonyoskapitány, a prágai orvosi egyetemen tanársegéd s európai nevű lélekbúvárunk. A második tétel a leányok pályaválasztásáról szól, felöleli azonban az iskolának a pályaválasztás terén kitejtendő előkészítő munkáját. Előadója *Ágoston Péterné*, jogakadémiai tanár neje Nagyváradon, az ottani feministaegyesület elnöke. Reméljük, hogy a harmadik ciklus méltóan fog sorakozni az első kettőnek sikeréhez.

Gyermekrendőrség Budapesten. Sándor László dr. főkapitány február 4-én rendeletet adott a rendőrlegénység részére azon célból, hogy az utcán rakoncátlankodó, cigarettázó, veszekedő gyermekekkel szemben a rendőrlegénység kellő tapintattal lépjen fel.

Részletesen elsorolja azon eseteket, midőn a fiatakorúakkal szemben a rendőrségnek fel kell lépni. Ugyan a rendeletben van pedagógiai tévedés, (pl. a téren játszó gyermekek ne zavarják a nagyok kényelmét), de általában a humanizmus és igaz gyermekszeretet hatja át a rendeletet. A főkapitány már e rendeletben bejelenti, hogy a nagy társadalom bevonásával *társadalmi gyermekrendőrség* megalakítását tervezi.

A főkapitány ez ügyben február hó 24-én ankétot hívott egybe, amelyen megjelentek a társadalomnak gyermekvédelemmel foglalkozó tagjai: ügyvédek, bírák, pedagógusok, gyermekbarátok, orvosok, írók, művészek, patroneszek.

Az értekezletet *Sándor László* dr. főkapitány nyitotta meg, mint elnök. Társelnökök voltak *Vay Gáborné* grófnő és *Széchenyi László* gróf.

A főkapitány megnyitójában szomorú színeket rajzolt a züllött gyermekek egyre növekedő számáról. Hangoztatta, hogy a gyermekmentést az anyánál, az anya és csecsemővédelemnél kell megkezdeni, a züllött gyermekek megmentéséhez kéri a társadalom támogatását.

Gegus Dániel dr. rendőrtanácsos ismertette a főkapitánynak a rendőrséghez kibocsátott rendeletét. A szervezésre vonatkozólag előterjesztést nem tesz, az ankét tagjaitól vár ilyet. Mi mindenesetre célszerűbbnek tartottuk volna, ha a rendőrség a megszervezés tervezetét bemutatta volna, mert így a vita s hozzászólásokban nem lett volna olyan nagy tere az elkalandozásnak, másrészt pozitív eredménnyel végződött volna az értekezlet.

Lukács György v. b. t. t., kéri a rendőrséget, hogy a szegedi gyermekrendőrség működése után érdeklődjék. Annak már tapasztalatai vannak, melyeket itt értékesíthetnénk.

Székely Ferenc udv. tanácsos a patronázs egyesületek teljes támogatását ajánlotta.

Városey Gyula dr. főv. közokt. tanácsnok szerint a gyermekvédelem legbiztosabb helye az iskola lehet.

Ezért az iskolákban intézményesen óhajtja megszervezni a gyermekvédelmet. Iskolai gyámi intézményt óhajt megvalósítani s e gyámok intézkednének a gyermekek ügyében.

Csergő Hugó a Népijóléti Központ nevében beszélt; *Ruffy Pál* min. tanácsos után *Nagy László* beszélt, aki ama tényt szögezi le, hogy a gyermekrendőrség eszméje a Magyar Gyermektanulmányi Társaságból indult ki, a szegedi gyermekrendőrséget is a Társaság szegedi fiókköre szervezte. Üdvözli *Városey* tanácsnokot, ki a gyermekvédelmet az iskolában megszervezni óhajtja.

Krausz Pál vezérigazgató a gyermekmentés ügyét a mentők működéséhez hasonlította. Ajánlotta, hogy ne gyermekrendőröknek, hanem gyermekmentőknek nevezzük őket. (Hasonló ajánlatot tett már *Nemes Lipót* „A Gyermek” 1917. 5—6. számában.)

Vámbéry Rusztem dr. egyetemi m. tanár szerint nagy baj, hogy jelenleg 6 bírónak 10.000 gyermek ügyét kell elbírálnia. A gyermekeket ne vigyék a rendőrök összekötött kezekkel a bíróság elé. A rendőrség jól teszi, ha előbb a saját intézményét revideálja.

Sándor László reflektált nyomban a felszólalásra. A rendőrséget ma elborítja a fiatalkorúak bűnözése. Naponta 5—6 gyermek megszökik és átlag 60 gyermek kerül mindennap a rendőrség elé. Gondoskodni fog, hogy hasonló esetek elő ne forduljanak.

Nemes Lipót sajnálja, hogy a rendőrség nem mutatta be a készülő gyermekrendőrség szervezetét. Ismerteti a szombathelyi gyermekrendőrség szervezetét és működését.

Glücklich Vilma kéri, hogy ne tanulatlan emberekre, hanem hivatásos pedagógusokra bizzák a gyermekmentést.

Szerdahelyi Sándor szerint nemcsak a gyermekek, hanem a felnőttek ellen is el kell járni, ha gyermekbalesetek és gyermekromlásnak ők az okai.

Ráth-Végh István a közbelépés jogi formái után érdeklődött, *Haugselhné-Lamács Lujza* a gyermekrendőrség elnevezés helyét a *gyermekőrséget* ajánlja

Karsai Sándor min. osztálytanácsos és még több felszólalás után az értekezlet megbizta *Sándor László* főkapitányt, hogy szűkebbkörű bizottságot alakítson azon célból, hogy a szervezetet kidolgozzák. *Nemes Lipót.*

Gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás Miskolcon. *Gedeon Aladár* dr. főispán, *Magasházy Béla* dr. iskolaszéki elnök és *Biró Sándor*

áll. tanító kezdeményezésére gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás lesz Miskolcon a folyó tanév végén, június hó folyamán. A kiállítás gyermektanulmányi célja adatokat gyűjteni a miskolci gyermek típusának megállapításához, pedagógiai célja pedig a különböző iskolatípusoknak közös munkára való összehozása a tanulók érdekében s főképpen az alkottatva tanítás, a munkaiskola eszméjének terjesztése. A kiállítás rendező-bizottsága megkereste Társaságunk elnökségét, kérvén, hogy ezen törekvéseiben erkölcsi támogatásban részesítse és a Gyermektanulmányi Múzeum idevágó gyűjteményeivel a kiállításon vegyen részt. A kiállítás erkölcsi támogatását mind az igazgatótanács, mind a választmány vállalta s felhatalmazta a Gyermektanulmányi Múzeum elnökségét, hogy alkalmas gyűjteményeivel a miskolci kiállításon résztvegyen. A Gyermektanulmányi Múzeum tisztikara f. é. január 23-án tartott ülésén foglalkozott a kiállítás tervezetével s ugyanekkor a részvétel kereteit is megállapította. A kiállítás tervezete a következő:

Első csoport a Gyermektanulmányi Múzeum kiállítása, melynek keretében bemutatjuk a gyermek fantáziáját háborús tárgyú rajzokban (képsorozatot); a kifejező mozgások fejlődése (grafikon); mit rajzol a gyermek a háborúról? (Két grafikon.) Az egész munkát feltűntető anyaggal bemutatjuk az *Uj Iskolát* és több fővárosi iskolából a tanulók készítette földrajzi, mérteni és fizikai tárgyakat, eszközöket és végül a nő kézimunkának a rajzoktatással való kapcsolatát. Kiállítjuk meg a kísérleti lélektani nyomtatványokat és egyes eszközöket.

Második csoportban a gyermektanulmányi osztályban láthatók lesznek a miskolci gyermektanulmányi adatgyűjtések ismertetése; ösztönszerű rajzok, kézimunkák, gyermekversek, levelek, leírások s hadi emlékek bemutatása.

Harmadik csoportban a pedagógiai vonatkozású anyag kerül közszemlére, mint a háborús és békés vonatkozású írásbeli dolgozatok, rajzok és alakítások. Ebben a csoportban mutatják be a háború hatását az iskolára, az ifjúság tanulmányaira, erkölcsére stb.

Negyedik csoport tárgya: az alkotó munka kiállítása.

Amint a tervezetből látjuk, igen értékes és tanulságos kiállítás készül Miskolcon. E kiállítás távolabbi célja a felügyelet nélkül élő gyermekek számára *Gyermekháznak* a létesítése, amely célból hangversenyeket is fognak rendezni kiváló gyermekművészek közreműködésével.

A kiállítás rendező-bizottságának védnökei: *Botlik István dr.*, *Gedeon Aladár dr.* főispánok és *Haller József dr.* orsz. képviselő, *gróf Teleki Sándor v. b. t. t.*, főrendiházi tag, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság elnöke; elnökei: *Szentpály István dr.*, Miskolc város polgármestere, *Nehéz János kir. tanfelügyelő* és *Nagy László*, budapesti tanítóképző-intézeti igazgató, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság ügyv. elnöke; tiszteletbeli elnökök Miskolc iskolahatóságainak s gyermekvédő intézményeinek képviselői, az iskolaigazgatók és *Ballai Károly*, a Gyermektanulmányi Múzeum vezetőtitkára; ügyvezető-elnöke: *Magasházy Béla dr.*, iskolaszéki elnök; titkárai: *Plank Miklós dr.*, városi tb. főjegyző, *Décsi Sándor kir. s. tanfelügyelő* és

Papp Mihály áll. el. iskolai igazgató; pénztárosa: *Mózes* Imre áll. el. isk. igazgató; a kiállítás igazgatója *Biró* Sándor áll. el. isk. tanító.

A nagyothalló gyermek sorsa. Társaságunk 1917. december 15-én nyilvános értekezletet tartott, melynek tárgya *Várad*i Zsigmond siketnéma intézeti igazgató előadása volt „*A nagyothalló gyermek sorsá*“-ról. Szép számmal jöttek el a szakemberek és az érdeklődők, kik mindvégig nagy figyelemmel hallgatták az értékes előadást, melyet közlönyünk egész terjedelmében közölni fog. *Nagy* László elnök köszönetét fejezte ki az előadónak mélyreható előadásáért. *Schuschny* Henrik dr. iskolaorvos hangsúlyozza, hogy a fejlődő nagyothallás csökkentésére az iskola egészségügyet kell kiépíteni. Arra törekedjünk, hogy az iskola higiénikus intézkedései folytán minél kevesebb fertőzés és fülgyulladás forduljon elő, mert ezeknek gyakori következménye a nagyothallás. *Várad*i azon indítványát, hogy a nagyothalló gyermekek külön taníttassanak, úgy módosítja, hogy a kérdést a Gyermektanulmányi Társaság az iskolaorvosok szakbizottságával együtt tárgyalja s úgy tegyen felterjesztést a fővároshoz külön osztályok szervezésére. *Nagy* László véleménye is az, hogy a pedagógus és fiziológus együtt munkálkodjék e téren. *Tolnai* I. Béla igazgató azt javasolja, hogy ne csak a fővárost, hanem az államot is szólítsuk fel külön osztályok felállítására. *Lusztig* Emma szerint a pedagógus könnyen meg tudja állapítani a rendellenességeket a gyermekeknél. *Nemes* Lipót A Gyermekegészségügyi Egyesület megbízásából jelenti, hogy az ingyen rendelőkben minden fülbajos gyermek speciális kezelésben részesülhet díjmentesen. A kérdéshez még *Benedek* Ábrahám szolt hozzá. *Várad*i Zsigmond zárószavával ért véget az értekezlet.

A menekült gyermek pszichológiája. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság március 2-án nyilvános értekezletet tartott, melyen *Schichtancz* Ilona polg. isk. tanár adott elő „*A menekült gyermek pszichológiája*“ címen. *Nagy* László elnök megnyitó beszédében röviden ismertette az előadó által tudományosan feldolgozott anyag történetét. *Horváth* Károly dr. hunyadmegyei tanfelügyelő megszólaltatta a vészes óráh betörés idején Arad-megyei községekben elhelyezett menekült erdélyi gyermekeket; leírta velük menekülésüket és a magyar emberre és lélektani kutatóra nézve egyaránt érdekes anyagot feldolgozás végett a Gyermektanulmányi Társaságnak küldte meg.

Ezután *Schichtancz* Ilona felolvasta mély és finom pszichikai érzéket, alapos tudást mutató, új eredményeket feltáró s a menekülés története szempontjából is érdekfeszítő tanulmányát, melyet a nagyszámú közönség meleg érdeklődéssel és lelkes tetszésnyilvánításokkal kísért. (Az előadást egészen közöljük.) Az előadáshoz többen fűztek érdekes megjegyzéseket. *Nagy* László melegen üdvözölte előadót, ki meglátta mindazon értékes és felhasználható pszichológiai tanulságokat, melyek a gyermeki lelket mélyen felkavaró, minden pszichikai rúgót feltáró rendkívüli események és nagy idők gyermeki dokumentumaiból, a meggyötört kis lények írásaiból, levonhatók voltak. *Nemes* Lipót tanár a közönség osztatlan elismerésének véli a maga

nevében is kifejezését adhatni. Az eredményeket értékes individuálpiszichológiai eredményeknek tartja, azonban a menekült gyermekek vallomásaiból a rendkívüli körülményekre való tekintettel, általános fejlődéstani következtetéseket nem lehet levonni. *Szabó dr.* tanár arra kéri az elnökséget, hogy gondoskodjék az értekezés kinyomatásáról és minél szélesebb körben való terjesztéséről, hogy annak eredményei megtermékenyítőleg hathassanak az általános pszichológiára is. *Dunajecz Nándor* főv. tanító a jövő iskolája a béke iskolája által megvalósítandó néhány általános emberi feladatra hívta fel jelenlévők figyelmét. Az előadó zárószava után elnök megköszönve a hallgatóság buzgó figyelmét, az ülést bezárta. G. V.

Az egészségi, csecsemő- és gyermekvédelmi ismeretek terjesztése. Úgy az iskolai, mint az iskolán kívül való oktatást becses anyaggal gazdagította Apponyi kultúzszervező az a körrendelete, mellyel az egészségügyi, csecsemő- és gyermekvédelmi ismereteknek a nyilvános iskola minden fokán és az iskolán kívüli szabadoktatás minden ágazatában gondos gyakorlati terjesztését szabályozta.

Minden iskolának, tehát úgy a népoktatási, mint a közép- és szakiskolákban mindegyik osztály tantervéhez és tanítási anyagához szervesen hozzá kell illeszteni a növendékek értelmi fejlettségének megfelelő egészségügyi, csecsemő- és gyermekvédelmi ismereteket, melyekkel az olvasókönyvek is kiegészítendők. A ragadós és járványos betegségekkel és a népbetegségekkel szemben való védekezés meg a baleseteknél legsürgősebb segítség módjai úgy a tanmenethez alkalmazottan, mint alkalmi vonatkozásokkal kapcsolatosan tanítandók. Az összes tanintézetek közt legfontosabb az ismeretek oktatása a tanítóképzőintézetekben, a rendeletek tehát ezek tantervét, tanmenetét és gyakorlatát irányítják legközelebb utasításokkal. A rendeletek idevonatkozó része a legteljesebb és legmegfelelőbb: tanácsos lesz tehát az összes más tanintézetek vezetőinek főként a képzői utasításokat venni a saját külön egészségügyi utasításainak, mértékszabályul, annál inkább, mert a képzőintézeti utasításoknál leginkább érvényesülnek a pedagógiai, testi és lelki fejlődéstani és módszerbeli irányelvek, míg a többi intézet fokozaton inkább kísért a szaktudások túlkövetelése, az illető osztály értelmi színvonalát meghaladó ismeretanyag előíranyzása.

Fontos a rendeleteknek ismétlődő iskolai fokon (gazdasági-népiskola, iparos és kereskedő tanulók iskolája) egészségügyi ismeretközlést szabályozó része és az ifjúsági egyesületekben meg a leányegyesületekben ez ismeretek terjesztésének szabályozása. De míg mindez csak a jövő egészségügyet szolgálja: éppen a világháború fokozta azon közvetlen veszedelem, mely úgy a ragályozó és járványos betegségek tömegével (tuberkulózis, nemi betegségek, alkoholizmus), mint a csecsemő- és gyermekvédelem égetően sürgős teendőivel szemben a *jelen* életmentő munkája a mai felnőtt társadalomra hárul: ezért legfontosabb Apponyi rendeletei közt a felnőttek egészségügyi, csecsemő- és gyermekvédelmi oktatásának szabályozását nyújtó az a rendelet, amelyet az Országos Szabadoktatási Tanácshoz intézett.

A felnőttek szabadoktatása következő fokozatokon történik: népies ismeretterjesztő előadások; munkásgimnáziumok, szabadliceumi előadás sorozatok és szabadegyetemi kurzusok. Mindegyik fokozaton vannak bemutatók, tanulmányozó kirándulások és tanfolyamok. A szabadoktatás tehát az egész mai társadalom iskolája, így legalkalmasabb a sürgősen szükséges egészségi, csecsemő- és gyermekvédelmi ismeretek terjesztésére is, *megvalósítására* is.

Nagyon előmozdítani hivatott a csecsemő- és gyermekvédelmi ismeretek helyes irányú terjesztését a kormánynak az az intézkedése, hogy tanítási vezérkönyvek és egészségi káté szerkesztésére tekintélyes tiszteletdíjakkal pályázatot hirdetett. E pályázatra felhívjuk gyermektanulmányozóink figyelmét: ha valahol, úgy ez alapvető és egyetemes ismeretterjesztésnél a gyermektanulmány sok megállapított igazsága és sikeres kísérlete kínálkozik gyakorlati felhasználásra. Hiszen a Gyermeknevelés Kis Kátéjának kiadásával már rég megelőzte a gyermektanulmányozó társaságunk a kormány most megindított mozgalmát; a Kis Káté második füzeté is teljesen kész és várja a sajtó alá bocsátást: siessünk a munka megjelentetésével.

Társaságunk pedagógiai és gyermekvédelmi szakosztályai pedig együttes értekezéssorozattal haladéktalanul vegye munkába az egészségügyi, csecsemő- és gyermekvédelmi kérdéseknek a most ismertett kormányrendeletek kapcsán gyermektanulmányi szempontból megvitatását és megállapodásaink a „A Gyermek” hasábjain való ismertetését, esetleg a közökt. kormányhoz való fölterjesztését.

Eötvös K. Lajos.

Új egyesület a gyermek erkölcsi védelmére. Az *Országos Gyermekotthon Egyesület* február 24-én tartotta alakuló közgyűlését, melyre a kormány és hatóságok képviselőin kívül nagyszámú előkelő közönség gyűlt össze a Vármegyeház dísztermébe. Az egyesület elnöke *Molnár Viktor ny.* államtitkár, magas színvonalú beszéddel nyitotta meg a gyűlést. Kifejtette, hogy az új egyesület azon nemzetmentő munka szolgálatába kíván szegődni, mely a háború nyomában és következtében fellépő népesség csökkenés és erkölcsi züllés megakadályozására már most meg kell, hogy induljon. Mindent meg kell tenni, hogy az új nemzedék testi-lelki romlását megakadályozzuk, mert ez ma már lét és nemlét kérdése a nemzetre nézve. A javításon és megmentésen már is erősen dolgozó hatóságokat támogatni kell a társadalom minden rétegének. Az új egyesület a szülői gondozás hiányában, vagy a tömeglakásokban erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek megmentését tűzte ki célul.

Evégből otthonokat létesít, melyekben a veszélyeztetett gyermekeket elhelyezi, felügyelet alatt tartja, a szükséghez képest teljes vagy csak esteli és reggeli ellátásukról, valamint nevelésükről gondoskodik és őket valamilyen, főleg ipari pályára képezteti. Elsősorban az iparos osztály megmentését célozza, egyrészt, mert a főváros és nagyvárosok erkölcsi szempontból veszélyes légkörében felnövő, tömeglakásokban élő munkásgyermekek részeseülhet a szülői ház részéről a legkevesebb felügyeletben és ellenőrzésben,

másrészt mert nemzeti kötelességünk az ország egészséges, gazdasági fejlődése érdekében az ipari munkaerőt a maximumra emelni. Az igazság és szabadság mellett a munka tiszteletén kell a jövő demokráciájának felépülnie.

Miután a közgyűlés az ismertetett alapszabályokat tudomásul vette, elnök a Gyermekotthon Egyesület megalakulását kimondta. Az igen nagyszámú és különböző társadalmi rétegekből összeállított tisztikar választásának megejtése után elnök a közgyűlést bezárta.

Örömmel üdvözöljük a magunk részéről is a nemes szándékú, fontos cél érdekében alakult egyesületet és várakozással nézünk meginduló működése elé. Reméljük, hogy az eddiginél nagyobb számú, modern képzettségű pedagógus és pszichológus bevonásával és az individuálpeszichológiai és gyermektanulmányi eredmények felhasználásával és értékesítésével gyermekvédő munkájukban meg fogják találni a lélekmentés módjait is. G. V.

Szeged legújabb gyermekvédelmi akciója. Azokhoz a nagyjelentőségű gyermekvédelmi intézményekhez, melyeknek mintaszerűkké fejlesztése terén Szeged az ország valamennyi nagyobb városát megelőzi, aminők p. o. a szünidei gyermektelepek népszerűbbekké és nagyobb arányúakká tétele, a gyermekórság intézményének céltudatos kifejlesztése, a napközi otthonok feladatainak eredményesebb megvalósítása főként az iskoláztatással kapcsolatosan stb., méltán sorakozik legújabban a szegény gyermekek felsegítésére irányuló az a társadalmi akció, melynek tervezetét a városi és tanügyi hatóságok felkérésére most dolgozta ki és terjesztette be *Szamosyné Tóth Margit*, a szegedi állami kiegészítő iskola igazgatója s a Magyar Gyermektanulmányi Társaság szegedi fiókkörének választmányi tagja. E javaslat lényegesebb pontjait vázlatosan a következőkben ismertetjük:

Nagyon fontos és közelebbi kérdés az ifjúság erkölcsi nevelése és a lelki eldurvulástól való megmentése. Különösen most válik égető fontosságúvá ez a kérdés, hogy tavaszodni kezd az idő és a gyermekek az utcára tódulnak, ahol felügyelet nélkül lévén, teljes erkölcsi eldurvulásnak vannak kitéve, de ezenkívül a legrosszabb társaságokba való keveredés veszélye is fenyegeti őket. Ez ellen legjobb védekezési mód, ha a város nagy terjedelmére való tekintettel városrészenként *gyermekjátsszótereket* létesít a hatóság. Ezzel kapcsolatosan Ujszegeden *sporttelepeket* létesítenek. A gyermekjátsszótereken felügyelőket, mellettük középiskolai tanulókat játévezetőknek alkalmaznának a tervek szerint. A gyermekjátsszótereken és sporttelepeken szakszerű nevelést és kiképzést kapna az ifjúság, melynek másnemű szórakozásokat is nyújtanának. Tervezik ugyanis mesedélutánok, cserkészrendszerű kirándulások rendezését, dalárdák létesítését és műkedvelői előadások rendezését. Kérnének a gyermekeknek mozgó könyvtárakat és csinálnának egy gyermekmozit. Mindezeknek a terveknek a keresztülvitelére alakult meg a *szegedi gyermekek tesznevelő iskolája*, mely anyagiakkal támogatja ezt a nemes mozgalmat. Ez az iskola, mely több iskolában végzi már most is a tornaoktatást, megfelelő díjazással, jövedelmeit erre a célra fordítja. A beteg

gyermeket *gyógytorna* keretében gyógykezelnék és a városi fürdőben napokat biztosítanának erre a célra. Jövedelmet adnának még a *kerttelepek*, melyeket gyermekeknek rendeznének be olyan növényekkel, amelyek hamar produkálnak, ezenkívül hernyózásra csapatokat képeznének ki és szerveznének, amelyek szintén csekély díj mellett működnének. Így mindezeket a célokat könnyen megvalósíthatnák s legfeljebb csak kisebb városi támogatásra szorulna a fontos akció, mely a szegedi sajtó egybehangzó véleménye szerint is minden vonalon a legjobb eredményekkel kecsegtet.

E szép javaslatban foglalt gondolatok sikeres megvalósítását, melyet mi fővárosiak irigykedéssel vegyes örömmel nézhetünk, a máris megtett előmunkálatok minden irányban kétségtelenné fogják tenni. Zs. B.

A tehetséges gyermekek társadalmi felkarolásának és az ifjúsági gyermekörség szervezése tárgyában *szegedi* fiókkörünk az ottani összes iskolák tanerőinek és a gyermekek nevelésével hivatásszerűen foglalkozó egyének bevonásával f. évi február hó 23-án szűkebbkörű értekezletet tartott. Az értekezlet elnöke *Jánossy Gyula* kir. tanfelügyelő volt, az előadói tisztelet pedig *Klug Péter* ügyvezető-alelnökünk töltötte be, ki mindenekelőtt a tehetséges gyermekek felkarolásának nagy szükségességét fejtegette. Szerinte a háború összes pusztításai elenyésző kis veszteséget jelentenek azzal az értékkel szemben, melyet emberekben veszítettünk. Legjobbainkat követelte áldozatul a háború s őket pótolnunk kell, mert különben hiába volt minden áldozat, melyet az ország fenntartásáért hoztunk. Valamennyi harcban álló nemzet társadalmá, sőt a hivatalos körök is élénken foglalkoznak a tehetségesek felkarolásának kérdésével. Hazánkban a kérdést a Magyar Gyermektanulmányi Társaság országos tanácskozás tárgyává is tette, mindezek azonban nem történt oly intézkedés, mely a kérdés gyakorlati megoldását célozná. Nagyon fontos, hogy megmentsünk és felkaroljunk minden emberi elmében megnyilvánuló értéket, mely a nemzet és az emberiség javára gyümölcsözteszhető. Nem várhatunk tehát, úgymond, amíg tudományos módszereken törnek egyesek a fejüket, hogy miként lehet a talentumot felismerni és nem várhatunk addig sem, amíg a fölött vitatkoznak, kell-e külön iskola a tehetségesek részére vagy sem. Egyelőre meg kell elégednünk azzal, de ezt meg is kell tennünk, hogy az általában kiváló képességűnek elismert szegénysorsú gyermekeknek a jelenlegi iskolai rendszer mellett leendő megfelelő kiképzését lehetővé tesszük, és pedig úgy az elemi, mint a közép és felső iskolákban és a szakiskolákban s. Azt javasolja tehát, *alakítsassék egy bizottság*, melynek tagjai lennének: minden szegedi iskola igazgatója és a testület 1—1 képviselője, a gyermektanulmányi társaságnak 3, az egyházaknak, a gyermekbiróságoknak és általában azoknak a hatóságoknak és egyesületeknek 1—1 képviselője, melyek a gyermekek ügyeivel hivatásszerűen foglalkoznak. A bizottság elnökét maga választaná s minden egyesülettől függetlenül működne.

A javaslatot *Kövesi József*, *Nemcskay István* igazgatók, *Biró Imre*

kegyesrendi és *Cholnoky* Károly főgimnáziumi tanárok pártoló hozzászólása után elfogadták s így Szegeden remélhetőleg hamarosan megalakul a tehetőseges gyermekeket felkaroló bizottság.

Ezután az *ifjúsági gyermekörtség* szervezésének ügyét tárgyalta az értekezlet. Előadó részletesen ismertette *Kádas* György tanárnak, az első gyermekörtség szervezőjének és lelkes munkásának részletes tervezetét. Szerinte a gyermekrendörtség, helyesebben a gyerekörtség eddigi működésének fényes eredményei a szervezet további kiépítését és fejlesztését teszik kívánatossá. E célból bevonandók lennének a szervezetbe a középfokú iskolák legfelsőbb két osztályainak komoly, példás viselkedést tanusító tanulói is. A gyermekörtségbe leendő felvétel csak gondos válogatás s a tanári kar javaslata alapján történék s ennél fogva nagy kitüntetés lenne az ifjúra, kinek fokozná önbizalmát és előmozdítaná komoly viselkedését a megbízatás, mely egyébként az ifjak szociális érzékét is felébresztené és fejlesztené. A kérdéshez hozzászóltak *dr. Korber* Ernő áll. főrealiskolai, *Borosnyai* Károly áll. főgimnáziumi, *Biró* Imre kegyesrendi főgimn. tanár, kik az ily szervezeteknek a még érettnék nem tekinthető ifjúságra való nagy veszélyét fejtegették, továbbá *dr. Márton* József kir. táblabíró, a szegedi gyermekbíróóság vezetője, *Bittó* György honvédfőhadnagy, a katonai rendörtség vezetője, kik mindketten pártolták az eszmét.

Az értekezlet végül úgy határozott, hogy *Kádas* György tervezetét megtárgyalás céljából megküldik a közpiskolák tanári testületeinek.

Iskolai fogorvosi intézet Nagyváradon. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nagyváradi fiókja elvetette a magját egy olyan intézménynek, amely sok szenvedésnek és még több betegségnek lesz megelőzője. A Napközi Otthonok után, melyet a napokban nyitnak meg, ez lesz a második iskolai szociális intézmény, amellyel az iskolás növendékek nagy tömegét támogatjuk. *Edelmann* Menyhért dr., a gyermekvédelmi ügyek fáradhatatlan harcosa, nyitotta meg az ülést. Rámutatott arra a hanyagságra, nemtörődömségre, amellyel állam, társadalom, pedagógusok s maguk a szülők is a gyermek fogai iránt viselkednek. Vázolta azokat a mérhetetlen következményeket, amelyek egy-egy odvas fogban milliószámra betelepített — igen gyakran a legmérgezőbb — bacillusok munkájából származnak.

Majd *Kovács* Gyula dr. fogorvos tartotta meg előadását a gyermekfogászatról. Történelmi visszapillantásából megtudtuk, hogy már a legprimitívebb népeknél találtak foghúzó eszközöket, a laza fogak megerősítésére szolgáló drótszerkezeteket, sőt a mumiákban töméseket is. Maga a fogkezelés és gyógyítás nagyon is új keletű (a régi népek imádságos ráolvasása még szuggesztív gyógymódnak is eredménytelen volt.) A statisztika e téren elretentő. *A gyermekek 95%-ának nincs ép foga!* Hogy ez kicsoda következményeket von maga után, a kultúremler előtt nem szorul bizonyításra. A gyermekek (sőt a felnőttek) fogápolása megdőbentő. Dr. Halász Miskolcon 400 iskolás gyermek foggondozása iránt érdeklődött. Tanulmánya a

fentebbi statisztikát igazolta, amellel megállapította, hogy ezek közül 80 egyedül, 90 a testvéreivel együtt használ fogkevét, a többi egyáltalán nem gondol fogára. Fogkezelés alatt 3 gyermek állott és a 20 fog közül a gyermekeknél 4—8 fog a rossz.

A fogak pusztulása a 6-ik életévtől kezdődik. Ekkor 20 foga van a gyermeknek. A tejfogak mindegyikét szabad kihúzni betegség vagy fájdalom esetén, csak az utolsó, a középtől az ötödik, zápfogat nem. Ezt tömni, kezelni kell, mert ennek időelőtti eltávolítása veszélyezteteti a később növekvő fogak helyes elrendezkedését és fejlődését. Ez az alapja a szépen, egészségesen fejlődő ívsornak. A bemutatott modellek az ötödik tejfog erőszakos eltávolításának következményeit elrettentő például tüntették fel. Rámutatott arra a mindeztideig még fogorvosi körökben is elterjedt hiedelemre, hogy „dagadt arccal nem lehet fogat húzni“, téves hit és tarthatatlan.

Tanulságos előadásának konkluziójaképpen Nagyváradon *iskolai fogorvosi rendelő-intézet* felállításának szükségességét hangoztatta. Mindössze két teremről volna szó (egy kezelő, egy váró) egyelőre csak a legszükségesebb eszközökkel (kb 2000 kor. értékben), ő maga, míg ez az intézmény méreteiben később jobban kifejlődhetik, szívesen és ingyen vállalná az összes iskolás gyermekek fogainak, kiket tanáraik, tanítóik küldenének oda, vizsgálatát, segélynyújtását.

A jelenlevő hallgatóság (csaknem mind pedagógusok) nevében *Biró Márk* igazgató mondott köszönetet a tanulságos előadásért. Javaslatot tett az iránt, hogy a Gyermektanulmányi Társaság forduljon beadvánnyal e tárgyban a város törvényhatóságához. Akármilyenek is legyenek Nagyvárad anyagi viszonyai, a költségvetés tárgyalásának során erre a rendkívül nagy horderejű szociális intézményre *lenni kell fedezetnek*, annál is inkább, úgymond, mert sem a város, sem az állam, sem a társadalom nem hozza meg a gyermek fejlődése érdekében azokat az áldozatokat, amely fejlődésünkkel, idevonatkozó igényeinkkel arányban állának. Javaslátát a jelenlevők egyhangú helyesléssel s lelkesedéssel fogadták. (Népnevelési Közlöny 1918. febr.).

Grafológiai elemzések. *Ivanovics* Magdolna jeles grafológus, a „*Grafológia a pedagógia szolgálatában*“ című, e számban megjelent cikkünk írója, többször is fel kívánja keresni közlönyünket ily irányú cikkeivel. Üdvözljük munkatársaink sorában. *Ivanovics M.* olyképen is kívánja szolgálni a grafológia ügyét, hogy a hozzá megküldött kéziratot lélektanilag elemzi. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság tagjai egy elemzésért csak 1 koronát fizetnek. Az elemzendő kézirat az 1 koronával Nagyszebenbe, Seiler-u. 8. küldendő *Ivanovics Magdolna* címére. Elemzésre szóló utalványok társaságunk irodájában is kaphatók a hivatalos órákban, hétfőn, szerdán, pénteken, d. u. 4—7-ig.

Tehetséges tanulók előmenetele. Mint több német város, most Dortmund városa is a középiskolán keresztül választotta az útát tehetséges népiskolai tanulók gyorsabb előmeneteléhez.

Eddig az oly tanulók a népiskola negyedik osztályából a középiskolák VI. osztályába és a népiskolák harmadik osztályából a középiskolák ötödik osztályába mehettek be, 1918. husvétjától kezdve a tehetséges tanulók a népiskolák II. osztályának elvégzése után a középiskola IV. osztályába mehettek át.

E célból a fiú- és leányközépiskolák költségvetésében 1000—1000 márkát állítottak be a pótló oktatás céljaira. Azonkívül megismételték azt a rendelkezést, hogy a tandíjmentesség valamely tanintézetnek csak egy évi látogatása után adható meg. A képviselőtestület ülésén König, a szociáldemokrata frakció tagja hosszabb nyilatkozatban hozzájárult a tanácsnak erre vonatkozó javaslatához abban a reményben, hogy később messzebbmenő reformok is lesznek, követeljük, — úgymond — az egységes iskolát, a német tanítóegyesület határozata értelmében, de legalább a népiskolának kiépítését önálló, a magasabb iskolákkal egyenrangú tanintézetté. A népnek a nehéz háború után bizonyára joga van rá, hogy az iskolák színvonalát és az általuk nyújtható műveltséget és nevelést alapvető reformokkal lényegesen emelje. Alkalmos időben itt is meg fogjuk tenni céltudatos javaslatainkat, melyek a széles néprétegek kívánalmainak megfelelnek. (Gyermekvédelmi Lapok.)

Ujabb tagjainknak figyelmébe ajánljuk

Ballai Károly: A gyermektanulmány módszerei

c. munkáját. Átdolgozott második kiadásának ára 1.20 K.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

Jahrg. XII. No. 1—2.

Kinderdichtungen.

Vortrag, gehalten am 5. Mai 1917, in der Vázer Filiale der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung, von Gymnasialprofessor **Paul C. Bognár**, Komárom.

Die Erfahrung zeigt, daß das Kind eine große Neigung verspürt, sich im Versedrechseln zu versuchen. Dazu wird es außer dem spontanen *Bestreben* vornehmlich durch die *Nachahmung* angeregt. Besonders damals tritt beim Kinde die Neigung zum Versemachen auf, da es in der Schule beginnt Gedichte zu lesen und lernen und so manches über Dichtung und Dichter vernimmt. Der Nimbus, welcher die Person des Poeten umgibt, bleibt nicht ohne jede Wirkung auf das Kind, in dem bereits im jüngsten Alter die *Sucht nach Ehren* wach ist.

Zum Ausdruck der Gedanken und Gefühle des einfachen Menschen sowohl wie auch des Kindes eignet sich die gebundene Rede, die Versform, besser als die Prosa. Der Sinn für Rhythmus und Reim offenbaren sich schon sehr früh, das Kind merkt sich viel leichter ein Verslein als prosaische Texte, sobald es zu lallen anfängt, ist es gern bereit das was es sagen will, in rhythmische Zeilen zu fassen, und wofern es auf reimende Worte stößt, freut es sich, diese zu wiederholen. (Spielverse und Spöttereien: Julchen-Julchen, komisch-drollig ist dein Namen.) Die Anwendung der Versform, natürlich noch ohne jedweden dichterischen Inhalt, erweist sich als irgend eine Spielart beim Kinde, zumal dieses in allen seinen Tätigkeiten das Spiel sucht, auch mit der Rede zu spielen liebt. Gar oft reiht es Laute und Silben ohne jeglichen Sinn aneinander, in denen ein gewisser Rhythmus oder Reim zu gewahren sind. Mit all' dem will Votr. darauf verweisen, wie sehr in der Natur des Kindes die Neigung fürs Versemachen wurzelt, und so kann es nicht verwundern, wenn es später, da es bereits mit der Sprache vertrauter ist, fürs Versedrechseln zu haben ist. Aus dem erhellt, daß die Neigung fürs Versemachen weitaus früher sich kundgibt, als die selbstbewußte schaffende Tätigkeit. Diese Neigung dürfte am größten zwischen den Lebensjahren 10—14 auftreten. Später, sobald die Kinder Metrik und Poetik lernen und auch ihr Geschmack entwickelter wird, nimmt die Lust zum Verseschmieden ab, weil da bereits im Kinde die

Selbstkritik erwacht, es beginnt die Unzulänglichkeit seiner Gedichte zu empfinden, und diese Kritik beeinträchtigt natürlich hindernd seine poetische Tätigkeit. Diejenigen, in denen die Neigung und Tätigkeit den Kampf mit der Selbstkritik aufzunehmen vermögen, werden auch fernerhin bei der Dichtkunst verharren. Die nachstehenden Beiträge sollen erhärten, wiewohl das Verseschreiben bei den Kindern sehr früh anhebt. Unter den kleinen Poeten finden wir einen siebenjährigen Knaben, zwei siebenjährige und ein achtjähriges Mädchen. Die übrigen sind größtenteils zwischen 10—14 Jahren, einige noch etwas älter: Unter den 10—14-jährigen verteilen sich die Verse ungefähr gleichmäßig.

Das Material zu seinen Prüfungen gewann Votr. aus den Versen der Gymnasiasten und Bürgerschülerinnen in Komárom, sowie aus den im pädologischen Museum in Budapest sich befindlichen Versen. Von den Zöglingen des Obergymnasiums erhielt er 50, von denen der Bürgerschule 80 Verse, aus dem Pädologischen Museum 130, insgesamt 260 Stücke. Davon stammen von Knaben 57, von Mädchen 203 Stücke. Die Anzahl der Verfasser der gesammelten Gedichte sind 71, von denen 18 Knaben, 53 Mädchen, mithin schreiben mehr Mädchen Verse als Knaben. Der größte Teil der Sammlung entstand während des Krieges, doch auch vieles noch vor dem Kriege. Es läßt sich feststellen, daß die Kinder seit Beginn des Feldzugs mehr Verse hervorbrachten als vor demselben; indem die Kriegsereignisse unzählige schlummernde oder brachliegende Tätigkeiten in den Kindern auf allen Gebieten in Bewegung setzten. Somit kann es nicht Wunder nehmen, daß unter 260 Verse mehr als die Hälfte, 152 Stücke, kriegerischen Inhalts sind.

Unter den Gedichten der Knaben finden sich 25 kriegerischen Inhalts, unter denen der Mädchen aber 105. Also auch der Anzahl nach und auch verhältnismäßig schrieben die Mädchen mehr Kriegsverse als die Knaben. Auch jene beschäftigen sich mit Beschreibungen von Schlachten, dem Lobpreisen der Helden, nicht selten eben so feuerig und kriegerisch, wie die Knaben. Jedoch die Mädchen zeigen dennoch mehr Neigung in der Schilderung der Tragödien von einzelnen, in der Darstellung des traurigen Schicksals der Witwen und Waisen. Statt der äußerlichen Kriegsereignisse wenden sie gerne ihren Blick in die geheimen Winkel des menschlichen Herzens. Selbst in der Beschreibung der Schlachtenbilder malen sie gewöhnlich die Leiden eines Verwundeten oder Sterbenden, der Kampfplatz gestaltet sich bloß zum Rahmen, der eigentliche Gegenstand zum Schicksal je eines Menschen. Bei den Mädchen kommen häufig folgende drei Dinge vor, die bei den Knaben aber spärlich oder überhaupt nicht zu gewahren sind, und zwar: das Frie-

densverlangen, die Pflege der Kranken und Verwundeten, schließlich die an draußen Kämpfende in Versform geschriebenen Herzenswünsche, insonderheit solche, worin eine glückliche, unversehrte Rückkehr des betreffenden ausgesprochen wird.

Manchmal verbinden sie ebenso ergreifend wie reizend die Natur mit dem jetzt wütenden Vernichtungskrieg. Ein 14-jähriges Mädchen von Komárom schrieb ein kurzes „Gebet“, worin es Gott anfleht, die „Felder und Wiesen nicht von Fanfaren, Geschützgetöse und Gejammer, sondern von Spielen der Schmetterlinge und Gesang der Vögel einnehmen zu lassen.“

Käte F. richtet eines ihrer Gedichte an ein Baumblatt, das der Wind aus Galizien hieher schleuderte. Sie fragt es, wie folgt:

Was erzählst du uns, du kleines Blättchen?
 Woher der Wind dahinjagt in Wehklagen.
 Lauter Wehgeschrei, wenn er nachhaus weht,
 Indem dortselbst der Tod sehr schrecklich mäht.

In der Sammlung des Vortragenden finden sich verhältnismäßig viele Gelegenheitsverse für Namens- und Geburtstage, sowie den Jahreswechsel; doch der Inhalt ist fast überall schablonenmäßig.

Die Schönheiten der Natur werden durchweg von Mädchen besungen, in den Versen der Knaben begegnen wir ihnen nur nebensächlich, aber auch so nur spärlich. Der Liebreiz der Jahreszeiten, der Gesang der Vögel, die Blumen und das kleine Bächlein erhalten reichlich Raum in diesen Gedichten, deren Ton gar zu oft an den der Volkslieder gemahnt. Ein derartiges Gedicht ist folgendes von Eva N. in ihrem 8. Lebensjahr:

Es ist Stille,
 Nirgend was zu hören,
 Selbst die Vögel schlafen.
 Nirgend mehr Geräusch,
 Selbst die Lerche singt nicht mehr.
 Wo fehlts dir meine süße,
 Herzige, kleine Lerche?
 Es ist mein Kleines gestorben
 Am Ufer des sausenden Baches.

Zur selben Zeit schildert sie die Freuden des Sommers folgendermaßen:

Wohin gehst du, welcher Richtung
 Du herrliches, kleines Mädchen!
 Ich gehe in den Wald

Spielen und Schmetterlinge fangen,
 Herumlaufen und Ballen werfen,
 Maiglöckchen pflücken,
 Krystallwasser trinken
 Aus Sand goldne Burgen bauen.

Die Liebe kommt insgesamt in 6 Gedichten vor, doch ohne jede Originalität. Erzählende Gedichte finden sich auch, doch lediglich für kleine Kinder, die der älteren haben humoristischen Inhalt. Ein junger Epiker drechselte mehrere Epigramme, in denen er seine Mitschüler recht treffend charakterisiert. Auffallend erscheint es in diesen Kinderdichtungen, daß darin die Märchen gleichsam vollends fehlen. Sehr lehrreich wäre nunmehr festzustellen, wie sich die Dinge nach dem Alter, den Geschlechtern und anderen Umständen der Kinder verhalten. Zwischen dem Altersunterschied und der Dichtung ist kein solcher Zusammenhang sichtbar, woraus eine bestimmte Gesetzmäßigkeit zu erkennen wäre. Nur so viel läßt sich erfahren, daß die kleinen Kinder (von 8—11 Jahren) eher für äußere Handlungen sich interessieren, die größeren aber schon für die inneren Ereignisse der menschlichen Seele empfänglich sind. Demzufolge begegnen wir dann auch bei den kleineren Kindern einem unerschütterlichen Optimismus, während aber hinter dem Vertrauen und der Zuversicht der älteren zeitweise als dunkler Hintergrund die Traurigkeit erscheint. Die kleineren philosophieren noch nicht, begeistern sich schlechtweg, die größeren dagegen plagen sich oft mit peinigenden Problemen ab. In den jüngeren Kindern äußern sich noch nicht die sozialen Gefühle, vor ihnen existieren bloß einzelne Menschen oder Typen, aber keinerlei gesellschaftliche Klassen. Bei den älteren tauchen bereits soziale Probleme auf.

Bezüglich des oben erwähnten Sinnes der Kinder für Rhythmus und Reim, offenbart sich die Versform, hauptsächlich bei den Kleinern, zumist in kurzen Zeilen, jedoch die einzelnen Zeilen stimmen in der Silbenzahl nicht einmal annähernd überein. In demselben Gedicht benutzen sie frei lange und kurze Zeilen gleichermaßen, in denen gewöhnlich keinerlei Rhythmen vorkommen.

Die Verse der kleinen Kinder sind dadurch gekennzeichnet, daß sie wohl in den Zeilen gar kein Versmaß halten, jedoch auf den gleichlautenden Rhythmus der Zeilenenden Gewicht legen; dem Kinde ist überhaupt nicht jeder Teil der Versreihe, vielmehr der Schluß der Zeile von Bedeutung. Am sorgsamsten achten die Kinder auf den Reim. Sofern sie aber nicht gleich auf einen guten Reim kommen, begnügen sie sich auch mit einfachen übereinstimmenden Endungen. Besondere Auf-

merksamkeit widmen sie, wie bei allen Handlungen, den Aeußerlichkeiten. Die Formen ihrer vorliegenden Muster ahmen sie aufs pünktlichste nach.

Der indirekte Unterricht, mit besonderer Rücksicht auf die musikalische Erziehung.

Vortrag, gehalten am 20. Mai in der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung, von Musikprofessor **Dr. Alexander Kovács**, Budapest.

Direkt nennt Votr. einen solchen Unterricht, wobei der Lehrer unmittelbar Kenntnisse an die Schüler weitervermittelt oder sie in jedem Falle für die eben nötige Tätigkeit vorbereitet; indirekt heißt der Unterricht, wenn der Lehrer all' die körperlichen und seelischen Bedingungen im Schüler wachruft, auf Grund derer er selbständig Kenntnisse sich aneignen und selbständig solche Tätigkeiten zustande brächte, welche jedwede Gelegenheit von ihm erheische. Ein direkter Unterricht ist es z. B., wenn jemandem beigebracht wird, daß $5 \times 5 = 25$; indirekt ist der Unterricht, wenn ich in ihm die Tätigkeit hervorrufe, diejenigen Kenntnisse mitteile, mit deren Hilfe er jede Multiplikation, also auch die eben gestellte, zu machen vermöchte. Direkt ist der Unterricht, wenn ich dem Klavierlernenden beibringe, welche Taste er mit dem dritten Finger, welche mit dem fünften zu schlagen habe; indirekt ist er, wenn ich ihn ein für allemal mit denjenigen Fingerregeln versehe, die er in jedem Falle selbständig anwende. Direkt heißt der Unterricht, wenn ich jemandem alle Teile eines Musikwerkes vorspiele und es von ihm nachspielen lasse; indirekt heißt er, wenn ich in ihm dadurch eine solche körperliche und seelische Verfassung schaffe, wodurch von selbst die richtige Ausführung eines jeden Teiles erfolgt.

Votr. fragt nun, welche der beiden Aufgaben der Erziehung wichtiger sei: die Ausgestaltung der Fähigkeiten oder die Vermehrung der Kenntnisse, und entscheidet für erstere. Denn wer über entsprechende Fähigkeiten verfügt, vermag kraft derer leicht in den Besitz von Kenntnissen zu gelangen, jemand kann sich aber viele Kenntnisse erwerben, verschiedene Tätigkeiten erlernen, ohne seine Fähigkeiten zu bereichern. Beherrscht jemand Klaviertechnik im allgemeinen, kommt er über alle neuen Schwierigkeiten bald hinweg, während aber jemand einzelne Hindernisse verwindet, läßt noch immer nicht auf seine allgemeine Technik folgern, nämlich darauf, daß er auch alle anderen Schwierigkeiten zu überbrücken vermöchte. Daraus ergibt sich klar, daß man eher der Fähigkeiten, als der Kenntnisse bedarf.

Nunmehr läßt sich mit Bestimmtheit das Wesen des indirekten Unterrichts so bezeichnen, daß *er trachtet, die zur selbständigen Arbeit notwendigen Fähigkeiten und Prinzipien zu bieten, die Detailkenntnisse und Detailfähigkeit bloß als Mittel zur Erlangung des Zweckes solange betrachtet, bis es zur selbständigen Betätigung ausreicht.* Jeder praktische Fall hat dafür nur insofern Bedeutung, als es sich um ein Prinzip handelt, zur Ableitung, Befestigung und Durchsetzung eines Prinzips eignet; jegliche Tätigkeit hat soweit einen Wert, wofern die Fähigkeiten dadurch eine Bereicherung erfahren.

Ebenso stehts mit dem Musikunterricht. Die amtlichen Musikprüfungen erschöpfen sich darin, daß der Zögling etliche, ziemlich schwere Musikstücke der Noten halber abspielt; ob er ein Gehör hat und wie sich dieses von Jahr zu Jahr entwickelt, bleibt der Prüfung vorenthalten. Man fragt nicht, was in seinem Spiel des Lehrers Werk und was seine eigene Leistung ist.

Der Vortragende wirft die Frage auf, welcher Fähigkeiten und Prinzipien bedarf zuvor der Musiker, und welche muß der indirekte Unterricht in erster Reihe bieten. Das Prinzip, hieß es vordem, sei das allgemeine Wissenswerte, woraus Detailkenntnisse zu erfolgen haben. Welchen Wert ein Prinzip für die selbständige Arbeit besitze, entscheide seine Fruchtbarkeit, nämlich, wie viel und was für Detailkenntnisse es mit sich bringe. Diejenigen Prinzipien überhaupt, die sich auf die meisten Fälle beziehen, enthalten das wichtigste Wissen, die geringste Bedeutung kommt denen zu, welche die wenigsten Detailkenntnisse ergeben. Sind daher solche Prinzipien, die auf *jeden* gängigen Fall Bezug haben, so werde der richtige Unterricht zunächst diese zu Blut verwandeln, die übrigen hingegen laut ihrer Fruchtbarkeit mitteilen, bezw. ihrer Fruchtbarkeit gemäß hervorheben. Somit läßt sich fragen, ob in der Musik auf jeden Fall sich beziehende solche allgemeinen Prinzipien vorhanden wären? Votr. bejaht es. Als solche Fragen betrachtet er zuvörderst diejenigen, welche die Lage des Künstlers seiner Kunst und der Welt gegenüber betreffen. Einem solchen Prinzip zufolge gälte die Kunst weder als Geschäft, noch als Zerstreung oder Prahlerei, vielmehr als *Pflichterfüllung für die großen Meister*, deren Geist übernommen und weitergegeben werde, aber auch dem Publikum gegenüber, welches so erzogen und erhoben werde, endlich der Musik gegenüber, welche weiter ausgestaltet werden müsse. Ferner sind auch noch solche allgemeinen Grundsätze, die *die Technik des Lernens* berühren, wie z. B. die Musikvorstellungen zu planen und einzuüben wären und wie man sollte mit Zeit- und Kraftersparnis arbeiten. Endlich dürfen auch die

auf die handwerkliche Seite der Musik sich beziehenden Grundsätze nicht unbeachtet bleiben. Hieher gehören u. a. solche, *welche die Weise des Notenlesens oder der Tonbildung* mitteilen, oder die Grundsätze der Erörterungen, welche z. B. *das Hervorheben der wichtigen Teile und das Hintansetzen der weniger bedeutenden fordern*: ein derartiger Leitsatz ist z. B., daß die Melodie ausdrucksvoller gespielt werde im Verhältnis zur Begleitung, oder, daß die kompositorisch wesentlichen Teile und Abgrenzungen im Spiele aufzuweisen, die Einheiten um dynamische Schwerpunkte herum zu gruppieren seien. Diese Prinzipien müssen in erster Reihe mitgeteilt werden.

Sodann gibt es Grundsätze, welche nur auf einen gewissen Kreis der Fälle Bezug haben. Hieher gehören z. B. solche *Kenntnisse*, die *das Gebaren des Musikers für die verschiedenen Perioden, Schulen und Werke der Meister bestimmen, diejenigen seelischen und leiblichen Einstellungen, die zur charakteristischen Stimmung und zum „Ausführungsmittelpunkt“ dieser Gruppe ganz nahe führen: die Stilleitsätze*. Nach den allgemeinen Prinzipien sollen diese dem werdenden Künstler beigebracht werden.

Endlich beziehen sich manche Prinzipien auf *die Ausführung eines einzelnen Musikwerkes*, so z. B. wenn ich mir vornehme, einem Musikstück eine gewisse, allgemeine Färbung zu geben, oder ein Bach-Präludium in orgelhafter Steifheit zu Ende zu spielen, oder stufenweise immer wirkungsvollere Mittel während des Stückes anzuwenden. Diese Prinzipien haben den Stilleitsätzen nachzufolgen.

Die zweite Frage des Vortragenden lautet so: welche *Fähigkeiten* müsse der indirekte Unterricht im Musiker entfalten. Bei Beantwortung dieser Frage scheinen Hindernisse zu entstehen, denn um die Fähigkeiten des werdenden Künstlers zielbewußt zur Entfaltung zu bringen, müßte man vorerst *die des fertigen Künstlers* kennen. Jedoch bislang entraten wir jedweder wissenschaftlichen Methode, welche genüge, die Veranlagung des Künstlers zu analysieren; denn um den Fortgang der Fähigkeiten zu kontrollieren, müßten wir wissen, welche unter den Fähigkeiten des Künstlers und auf welcher Stufe sie schon *im Kinde* und welche *in dem sich entwickelnden Musiker* vorhanden sind. Wir bedürfen mithin *der Entwicklungslehre der Begabung*, sodann aber auch einer neueren Wissenschaft, welche die ordnungswidrigen und kranken Begabungen behandelte, namentlich *der Pathologie der Begabung*. Ferner müssen wir auch jene *Methoden* kennen, vermittels derer wir die Fähigkeiten des Künstlers oder des Kindes, des werdenden Künstlers, der ordnungswidrigen oder der kranken Begabung feststel-

len könnten: diese würde *die Diagnostik der Begabung* behandeln. Erst wenn wir in den Besitz dieser vier Wissenschaftszweige gelangt sind, kann mit der *fünften Wissenschaft* begonnen werden, welche ergründete, wie die unentwickelte oder kranke Begabung zu beeinflussen wäre, damit die Fähigkeit des Künstlers daraus entstehe. Dem Scheine nach dürfte es am klügsten sein, mit unseren Prüfungen aufzuhören, zumal die Bedingungen dazu ermangeln. Es gibt aber dennoch irgend eine Lösung in diesem Gedanken: es ist zwar wahr, daß die Analyse der Begabung immer mehr Detailfähigkeiten des Künstlers enträtselt, doch fragt es sich, ob des Künstlers Begabung wirklich aus diesen Detailfähigkeiten zusammengesetzt ist. Vielleicht ist die Begabung ihrem Wesen nach eine *unteilbare Fähigkeit*; wir schenken der Meinung Glauben, daß der begabte Mensch sich nur einer oder weniger seelischen oder vielleicht körperlichen Zentraleigenschaften erfreut, aus denen die Detailfähigkeiten entspringen oder deren diese nur verschiedene Offenbarungen sind. Dennoch können wir irgendwie der Frage näher kommen. Denn wiewohl wir auch über jene zentralen Eigenschaften keinen Bescheid wissen, kennen wir aber solche Eigenschaften der Seele, welche im Verhältnis zu den Detailfähigkeiten als Zentralfähigkeiten, nämlich als solche gelten, ohne welche gewisse Detailfähigkeiten nicht erscheinen oder ohne welche deren Vorhandensein nicht viel wert ist.

Der Musikunterricht müsse schlechtweg solange bis wir nicht mehr Kenntnisse über jene Zentraleigenschaften der Seele besitzen werden, das Hauptgewicht auf das Zustandekommen, Entfalten und Erhalten der sogenannten *Grundeigenschaften* legen, ohne welche die in der Seele wohnenden einzelnen Dispositionen sich nicht entfalten können. Damit verlangt Votr. nicht weniger, als daß der Musikunterricht ins innerste Leben des Schülers eingreife, den ganzen Menschen forme; durch den ganzen Menschen hindurch musizieren lehre, er mache fortan einen Unterricht von oben statt eines Unterrichts von unten.

Votr. wirft dem bisherigen Musikunterricht vor, er sei kleinlich und kurzsichtig: er sehe nicht über die Hand des Zöglings hinaus. Bisweilen ahnt man zwar, daß der Klavier- und Violinschüler nicht allein mit den Fingern, sondern dem ganzen Körper spiele, doch nur wenige wissen, daß beim Spiel gleichzeitig die ganze Seele mit in Anspruch genommen wird. Die Seele ist aber kein Mosaik, dessen Steine blos aneinander geklebt sind, sondern eine Konstruktion, deren jegliches Teilchen mit jedwedem Teile und dem Gesamtorganismus ebenso zusammenhängt, wie die Körperteile mit einander und dem Ganzen.

Der indirekte Unterricht und die individuelle Erziehung. Die Grundfähigkeiten wirken auf die Detailfähigkeiten zunächst dadurch, daß sie die Dispositionen der Seele erwecken und nutzbar machen, wenn also jemand über Grundfähigkeiten als wirkende Kräfte verfügt, kann man erwarten, daß die Detailfähigkeiten mit einer durch die Natur bestimmten Qualität, Kraft und Verhältnis erscheinen werden. So sollte das Gehör jeden Musikers auf den möglich höchsten Grad gebracht werden, denn sonst wäre er kein Musiker; jedoch dies aufs höchste ausgestaltete *Gehör* wird in verschiedenen Dingen und bei verschiedenen Musikern ihren geerbten Anlagen gemäß stark und schwach sein; der eine wird für Tonfarben, der andere für Tonhöhen, einer für einzelne Töne, ein anderer für verschiedentliche Tonverhältnisse empfänglicher sein; der eine wird die Töne sicherer erkennen, der andere hervorrufen. Die *Hände* des Klavierspielers müssen allerdings eine Ausgestaltung durchmachen, doch infolge derselben wird jede Hand eine andere Bildung annehmen. Andererseits finden sich auch unter den Kenntnissen solche, die nicht eine einzige Individualität entbehren darf, diese dürfen also niemandem für die künftige Laufbahn vorenthalten werden; wie aber dann diese allgemeinen Kenntnisse jedermann im Detailmaterial, nachdem er die Schule verlassen, verwendet, das werden seine natürlichen Anlagen festsetzen. Obwohl jedem Klavierspieler die Grundsätze mitgeteilt werden, laut deren er das Spiel der Musikwerke im allgemeinen und ihren mannigfachen Stil besonders auszuarbeiten vermag, werden dennoch nur die ihm angeboren und individuell entfaltetten Neigungen und Fähigkeiten entscheiden, ob und was für ein Bach- oder Chopinspieler aus ihm werden wird.

Indem der indirekte Unterricht alles Zwecklose aus der Seele ausscheidet, dem Zweckmäßigen aber freien Weg und ungehinderte Ausgestaltung sichert, gebiert er notwendigerweise *Individuen*. Demgemäß erweist sich derselbe eher als vorbeugend denn als umbildend und richtunggebend. Daraus folgt, daß der indirekte Unterricht die einzige sichere Grundlage dafür ist, um überhaupt von jemandens Individualität ein Bild zu erlangen, zumal — wenigstens bei dem heutigen Stande der Wissenschaft — wir höchstens ahnen, aber keinesfalls wissen, was jemand innehat, solange er keine Gelegenheit hatte, seine Fähigkeiten zu entfalten und sich Bildung zu erwerben. Dies kann mit dem bekannten Beispiel belegt werden, daß nie jemand sicher weiß, ob er eine Baß-, Bariton- oder Tenorstimme hat, solange er nicht singen lernt. Da wir aber individuell nur den erziehen können, mit dessen Indi-

vidualität wir im Reinen sind, so ist jede individuelle Erziehung vom indirekten Unterricht bedingt, weil er das einzige Mittel zur zuverlässigen Entdeckung der individuellen Fähigkeiten ist.

Die gegenwärtige Methode des Musikunterrichts ist nichts anderes, als gleichsam ein Hintanhalten jeder selbständigen Entwicklung. Sie besteht in der Nachahmung, so, daß der Lehrer ein Stück vorspielt und verlangt vom Zögling, daß er es womöglich ähnlich nachspiele. Wo dieses Verfahren gut gelingt, verhindert es in größtem Maße die individuelle Entfaltung. Wenn man statt dessen auf die Ausgestaltung der unumgänglich notwendigen Fähigkeiten, die Mitteilung der unentbehrlichen Kenntnisse sich beschränkte, und darauf hin es dem Zögling überließe, mit den Detaillösungen nach eigener Einsicht fertig zu werden, würde bereits in der Schule nicht nur die Begabung ermittelt werden, sondern auch das, für welche Art und Gattung des Musizierens jemanden seine natürlichen Gaben bestimmen. Die Aufgabe des Musikprofessors kann höchst wichtig in der allgemeinen Erziehung werden, nicht allein als Mensch, sondern auch eben als Musiklehrer, und indem er die erziehlische Wirkung nach dieser Richtung hin gehörig ausbeutet, dürfte sie wichtiger als die welchen anderen Gegenstandes immer sein. Sobald der Musiklehrer sich seines Berufes bewußt wird, vermag er vieles im Interesse der allgemeinen Erziehung zu leisten. Dem Schullehrer gegenüber hat er von vornherein den Vorteil, daß all' sein Tun zugleich als körperliche und seelische Offenbarung gilt. Demzufolge ist er in der Lage, sich sowohl über den leiblichen als auch seelischen Zustand immerwährend Rechenschaft zu erteilen. Andererseits äußert sich im Musizieren jedweder Zuwachs der Fähigkeiten und der Bildung, sowie untrügerisch jegliche Bereicherung des seelischen Lebens, aber nicht minder auch alle seelischen Unzulänglichkeiten, Unverhältnismäßigkeiten, oder Rück- und Stillstand. Sobald wir einmal die Aufmerksamkeit des Schülers auf diese Zusammenhänge hingelenkt haben, wird es ihm nicht mehr schwer fallen, sich auszubilden, Leib und Seele zu pflegen und laut den körperlichen und seelischen gesundheitlichen Regeln sein Leben einzurichten. Denn unter allen Mißerfolgen ist vielleicht eben der musikalische ästhetisch der kränkendste und vor der Öffentlichkeit der beschämendste. Zu all' dem kommt noch die erziehende Wirkung, welche die Musik selbst hervorbringt.

Die Welt scheint eine gut geordnete Einheit zu sein, deren Leben nach ewigen Gesetzen vergeht. Die Musik, welche in der Zeit abrollt, zeigt sich als das weitaus getreueste und verständlichste menschliche Symbol des Menschen für diese große Weltordnung. Der Musizierende

gerät am nächsten zum Verständnis des Wesens der Dinge (Sokrates: „Die Philosophie ist die höchste Musik“, Plato: Phaidon), andererseits stellt sich unter der Wirkung der Musik in der Seele dieselbe Harmonie ein, wie die, welche das Weltall zusammenhält. Umgeben von Kunstschöpfungen ist man bestrebt, vielleicht auch das Hineinversetzen ins Leben zur Kunstschöpfung zu gestalten, und solchergestalt schließlich aus ästhetischen Trieben und infolge ästhetischer Erziehung zum Charakter und Lebenskünstler zu werden.

Zur formalen Bildung eignet sich der Musikunterricht vielleicht mehr als jedes andere Studium. Er beschäftigt nämlich mehrere Fähigkeiten, die er unausgesetzt auf die härteste Probe stellt, zur Beurteilung des Erfolgs und Mißerfolgs weitaus geeigneter ist und überdies zum Überwinden der Müdigkeiten am meisten anspornt. Es nimmt fortwährend diejenigen Fähigkeiten in Anspruch, von denen der Erfolg auf anderen Gebieten abhängt, wie: die Geschicklichkeit, die Selbstbeherrschung, die Ausdauer, den Willen, die Aufmerksamkeit, das Gedächtnis, die differenzierenden Fähigkeiten und das Urteil. Von den meisten dieser fordert er eine ungewöhnlich große Arbeit. Eine unvergleichlich schwerere Leistung ist z. B. das Behalten eines Musikstücks als eines Gedichts, zumal nicht nur eine ungleichmäßig größere Anzahl von Elementen zu behalten, sondern auch auf die präzise Regelung der Zeiteinteilung zu achten ist. Die Arbeit des Musikers ist bezüglich der Aufmerksamkeit eine außerordentliche, zumal er nicht nur auf viele Dinge aufeinmal, sehr verdichtet aufmerken, sondern unaufhörlich eine Gespanntheit anwenden muß. Die Gewandtheit und Behendigkeit des Virtuosen müsse mit denen eines Jongleurs zu wetteifern vermögen. In der Musik ist der Lehrstoff in vielen Beziehungen meßbarer als jedes andere Lehrmaterial und deshalb für die von individuellen Eindrücken unabhängigen Einschätzungen und Vergleichen der Leistungen, für die Erkenntnis von Kräften und zur Feststellung des Fortschritts höchst geeignet. So kann z. B. die mittels einer Metronomziffer ausgedrückte absolvierte Schnelligkeit, wie jemand etwas abspielt, als objektives Maß der technischen Fähigkeit bezeichnet werden; es ist die objektive Vermerkung seiner Ausdauer, wievielmals er imstande ist, irgend eine ermüdende Partie mit einer gewissen Schnelligkeit und Kraft hintereinander zu Ende zu spielen; auch der objektive Zeiger des Platzgreifens der Erinnerungsbilder, wieviele Wiederholungen bis zum ersten befriedigenden Abspielen notwendig sind; die Zahl der Fehler und Stockungen bezeichnen objektiv die Grade der Verlässlichkeit des Gedächtnisses. Diese Meßbarkeit birgt in sich eine ausgiebige erzieherische Wirkung.

sobald die Aufmerksamkeit darauf gelenkt wird. Auf diese Weise wird jedermann durch eigenen Schaden klug, und zwar unleugbar und datenmäßig zu erfahren, daß die planlose, dem jeweiligen Ziele angepaßte, aufmerksame, methodische Arbeit weitaus wertvoller als die unmethodische und gelegentliche ist. An Selbsterkenntnis gewöhnt es den Schüler, indem er ständig in unparteiischen Zahlen die Grenzen seiner Fähigkeiten, sowie sein Fortkommen oder Rückbleiben beobachten kann, er wird so geradezu gemüssigt, die ihm individuell am nächsten liegenden Methoden des Arbeitens zu ergründen, wird aber zugleich angeregt, seinen Kräftezustand und seine Natur pünktlich zu beobachten. Er erhält darüber Aufklärung, wonach die Empfindungen des Menschen nicht immer den wahren Tatsächlichkeiten entsprechen, so z. B., daß er noch bei weitem sich nicht dessen bewußt ist, wovon er den Eindruck hat, es schon zu wissen; oder daß er sich noch frisch fühlen könne, da die objektiven Symptome bereits eine Mattigkeit voraussetzen ließen, daß dasselbe Tempo heute rasch, morgen langsam erschiene, daß er nicht vermöchte ein Zeitmaß lange andauernd zu behalten usw. Somit wird allmählich notwendigerweise das Vertrauen seines Irrglaubens wankend und zur Gewohnheit werden, fürderhin alle seine Gedanken, Gefühle und Taten zu beurteilen, ob dieselben mit der Wirklichkeit in Einklang zu bringen wären und den Anforderungen entsprechen. Auch an Wahrheitsliebe wird er sich gewöhnen, zumal er fortwährend sich darüber überzeugen müsse, daß ihm nur dann Erfolg wirke, wenn er der Wirklichkeit die Stirne biete, die Ergebnisse nicht verschönere und seine Fehler schonungslos zum Vorschein kommen lasse. Indem er aber zu sich selber gerechter wird, läßt er dann auch anderen mehr Gerechtigkeit widerfahren. Demgemäß steigert das Musizieren auf eine objektiv beweisbare Weise solche Fähigkeiten, vermittelt unzweifelhaft solche zu Erlebnissen gewordenen Kenntnisse und macht zwangsweise zur Gewohnheit solche Gehaben, welche als Bedingungen des Erfolgs aller Arbeit und als Grundlagen des Charakters anzusehen seien. Diese Fähigkeiten und Gewohnheiten und Kenntnisse werden keinem Sterblichen umsonst verliehen, sie müssen durch anstrengende Bemühungen und Selbstverleugnung erkämpft werden.

Die Musik könne daher zu einem der wirksamsten Mittel der formalen Erziehung werden. Diese Bedeutung ist umso höher zu veranschlagen, als aus der zahllosen Masse der Musiklernenden nur eine spärliche Zahl eine angemessene Erziehung zum selbständigen Urteilen erhält.

Der indirekte Unterricht zielt auf den ganzen Menschen ab. Er

erreicht alles ohne Vernachlässigung der einzelnen Beschäftigung, zumal die Erziehung des Fachmanns und des Menschen so sehr miteinander verwachsen ist, daß der Erfolg des einen von dem des anderen abhängt.

*

In einem Aufsatz „**Kinderwohlfahrts-Vereinigung des Jugendgerichts**“ berichtet der Schriftführer derselben *Dr. Emerich Latkóczy* über folgende Institutionen: 1. *Das Pestalozzi-Heim* in Erzsébetfalva: Kinderschutz und Beobachtungsinstitut; 2. *das wissenschaftliche Laboratorium des „Budapester Kriminalpädagogischen Instituts“*, zwecks Untersuchungen von der Gefahr der sittlichen Verwahrlosung ausgesetzten Kindern und Jugendlichen; 3. *das Seminar dieses Instituts*, ein praktischer Lehrkurs für Patronage-Bestellte. Die genannte Vereinigung legte das Hauptgewicht vornehmlich darauf, die ungarischen Jugendgerichte zu wirklichen Erziehungsinstituten zu gestalten, was freilich lediglich durch eine verständnisvolle Mithilfe der Gesellschaft zu verwirklichen wäre.

In einem anderen Aufsatz „**Gründung einer Gesellschaft für ungarische Rassenhygiene und Bevölkerungspolitik**“ beschäftigt sich Ministerialsekretär *Dr. Desider Laky* mit den Vorträgen des Berliner k. k. Konsuls *Géza Hoffmann* und des Universitätsprofessors *Dr. Ludwig Nékám*, sowie mit dem Arbeitsziel der Gesellschaft, wonach sie nicht nur die wissenschaftliche Seite des höchstbedeutenden Problems kultivieren, sondern auch die Popularisierung der hieher gehörenden Kenntnisse und die praktische Verwirklichung der gewonnenen Lehren verwerten werde.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Hauptversammlung der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung. Am 3. November vorigen Jahres haben wir die elfte Hauptversammlung abgehalten. Der Präsident der Gesellschaft *Graf Alexander Teleki* verwies in seiner Ansprache auf den erfreulichen Umstand, daß die Wirksamkeit trotz der Widerwärtigkeiten des welterschütternden Krieges, also auch mit einem reduzierten Arbeiterheer, sowohl innerlich als äußerlich eine fruchtbringende war. Jedem einzelnen Mitgliede schwebte stets der hehre Gedanke vor, eine glücklichere Zukunft vorzubereiten. Darauf folgte eine samt und sonders angenehme Überraschung: nämlich die Begrüßung unseres von allen innig geliebten und verehrten Präsidenten, Grafen *Alexander Teleki* durch den zweiten Vor-

sitzenden, Privatdozenten *Dr. Paul Ranschburg*, anlässlich des zehnjährigen Bestehens unserer Zeitschrift „A Gyermek“ (Das Kind). Zugleich überreichte er ihm eine „Teleki-Nummer“, worin in etlichen Aufsätzen das ruhmreiche Leben des I. Vorsitzenden, sowie die nennenswerten Ergebnisse der Gesellschaft niedergelegt sind, zumal doch die Ideale Teleki's mit den Leitideen unseres gesamten Arbeitsfeldes aufs engste verquickt sind. Nach dieser intimen Hausfeier verlasen Schriftführer *L. Nemes* den Rechenschaftsbericht und Kassierer *K. Ballai* die Schlußrechnungen; beide wurden einstimmig zur Kenntnis genommen. Der Beamtenkörper und der Ausschuß wurden wiedergewählt. Präsident wurde *Graf Alexander Teleki*, wirklicher Geheimrat, lebenslängliches Mitglied des Oberhauses. Mitvorsitzende: *Dr. Eugen Balogh*, wirklicher Geheimrat, Justizminister a. D., Bürgermeister der Haupt- und Residenzstadt Budapest *Dr. Stefan Bárczy* und Privatdozent *Dr. med. Paul Ranschburg*. Geschäftsführender Vorsitzender: Seminardirektor *Ladislau Nagy*. Generalsekretär: Seminarprof. *Daniel Répay*. Sekretäre: Beamter *Karl Ballai*, Prof. *Leopold Nemes*, Schullehrerin *Vilhelmine Gröber*.

II. Landesberatung für Kinderforschung. Am 3—4. Nov. v. J. fand unter dem Vorsitz des Grafen *Alexander Teleki* die II. Landesberatung statt, wobei als erste Abteilung folgende Themen absolviert wurden: 1. Dozent *Dr. Géza Révész* sprach über „Das frühe Erkennen der Begabung“. 2. *Ladislau Nagy* beleuchtete „Die Gesichtspunkte der Abfassung von Schul-Charakterblättern“. 3. *Béla Plichta*, Professor des Taubstummeninstituts in Szeged, behandelte das Thema „Erziehung, Unterricht, die gesellschaftliche und behördliche Förderung der begabten Kinder“. 4. *Dr. med. Margarete Révész* beschäftigte sich mit der These „Leitsätze der Verbesserungs- und Heilerziehung sittlich verwahrloster Kinder“. 5. *Dr. Josef Sándor*, Richter am Gericht in Brassó, befaßte sich eingehend mit der Studie „Gesellschaftliche und behördliche Institutionen zur Rettung und Erziehung der Gefahr sittlicher Verwaorlosung ausgesetzter Kinder“. Der 2. Zyklus der Landesberatung wurde am 13. Januar d. J. fortgesetzt. Den 1. Vortrag hielt Hofrat *Dr. Alexander Szana* über „den hygienischen Schutz der Kriegswaisen“. 2. „Pädagogische Gesichtspunkte in der Erziehung der Waisenkinder“ besprach Richter *Dr. E. Kármán*. 3. Hofrat *Dr. K. A. Szilágyi* behandelte den „Rechtsschutz der Kriegsversorgten und vornehmlich der Kriegswaisen“. Den letzten Rest der Beratung die Angelegenheit „der Berufswahl“ mußte man auf Ostern verschieben.

Die durch die Gesellschaft ins Leben gerufene „Kinderforschungs-

Schule für Mütter und erwachsene Mädchen“ gibt für das jetzt beginnende 2. Halbjahr folgendes Vorlesungsverzeichnis heraus: 1. Kinderpsychologie und Erziehung: *Dr. Valerie Dienes*. 2. Seelische Entwicklungslehre mit Seminarien: *Ladislaus Nagy*. 3. *Experimentelle Psychologie und Pädagogik*: *Ladislaus Nagy*. 4. *Kindergesundheitslehre*: *Dr. Julius Groß*. Das Seminar leitet *Dr. Valerie Dienes*: 1. Kindersprache. 2. Kinderbeschäftigungen. Letztere, Leiterin der Schule, hielt über Ansuchen der *Szegeder* Filiale dortselbst einen Vortrag über „*pädologische Vorbereitung der Mütter*“. Zu gleicher Zeit las *Josef Fülöp* über „*Mängel des heutigen Erziehungs- und Unterrichtssystems*“; schließlich noch Lehrer *J. Horovitz* über „*Individuelle Erziehung und individuellen Unterricht*“. Gleichfalls in Szeged wurde auf Antrag der Leiterin der Hilfsschule, Witwe *Frau Georg Szamossy* am 1. Febr. l. J. eine besondere Anstalt für fürsorgelose, vernachlässigte und sittlich verwahrloste Kinder: eine Arbeitsschule eingerichtet. Dasselbst erstattete Schriftführer *Georg Kádas* Bericht über die erste halbjährige Wirksamkeit der *Kinderpolizei*, deren Mitglieder zumeist Pädagogen und Kinderfreunde sind, nunmehr die stattliche Anzahl von 250 erreicht haben und schon bisjetzt hoffnungsvolle Resultate zeitigten. *Dr. Stefan Zadavec* las über die „*Ursachen der Verwahrlosung der Kinder und Gründungen von Jugendvereinen*“ vor.

Das *Budapester Kriminalpädagogische Institut* hielt im Rahmen des Kommunalpädagogischen Seminars vom 7. Nov. bis 22. Dez. v. J. den ersten *Kriminalpädagogischen Kursus*, der teils zur Ausbildung der amtlichen Funktionäre für Kinderschutz und Jugendgericht, teils für die sich nicht berufsmäßig Interessierenden als fachliche Einführung dienen sollte.

